ISSN 1311-8544

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ЦЕНТРАЛНА БИБЛИОТЕКА
СЪВЕТ ЗА ЧУЖДЕСТРАННА БЪЛГАРИСТИКА

БЪЛГАРИСТИКА
BULGARICA

ИНФОРМАЦИОНЕН БЮЛЕТИН

23/2011

СОФИЯ•2011

На корицата: Рилска грамота, издадена на 21 септември 1378 г. от канцелария на цар Иван Шишман. Музей на Рилския манастир

Редактор: ст.н.с. дфн Анисава Любенова Милтенова

Съставители: ст.н.с. дфн Анисава Любенова Милтенова,
ст.н.с. д-р Никола Рачев Казански, Емилия Якова Волева

© Централна библиотека на БАН, 2011

Адрес на редакцията:
Българска академия на науките
Съвет за чуждестранна българистика
ул. „15 ноември“ 1, София 1040, Бюлетин „Българистика“
Анисава Милтенова,
тел. (+359-2) 989 84 46 / 383, 384, факс: (+359-2) 986 25 00
E-mail: anmilten@bas.bg; evoleva@abv.bg

© Велина Богданова Мавродинова, художник, 2011

ISSN 1311-8544

BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
CENTRAL LIBRARY
COUNCIL FOR BULGARIAN STUDIES ABROAD

BULGARIAN STUDIES
BULGARICA

INFORMATION BULLETIN

23/2011

SOFIA•2011

On the cover: Royal Decree of King Ivan Shishman for the special privileged status of the Rila monastery issued on September 21st 1378. Museum of Rila monastery

Editor: Assoc. Prof. Anisava Lyubenova Miltenova, PhD

Compiler: Assoc. Prof. Anisava Lyubenova Miltenova, PhD,
Assoc. Prof. Nikola Rachev Kazanski, PhD, Emiliya Yakova Voleva

© Central Library of BAS, 2011

Council for Bulgarian Studies Abroad
Bulgarian Academy of Sciences
Bulgarica, Information Bulletin
Address: 1, 15 Noemvri Str., Sofia 1040
Anisava Miltenova, tel. (+359-2) 989 84 46 /383, 384, fax: (+359-2) 986 25 00
E-mail: anmilten@bas.bg; evoleva@abv.bg

© Velina Bogdanova Mavrodinova, cover designer, 2011

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОДНИ ДУМИ 9

Илия Г. Илиев — XXII световен конгрес по византийски изследвания 9

БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА 15

Книги 2011 г. 16
Съст. Емилия Волева

Научна периодика 2011 г. 29
Съст. Емилия Волева

ДИСЕРТАЦИИ 39

Съст. Никола Казански

НАУЧНИ ФОРУМИ 41

Съст. Никола Казански

ХОРИЗОНТИ 45

Олга Сорока — Езиковедската българистика в Лвивския университет 45

НАУЧЕН ЖИВОТ 57

Елена Томова — Международна научна конференция за Супрасълския сборник 57

Милен Куманов — Юбилейна научна сесия, посветена на проф. Димитър Овчаров 60

Катя Зографова – Незабравеният Димитър Подвързачов – 130 години от рождението на писателя 62

Албена Хинкова – Международна научна конференция „Места на паметта. Емоции и страсти“ 66

Калина Минчева – Международна научна конференция „Културният диалог между Изтока и Запада“ 71

ПРОФИЛИ 75

Ивона Карачорова – Анатолий Алексеевич Алексеев на 70 години 75

Славка Керемидчиева — Юбилейно за Синтия Вакарелийска 85

Маргарет Димитрова, Искра Христова-Шомова — Йоханес Райнхарт на 60 години 92
Анисава Милтенова — В памет на Олга Александровна Князевская 105
Стефана Таринска — В памет на Ванда Смоховска-Петрова 112
Елка Мирчева — В памет на Ангел Давидов 114

ОТЗИВИ 117
Елена Томова — Смъртта и погребението в юдео-християнската традиция. Studia Mediaevalia Slavica et Byzantina 117
Анисава Милтенова — Нови приноси в университетската поредица „История и книжнина“ 120
Лиляна Василева — Българската общност в Австрия – историческо, лингвистично и етноложко изследване. Т. 1 125
Никола Казански – Българска анкета по полския въпрос (1915–1916) / Ankieta bulgarska w sprawie polskiej (1915–1916) 128
Марияна Витанова — Лучия Антонова-Василева, Георги Митринов. Речник на българските говори в Южните Родопи, Драмско и Сярско 131
Никола Казански – Albina G. Khairullina-Valieva. Linguistics and Culture of Ancient Migrants to Europe in a Broad Historical Context 133

CONTENTS

PREFACE 9
Iliya G. Iliev – XXII International Congress of Byzantine Studies 9

BULGARIAN LITERATURE 15
Books 2011 16
Comp. by Emilia Voleva
Periodicals 2011 29
Comp. by Emilia Voleva

THESES 39
Comp. by Nikola Kazanski

SCIENTIFIC EVENTS 41
Comp. by Nikola Kazanski

OUTLOOKS 45
Olga Soroka – Bulgarian Linguistics in Lviv University 45

SCIENTIFIC ACTIVITIES 57
Elena Tomova – International Scientific Conference on Codex Suprasliensis 57
Milen Kumanov – Jubilee Scientific Session dedicated to
Prof. Dimitar Ovcharov 60
Katya Zografova – Unforgotten Dimitar Podvarzachov – 130th anniversary 62
Albena Hinkova – International Scientific Conference "Places of Memory.
Emotions and Passions" 66
Kalina Mincheva – International Scientific Conference "Cultural Dialogue
between East and West" 71

PROFILES 75
Ivona Karachorova – Anatoliy Alekseevich Alekseev at 70 75
Slavka Keremidchieva – Celebrating Cynthia Vakarelyiska 85
Margaret Dimitrova, Iskra Hristova-Shomova – Johannes Reinhardt at 60 92
Anisava Miltenova – In memoriam Olga Aleksandrovna Knyazevskaya 105
Stefana Tarinska – In memoriam Wanda Smohovska-Petrova 112
Elka Mircheva – In memoriam Asen Davidov..... 114

REVIEWS 117
Elena Tomova – Death and Funeral in the Jewish-Christian Tradition. Studia Mediaevalia Slavica et Byzantina. Vol. 1 117
Anisava Miltenova – New Contributions in the University Series "History and literature" 120
Lilyana Vasileva – Bulgarian Community in Austria – Historical, Linguistic and Ethnologic Study. Vol. 1 125
Nikola Kazanski – Bulgarian Inquiry into the Polish Question (1915–1916) / Ankieta bulgarska w sprawie polskiej (1915–1916) 128
Mariana Vitanova – Luchia Antonova-Vasileva, Georgi Mitrinov. Dictionary ..... of Bulgarian Dialects in the South Rhodopes, Drama and Syar Regions 131
Nikola Kazanski – Albina G. Khairullina-Valieva. Linguistics and Culture of Ancient Migrants to Europe in a Broad Historical Context 133

УВОДНИ ДУМИ

XXII световен конгрес по византийски изследвания

Международният конгрес по византийски изследвания е най-голямото събитие в научния живот на медиевистите по света и се свиква веднъж на пет години. Преди 77 години (времеви интервал, който напомня за периода на поява на Халеевата комета) в България се провежда IV конгрес (1934 г.), ръководен от видните български учени Васил Златарски и Богдан Филов. От 22 до 27 август 2011 г. в София дойдоха повече от 1000 изследователи и специалисти от над 40 държави – от Канада до Австралия и от Бразилия до Япония, както и от всички континенти. От българска страна бяха представени различни поколения учени – от начинаещи докторанти до утвърдени професори от Софийския университет, академици и член-кореспонденти на БАН, преподаватели от различни извънстолични висши училища. Това безспорно бе най-значимото научно събитие в България през последните десетилетия, но на фона на кризата в духовната сфера и започналата предизборна кампания то не предизвика почти никакво внимание от страна на медиите, партийните централи и органите на държавното управление.

Конгресът бе организиран от Асоциацията на византинистите и медиевистите в България и се проведе в залите на централната сграда на Софийския университет. Организационният комитет включваше изтъкнати български учени и представители на средното поколение български медиевисти: акад. Васил Гюзелев (председател), чл-кор. Аксиния Джурова (съпредседател), проф. Василка Тъпкова-Заимова, проф. Лиляна Симеонова, проф. Милияна Каймакамова, проф. Илия Илиев, доц. Вася Велинова, доц. Румен Бояджиев, доц. Ангел Николов, гл. ас. Албена Миланова и др. В организацията и провеждането на научното събитие участваха активно представители на различни институти на Българската академия на науките и преподаватели от висшите училища – историци, изкуствоведи, археолози, литератори, езиковеди. Официален патронаж на Конгреса осигуриха Президентът на Република България и ЮНЕСКО (само номинално).

В навечерието на научния форум бяха отпечатани три обемисти тома с пленарните доклади и резюмета на научните съобщения от кръглите маси и отделните секции: Proceedings of the 22nd International Congress of Byzantine Studies, Sofia, 22–27 August, 2011. *Volume I*, Plenary Papers (ed. by Iliya Iliev); *Volume II*, Abstracts of Round Table Communications (ed. by Iliya Iliev with the assistance of Elena Kostova and Vladimir Angelov); *Volume III*, Abstracts of Free Communications and Posters (ed. by Angel Nikolov with the assistance of Elena Kostova and Vladimir Angelov). Образцовият дизайн и полиграфически облик на изданията дължим на усърдието на младия колега историк Кирил Ненов, както и на издателството на фондация „Българско историческо наследство“.

Като съпътстваща културна програма бяха открити редица тематични изложби, в това число и на някои непоказвани досега по света византийски ръкописи и паметници на средновековното изкуство и култура на Балканите, включително и от българските музеи и хранилища. Във фоайето на сградата на ЦУ на БАН бе подредена фотоизложба, посветена на Кирило-Методиевото дело, а в южното фоайе на Университета гостите на Конгреса можаха да се запознаят с мястото на прочутия Супрасълски сборник от X век в историята на славяно-византийското културно взаимодействие.

Откриването на Конгреса стана в тържествена обстановка в аулата на Софийския университет. Участниците и официалните гости бяха поздравени с вълнуващи музикални изпълнения, поднесени от виртуозните вокалисти на известния български ансамбъл за църковни песнопения Юлангело, подпомагани сърцато от по-младите си колеги от хора на Националната гимназия за древни езици и култури. Приветствия поднесоха акад. Васил Гюзелев, председател на Организационния комитет и на Асоциацията на византинистите и медиевистите в България, и проф. Петер Шрайнер, президент на Международната асоциация за византийски изследвания. Присъстваха представители на висшата светска и църковна власт, както и на дипломатическия корпус. Събитието бе уважено и от кмета на град София. В края на деня в резиденция „Бояна“ Президентът на Републиката и неговата съпруга дадоха официален коктейл за всички участници и почетни гости на събитието.

Научната работа на XXII световен конгрес по византийски изследвания протече успешно, въпреки натоварената програма и необходимостта от едновременно техническо обезпечаване на съвременно ниво в голям брой аудитории и зали, за което голяма заслуга имаха и студентите доброволци от Историческия факултет на Софийския университет, ръководени от неуморния Симеон Хинковски. Координацията и административното обслужване на многолюдния научен форум се фокусираше в станалата емблематична Room 12, където няколко млади хора, ръководени от известната с неизчерпаемото си търпение Донка Димитрова, даваха всевъзможни справки на няколко езика на участниците от чужбина и от България. Посрещането, настаняването, регис-

трацията и туристическото обслужване на участниците в конгреса бе поверено на професионалистите от фирма „Международни прояви“.

В рамките на конгресната програма бе проведено и поредното заседание на Генералната асамблея на Международната асоциация за византийски изследвания, осъществено с щедрото съдействие на фирма „Главболгарстрой“ и топлото гостоприемство на колегите от Историческия музей в Самоков. На този форум бяха взети две важни решения за бъдещото развитие на византологията: 1) Определено бе XXIII световен конгрес да се проведе през 2016 г. в Белград. 2) Бе избран нов състав на Международното бюро на Асоциацията: Джудит Херин (президент), Атанасиос Маркопулос (секретар), Мишел Каплан (ковчежник), София Калописи-Верти (заместник-секретар), Ариета Папаконстандину (заместник-ковчежник).

Гостите и официалните представители на Международната асоциация за византийски изследвания благодариха на Организационния комитет за безупречното провеждане на XXII световен конгрес по византийски изследвания в София, като дадоха висока оценка за качеството на изнесените доклади и научни съобщения, за масовото участие на млади учени от петте континента, за значимата съпътстваща културна програма и за образцовите издания на конгресните материали.

* * *

XXII световен конгрес по византийски изследвания беше освен всичко друго и повод да хвърлим един поглед върху съвременното състояние на българската византология и медиевистика изобщо. Да се опитаме да очертаем различните центрове на нашата наука и да идентифицираме местонахождението на някои многообещаващи млади български специалисти на постоянна работа в чужбина.

Редно е да започнем с пленарните доклади на Конгреса, които по традиция носят и най-голям престиж на своите автори. За тези, които ще се запознаят с работата на научния форум само от печатните издания, трябва да съобщим, че пленарният доклад на акад. Васил Гюзелев (Le Dialogue Byzantino-Bulgare) зададе рамките на всяко подобно изследване по история на византологията в България през втората половина на XX и началото на XXI век. Не бива да бъде пропускан и скрупульозният преглед на проф. Василка Тъпкова-Заимова на византоложките изследвания в световен мащаб в един пределно дълъг период – за времето между двата софийски конгреса: 1934–2011 г. (Entre deux congrès – Sofia, 1934–2011). Чл.-кор. Аксиния Джурова и доц. Вася Велинова посветиха пленарния си доклад на един от вечните проблеми на византологията – рецепцията на византийската литература и изкуство в славянския свят (La réception de la littérature et de l’art byzantins dans le monde slave).

След това иде ред на по-младото поколение български византолози. Проф. Кирил Павликянов представи пред международната научна общност проблемите на Атон, ръкописното богатство на монашеската република и българското присъствие в това свято място на православната духовност (The Mount Athos Archival and Library Evidence. The Bulgarian Monastic Presence on the Holy Mountain during the Middle Ages viewed through Athonite Documentary and the Literary Sources). Интересна тема беше подбрал за доклада си и проф. Димитър Г. Ангелов (Бирмингамски университет) – за трите вида свобода, познати на византийското общество през последните векове от съществуването на Империята (Three Kinds of Liberty as Political Ideals in Byzantium, Twelfth to Fifteenth Centuries). Приятна изненада беше и високото професионално ниво на младия ни колега доктор Димитър Димитров, който говори за морската търговия в района на Черно море през Средните векове (Ports, Trading Posts and Shipping in the Black Sea Area).

Пленарните доклади са един от най-показателните аспекти за състоянието на съответната наука на всеки конгрес, но живата тъкан и бъдещето може да се открият в заседанията на кръглите маси и тематичните секции. Именно там българското „присъствие“ беше значимо, а две трети от участниците – млади хора, току-що навлизащи в лоното на византологията. Не е възможно да бъдат изброени имената на всички, нито разнообразието от теми, на които те са посветили изследователските си търсения. Затова ще изложим само тематичните кръгове, които те оформиха с участието си, и водещите български учени, които им помогнаха да влязат в плодотворна дискусия по време на заседанията.

В областта на политическата история кръгли маси и секции ръководиха Петър Ангелов (The Byzantines and the Others), Елисавета Тодорова и Александър Николов (Empire in Decline). По темата „Византия и славяните“ работиха Светлина Николова (Byzantine Missions among the Slavs), Петя Янева, Пиринка Пенкова-Люиер и Евелина Минева (Byzantino-Slavica). За Църквата и манастирите във Византия събраха съмишленици Бистра Николова и Цветана Чолова (Monasteries and Christian paideia). Богословските въпроси бяха тема на заседанията, ръководени от Георги Василев (Medieval Dissent: Bogomils and Other Religious Dissidents on the Balkans) и Иван Христов (The Dialogue between Theology and Philosophy in Byzantium). В областта на материалната култура бяха сформирани няколко секции и кръгли маси, обединили специалисти по археология, архитектура и сигилография, ръководени съответно от: Казимир Попконстантинов и Маргарита Ваклинова (The Capitals of Medieval Bulgaria – Pliska, Veliki Preslav, Ohrid and Tarnovo), Людмил Вагалински (Archaeology in the Byzantine Space), Росина Костова (Archaeology of Byzantine Landscapes), Димитър Съселов (Architectural Heritage) и Иван Йорданов (The Byzantine World and the Sigillography).

Въпросите на езика, литературата и духовната култура като цяло също бяха обект на няколко кръгли маси и тематични секции, ръководени от: Анисава Милтенова (Slavonic and Oriental Translations of Byzantine Texts), Маргарет Димитрова, Аделина Ангушева и Боряна Христова (Citatio Citationis: The Transmission of Byzantine Culture as Intertext and Interface). В областта на византийското изкуство секции и кръгли маси оглавиха: Лиляна Мавродинова и Бисера Пенчева (Art, Aesthetics, Music), Ралица Русева (Problems of Iconography. I. General Questions), Емануел Мутафов (Problems of Iconography. II. Christ and Saints), Елисавета Мусакова (Manuscript Illumination and Codicology) и Георги Геров (Post-Byzantine Art). Съвременните информационни технологии и проектното начало в разработването на византоложката тематика бяха обект на заниманията на кръглата маса, ръководена от Генчо Банев (Byzantium Today – Projects).

От направения кратък преглед става ясно, че у нас вече са се оформили и функционират въпреки всевъзможните обективни трудности няколко водещи научни центъра – Българската академия на науките (институтите за исторически изследвания, археология, балканистика, литература, български език, изкуствознание и кирилометодиевистика); Софийският университет „Св. Климент Охридски“; Великотърновският университет „Св.св. Кирил и Методий“ и Шуменският университет „Епископ Константин Преславски“ с неговия Център за византийски изследвания. От друга страна, можем без уговорки да направим заключение, че средното и младото поколение български византолози притежават голям научен потенциал, но все още не са достатъчно интегрирани в международната научна общност и са слабо представени в различните престижни международни експертни и организационни структури на проблемното поле. Това неминуемо оказва и ще продължи да оказва негативно въздействие върху темповете и посоките на развитие на младите учени, на които все по-често ще се налага да търсят финансиране отвън, защото едва ли скоро ще могат да разчитат на сериозна финансова подкрепа от собствената си държава. Тъжен пример за това стана фактът, че повечето млади български учени успяха да платят таксата си за участие в Конгреса благодарение на стипендиите, отпуснати от Международната асоциация, както и от Американския научен център в София (ARCS). Между другото, отново на щедростта на този център и лично на неговия директор проф. Денвър Граниджър дължим един от най-сериозните опити за популяризиране извън граница на българските постижения във византологията.

По повод на Софийския конгрес ARCS подготви превод на английски език на тридесетина структуроопределящи студии от водещи български учени, разделени в два тома, тематично обособени като „Държава и Църква“ и „Изкуство“. Първият том (State and Church: Studies in Mediaeval Bulgaria and Byzantium) бе представен по време на провеждането на Конгреса. В същото

време Асоциацията на византинистите и медиевистите в България разчиташе единствено на таксите на участниците, за да подготви и проведе XXII световен конгрес по византийски изследвания по начин, който достойно да защити името на българската наука. Но изглежда такова е и бъдещето, което се очертава пред нея – per aspera ad astra!

Илия Г. Илиев

БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА

Рубриката съдържа периодика и книги (монографии, сборници, учебни помагала, речници и др.) за 2011 г. По отношение на научната периодика, която тук е представена за пореден път, от съдържанието на всяка книжка са подбрани статии, студии и научни съобщения на български автори, които изследват българистични теми и проблеми в областта на хуманитарните и обществени науки (история, обществознание, археология, кирилометодиевистика, език, литература, изкуствознание, традиционна и съвременна култура и др.). Поради спецификата на настоящия информационен бюлетин не се включват преводни материали (от чужд на български език), както и рецензии, обзори и др. Принципно е отразена научната периодика за 2011 г. В случай, когато няма излезли книжки от определено периодично издание за 2011 г., са отразени последните регистрирани години. Книгите с липсващ ISBN и периодичните издания с липсващ ISSN са означени със знака *.

От редактора

КНИГИ 2011

BOOKS

ОБЩ ОТДЕЛ / GENERAL

АНГЕЛОВ, Чавдар. **Сградостроителството в България.** С., АИ Марин Дринов – **Т. 1. 681–1940.** 2011. 253 с. ISBN 978-954-322-460-9.
Проследява се развитието на сградостроителството и на строителната техника в България в областта на архитектурното наследство от края на VII до средата на XX век – от създаването на българската държава до Втората световна война.

БЛИЗНАШКИ, Георги. **Петко Каравелов и демокрацията в България.** С., УИ Св. Климент Охридски, 2011. 240 с.
ISBN 978-954-07-3251-0.
Съвременна интерпретация на факти от живота и делото на Петко Каравелов – крупен български държавник и изявен защитник на парламентарната демокрация.

БАЕВА, Искра и Евгения Калинова. **Социализмът в огледалото на прехода.** С., Изток-Запад, 2011. 436 с.
ISBN 978-954-321-850-9.
Опит да се проследи обществената реакция на начина, по който институционално и индивидуално се възприема най-близкото минало (социализма) през годините на прехода към парламентарна демокрация и пазарна (капиталистическа) икономика.

БЪЛГАРИЯ, българите и Европа – мит, история, съвремие. Велико Търново, УИ Св.св. Кирил и Методий – **Т. IV. 2011.** 788 с. ISBN 978-954-524-775-7.
Отговорен редактор: Иван Лазаров
Сборникът съдържа докладите, представени на научната конференция под едноименния наслов, проведена във Велико Търново през октомври 2009 г. Текстовете са обособени в разделите: „Антична и средновековна история“, „Археология, сфрагистика, нумизматика и епиграфика“, „Нова и най-нова история“ и „География, икономика, геополитика, методика на обучението по география“.

ГЕОРГИЕВ, Минчо. **Старобългарската медицина.** С., АИ Марин Дринов, 2011. 180 с.
ISBN 978-954-322-412-8.
Монографията представя българската средновековна медицина (IX–XIV в.) като част от културата на източнохристиянския свят.

ГЮЗЕЛЕВ, Васил. **Cera Zagora.** С., Фондация Българско историческо наследство, 2011. 82 с.
ISBN 978-954-8536-06-6.
Изследването е посветено на един български артикул с широка известност през Средновековието, високо ценен в Европа, Азия и Африка – „загорския восък", т.е. восъка, произвеждан в България. Анализирани са сведенията за него в писмените извори през периода XIV–началото на XVI в. Проследено е движението на цените, систематизирани са различните форми на наименованието му, регистрирани в изворите. В приложение са публикувани документи и ценоразписи на стоки от различни пазари.

ЗОГРАФОВА, Катя. **Жените в Априлското въстание.** С., Изток-Запад, 2011. 32 с.
ISBN 978-954-321-925-4.
Съдържа документални, мемоарни, художествени и историографски свидетелства, както и премълчавани и малко известни факти за участието на жените в Априлското въстание.

КАРАБЕЛОВА, Магда. **Българската мисия на Тадеуш Ст. Грабовски – пратеник на възкръсваща Полша.** С., Изд. център Боян Пенев, 2011. 139 с.
ISBN 978-954-8712-70-5.
Книгата е посветена на личността и делото на проф. Тадеуш Ст. Грабовски, първи полски пълномощен министър в България, като дипломат, журналист и общественик.

КАЛИНОВА, Евгения. **Българската култура и политическият императив (1944–1989).** С., Парадигма, 2011. 540 с.
ISBN 978-954-326-147-5.
Представени са моделите на поведение на българските творци като реакция на политическия натиск, оказван върху тях. Използвани са дневници и мемоари на представители на политическата класа и на художествената интелигенция, но най-вече документи от Централния държавен архив и архива на Комисията за досиетата, въз основа на които се реконструира механизмът на реализиране на целите на културната политика. Монографията е фокусирана върху сферата на художествената култура (литература, изобразително изкуство, театър, кино, музика), оставяйки извън изследователския обсег както големите теми за образованието и науката, така и архитектурата, журналистиката, библиотеките, музеите, читалищата, художествената самодейност, културните връзки с чужбина и българската задгранична културна пропаганда.

КОЗИ грамади – проучване на одриска владетелска резиденция и светилища в Средна гора VIII–I в. пр. Хр. С., Уникарт, 2011. 256 с.
ISBN 978-954- 927-063-1.
Богато илюстрираната книга представя първите резултати от проучванията на резиденцията на одриските владетели, на древната крепост, скалните светилища, могилните некрополи, кариерите за строителни материали и др. на връх Кози грамади в Средна гора, наречена още „Свещена планина" на одриската империя. Луксозно двуезично издание на български и английски език.

ПАЗАРДЖИК и Пазарджишка община. Пазарджик, 2011. 736 с.
ISBN 978-954-684-308-1.
Редакционен съвет: Александър Арнаудов, Пенка Николова, Георги Спасов и др.
Енциклопедично издание. Включва 2 300 статии и над 1 200 илюстрации: фотографии, рисунки, факсимилета, карти, таблици.

ПЕТКОВА, Лиляна и Славка Шопова. **История на Университетската библиотека „Св. Климент Охридски“ 1888–1944**. С., УИ Св. Климент Охридски, 2011. 283 с.
ISBN 978-954-07-3095-6.
Изследването очертава основните етапи от създаването, началния период и утвърждаването на библиотеката на Софийския университет като една от най-големите научни библиотеки в България.

СТОЯНОВА, Таня**. Детско-юношески периодичен печат (1871–1918).** Благоевград, УИ Неофит Рилски, 2011. 232 с.
ISBN 978-954-680-721-2.
Изследване върху развоя на българския детско-юношески периодичен печат в контекста на образователния процес.

ШУМЕНСКА област. С., Захари Стоянов, 2011. 933 с.
ISBN 978-954-09-0627-0.
Главен редактор: Димитър Игнатовски
Енциклопедичен справочник. Включва статии за лица и събития от историческото развитие, стопанския и културния живот на областта.

ЯНЕВА, Светла. **Българи - откупвачи на данъци във фискалната система на Османската империя. Към историята на българския делови и социален елит през XIX в**. С., Нов български университет, 2011. 422 с.
ISBN: 978-954-535-661-2.
Монографията е посветена на практическото функциониране на османската фискална система през XIX в. като същевременно поставя важни аспекти от икономическото и социалното развитие на българите през този период в съвременния им османски контекст.

BULGARIA and the Byzantine world. S., NAIM–BAN, 2011. 47 p.
ISBN 978-954-9472-10-3.
Каталог на изложбата под едноименния наслов, съпътстваща XXII конгрес по византология, проведен в София през август 2011 г.

ИСТОРИЯ / HISTORY

ВАЧКОВ, Даниел и др. **НРБ от началото до края**. С., Сиела и Институт за изследване на близкото минало, 2011. 480 с.
ISBN 978-954-28-1013-1.
Сборникът е посветен на най-новата история на българската държава, известна с названието „народна република“, обхващаща периода 9.09.1944–10.11.1989. Изясняват се предпоставките за установяването на комунистическата власт, обстоятелствата

и механизмите, довели до банкрута и мирното ѝ оттегляне, както и мимикрията на комунистическата номенклатура в условията на зараждащата се демокрация.

ГЕОРГИЕВА, Сашка. **Жената в Българското средновековие**. Пловдив, Фондация Българско историческо наследство, 2011. 410 с.
ISBN 978-954-91983-7-9.
Цялостно изследване върху мястото на жената в Българското средновековие. Засегнати са проблеми, свързани с религиозните, моралните, обществено-политическите и естетическите възгледи, представи и идеи за жената, съществували през езическия и християнския период в средновековното българско общество. Разглежда се правното положение на жената в средновековна България и е направен опит да се разкрие реалното присъствие на жените в икономическия, религиозния и политическия живот на средновековната българска държава.

ГОРЯНИТЕ. С., Главно управление на архивите при МС –
Т. II. Сборник документи. (1949–1956). 2011. 623 с. ISBN 978-954-9800-920.
Вторият том от документалния корпус включва непубликувани свидетелства – доклади, рапорти и справки на сътрудници на ДС, протоколи от разпити на задържаните, текстове от следствени и съдебни дела, съхранявани в Архива на МВР, Държавния военноисторически архив и Централния държавен архив. Сборникът е ценен принос за по-пълното възстановяване и анализиране на генезиса, развитието и гибелта на явлението „горяни“ – първото съпротивително движение срещу комунистическия режим след Втората световна война.

ДИМИТРОВ, Христо. **България и номадите.** Пловдив, Фондация Българско историческо наследство, 2011. 329 с.
ISBN 978-954-91983-6-2.
В книгата са разгледани последователно отношенията на прабългарите и българската държава с хуните, аварите, хазарите, маджарите и печенезите до 1018/19 г.

КАЙМАКАМОВА, Милияна. **Власт и история в средновековна България VII–XIV век.** С., Парадигма, 2011. 340 с.
ISBN 978-954-326-148-2.
Монографията е първият цялостен опит да се проследи развитието на взаимовръзката власт–история в България през VII–XIV в. В книгата се анализират подробно концепциите на онези произведения, които имат характера на „маркери“ на своето време и допринасят да се създаде по-реалистична представа за историческата култура на техните автори и читатели.

КРЪСТЕВ, Красимир. **Българското царство при династията на Тертеревци (1280–1323)**. Пловдив, Фондация Българско историческо наследство, 2011. 452 с.
ISBN 978-954-91983-7-9.
Обобщаващо изследване върху развитието на българското царство през периода 1280–1323 г. Въз основа на наличната изворова база е направен опит да бъдат очертани държавните граници при царуването на Тертеревата династия. Изложени са вътрешнополитическите и външнополитическите фактори, повлияли върху развитието на България. Представени са царят и неговото семейство, управленческата аристокрация, пратениците, войската, управленческата и данъчната администрация,

църквата и духовенството, българският народ. Отделна глава е посветена на стопанството, природните условия и ресурси, занаятите и търговията.

МОДЕРНИЯТ историк. Велико Търново, УИ Св.св. Кирил и Методий –
Ч. 2. Юбилеен сборник в чест на проф. дин Андрей Пантев. Изследвания по случай 70 години от рождението му. 2011. 400 с. ISBN 978-954-524-774-3.
Съставители: Радослав Мишев, Христо Глушков и Валентин Спиридонов
Сборникът съдържа статии, посветени на българската и европейската история от древността и Средновековието до наши дни.

НАСИЛИЕ, политика и памет. Комунистическият режим в Пиринска Македония – рефлексии на съвременника и изследователя. С., УИ Св. Климент Охридски, 2011. 656 с.
ISBN 978-954-07-3218-3.
Съставители: Михаил Груев, Веселин Тепавичаров, Петя Василева-Груева, Виолета Коцева-Попова, Мария Костадинова
Историко-документално изследване.

НИКОЛОВ, Георги. **Самостоятелни и полусамосъстоятелни владения във възобновеното Българско царство (края на XII–средата на XIII в.).** С., Гутенберг, 2011. 256 с.
ISBN 978-954-617-114-6.
Изследване върху появата и развитието на самостоятелни и полусамостоятелни областни владения в земите на възобновеното Българско царство от края на XII и през първата половина на XIII в. Въз основа на историческите извори за пръв път детайлно са разгледани спецификите в развитието на българската държавност и нейната структура през този период.

ЕТНОГРАФИЯ И ФОЛКЛОР / ETHNOGRAPHY AND FOLKLORE

МАРКОВА, Мария. **Храна и хранене: между природа и култура.** С., АИ Марин Дринов, 2011. 334 с.
ISBN 978-954-322-462-3.
Етноложко изследване върху българското традиционно и ежедневно хранене. Храните – блажни, благи, солени, лютиви, ферментирали, кисели – са анализирани според начините на придобиване на суровините им, според сензорната класификация на продуктите и конкретната кулинарна технология. Потърсено е как системата на хранителния код се вмества в митологичното структуриране на Космоса, изследвани са връзките на същинската консумация с културните ограничения и физиологичната необходимост, интерпретирани са бинарните категории на чистото и нечистото по отношение на хранителния код.

МАРКОВА, Мира. Локалните градски култури. Русе, Университетско издателство, 2011. 209 с.
ISBN 978-954-8467-38-04.
Етноложко изследване на софийския квартал „Редута“ и град Стрелча през XX и началото на XXI век.

ПРОБЛЕМИ на българската градска култура. С., АИ Марин Дринов – **Том 6. Градът: средоточие на функции.** 2011. 250 с.
ISBN 978-954-322-395-4.
Съдържа студията на Г. Граматиков „Театър, публика, критика“, посветена на възникването и дейността на Хасковския театър; студията на Д. Василева „Приносът на Ловешката земляческа организация за развитие на регионалната мемоаристика и опазване на спомена за ловешките църковно-просветни дейци и дарители за образование до Освобождението“; студията на Г. Симеонова „Дрехарството в Русе“ и студията на Св. Богданова „Градски начин на живот, възпроизвеждащ европейски образци на поведение“.

РЕЛИГИЯ / RELIGION

БОЖИЛОВ, Иван. **Българската архиепископия XI–XII век. Списъкът на българските архиепископи.** С., Гутенберг, 2011. 160 с.
ISBN 978-954-617-118-4.
Книгата представя ново издание – реконструкция на т.нар. Дюканжов списък, съставен на гръцки език вероятно в края на XI–началото на XII в., който съдържа имената на българските архиепископи (предстоятелите на Българската охридска архиепископия и патриаршия). Уводната студия съдържа обзор на историята на Българската архиепископия през Средновековието.

ДОНЧЕВА-ПЕТКОВА, Людмила. **Средновековни кръстове-енколпиони от България.** С., АИ Марин Дринов, 2011. 758 с.
ISBN 978-954-322-385-5.
В книгата са засегнати въпроси за възникването на кръстовете, за тяхната символика и функции. Направена е прецизна класификация, като кръстовете са разделени по материал, форма, начин на изработване, иконография. Датирането е резултат на аналогии с многобройни паметници на изкуството, нумизматиката и сфрагистиката, но преди всичко се дължи на кръстове, открити в ясен археологически контекст. Разгледани са начините на направа – материалите, технологиите, ателиетата, иконографският репертоар, композициите и стиловите особености, орнаментите и надписите.

МИНЧЕВ, Георги. **Слово и обред. Тълкуванията на литургията в контекста на други културно близки текстове на Славянското средновековие**. С., 2011. 198 с.
ISBN 978-954-2973-01-0.
Монографията съдържа анализ на няколко типа културни текстове: книжовни (канонични), книжовни (неканонични), устни (фолклорни) и иконографски, моделиращи чрез протичащите между тях взаимовръзки феномена, определян като „народно християнство“. Съдържанието включва преглед на литературата и терминологични уточнения; критика на неправомерната употреба на термини, взаимодействието между литургичен и фолклорен текст, каноничен и псевдоканоничен текст и анализ на избрани литургични творби; компаративен анализ между каноничен, псевдоканоничен и иконографски текст и актуализиране на текста в сакралното пространство по време на богослужението.

СТЕФАН, митрополит. **Църквата и държавата в България (1878–1918).** С., СамИздат, 2011. 224 с.
Първо издание на докторската дисертация по право на бъдещия Великотърновски митрополит Стефан, защитена в Университета в Бреслау (1943 г.). Разглеждат се отношенията между Църквата и държавата в България при Временното руско управление начело с княз Александър Дондуков-Корсаков, управлението на княз Александър I Батенберг и управлението на княз/цар Фердинанд.

ЧИЛИНГИРОВ, Асен. **Кой е дарителят на Ивановските скални манастири?** С., Алфаграф, 2011. 110 с. + 35 с. илюстрации.
ISBN 978-954-2957-04-1.
Подробно са разгледани проблемите с датировката на Ивановските скални манастири в Североизточна България.

PAVLIKIANOV, Cyril. The early years of the Bulgarian Athonite monastery of Zographou (980–1282) and it's Byzantine Archive. Пловдив, Фондация Българско историческо наследство, 2011. 255 с.
ISBN 978-954-8536-02-8.
Монографията анализира основните тематични единици, демографските и финансовите данни, както и топографията на имотите, описани в 12 оригинални акта (от 980–1279) и 2 с подправена датировка (датирани от 1049 и 1142, но всъщност създадени около 1583–1586 и съответно след 1267), които понастоящем се съхраняват в архива на българския атонски манастир „Св. Георги" (Зограф). Филологическият и историческият анализ на актовете е подкрепен от ново, критично издание на оригиналните текстове въз основа на фотокопия, достъпни в Централния държавен архив на България.

ЕЗИКОЗНАНИЕ / LINGUISTICS

БИЛЯРСКИ, Иван. **Публично-каноничноправна лексика в българското средновековно пространство**. Велико Търново, ВСУ Черноризец Храбър, 2011. 491 с.
ISBN 978-954-715-471-1.
Интердисциплинарно изследване, посветено на правната лексика, изградена в процеса на развитието на държавността у българите. Съдържа словник на средновековната българска правна лексика и на термините от българските писма до папа Инокентий III.

ПАРАШКЕВОВ, Борис**. Отименна лексика в словника на българския език. Енциклопедичен речник на производни от собствени имена.** С., Изток-Запад, 2011. 401 с.
ISBN 978-954-321-904-9.
Представени са съществителни и прилагателни имена, както и малък брой глаголи в българския език производни от собствени имена с основна цел създаването на нови термини в различни области на знанието. Съдържа възприети от международната лексика отименни нарицателни имена, за които се използва означението ономатоними, а за залегналите в основата им собствени имена – терминът епоними. Информацията

в речниковите статии има етимологичен и енциклопедичен характер. Към заглавната дума след семантичните бележки се посочва изходният чуждестранен ономатоним с кратък езиков и културен коментар. Към съответния епоним се привежда оригиналното изписване и акцентуване на имената (в латинизиран вид за гръцки и за езиците с екзотична писменост), указва се годината на раждане и смърт при лицата, в достъпен вид се прилагат етимологични пояснения.

СЛОВО и словесност. С., Емас, 2010. 394 с.
Съставители: Лилия Крумова-Цветкова, Христо Холиолчев, Цветанка Аврамова и Цветелина Георгиева
Сборник в чест на проф. Юлия Балтова. Съдържа статии в областта на съпоставителното славянско словообразуване, лексикологията, лексикографията, историята на книжовния език, когнитивната лингвистика и др.

СУМРОВА, Ванина, Мая Божилова, Надежда Костова, Сия Колковска. **Студии по лексикология**. С., 2011. 312 с.
ISBN 978-954-322-274-0.
Съдържа студиите: „Национално маркирана лексика в българския език“, „Динамика при назоваването на лица жени в съвременния български книжовен език през последното десетилетие на XX век“, „Семантика и мотивираност на термините за процеси в съвременния български книжовен език“ и „Семантика на глаголите за движение в българския език“.

ЦИБРАНСКА-КОСТОВА, Мариана. **Български епитимийник от XV–XVII век.** С., Валентин Траянов, 2011. 106 с.
ISBN 978-954-9928-59-4.
Съдържа издание и изследване (обща характеристика и езикови особености) на текста от ръкопис Григ. 32 (1713), съхраняващ се в Руската държавна библиотека в Москва. Текстът е възпроизведен ред по ред и лист по лист според оригиналното текстово членение; запазен е правописът, диакритичната система и графичните знаци.

ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ / THEORY OF LITERATURE

АРЕТОВ, Николай. **Асен Христофоров: От Лондон до Мацакурци през Белене.** С., Кралица Маб, 2011. 256 с.
ISBN 978-954-533-109-1.
Първо цялостно представяне на живота и творчеството на Асен Христофоров (1910–1970), един от най-значителните български писатели, пренебрегвани през XX век от официалната критиката.

ГЕО Милев – два юбилея. Нови изследвания. С., Захари Стоянов, 2011. 174 с.
ISBN 978-954-090-621-8.
В сборника са представени докладите, изнесени на научната конференция на тема „Два юбилея – 90 години списание „Везни“ и 85 години списание „Пламък“.

МЛАДЕНОВ, Иван. **Отклонена литература. Прагматистки прочит.** С., Парадигма, 2011. 248 с.
ISBN 978-954-326-151-2.
Книгата предлага гъвкава концепция за цялостното развитие на българската литература от възникването ѝ до днес, използвайки абдуктивния метод на американския философ Чарлз Пърс. Според следвания метод, развитието на книжовността не е дадено линеарно, а шахматно, на проби, които обхващат основните ѝ жанрове и жанрови форми.

НЕДЕЛЧЕВ, Михаил. **Литературноисторическата реконструкция**. С., Просвета, 2011. 390 с.
ISBN 978-954-01-2546-6.
В книгата е предложен синтез на оригинални идеи, каузи и литературноисторически сюжети, налагани през последните две десетилетия на радикални ценностни пренареждания в българския литературен канон. Очертани са спецификите на основни периоди в развитието на българската литература.

СИМЕОНОВА-КОНАХ, Галя. **Постмодернизмът. Българският случай.** С., Изток-Запад, 2011. 424 с.
ISBN 978-954- 411-177-9.
Теоретико-историческо изследване на постмодерните насоки в съвременната българска художествена проза в контекста на предвоенния модернизъм, авангардизъм и неоавангардните промени през 60-те години на XX век.

35 години Катедра „Обща и сравнителна литературна история“. Велико Търново, УИ Св.св. Кирил и Методий, 2010. 303 с.
ISBN 978-954-524-758-3.
Отг. редактор: Наталия Няголова
Статиите в сборника са обединени в разделите: „Руска литература“, „Славянски и западноевропейски литератури“, „Българска литература“ и „Културология“.

ХРАНОВА, Албена. **Историография и литература. За социалното конструиране на исторически понятия и Големи разкази в българската култура XIX–XX век**. С., Просвета –

Т. I. Литература, историография, социология. Теории, кризи, казуси. 2011. 576 с. ISBN 978-954-01-2570-1.
Синхронно интердисциплинарно изследване върху парадигми на литературознанието, историографията и социологията, както и наследствата на техните традиции в българската култура.

Т. II. Животът на три понятия в българската култура: възраждане, средновековие, робство. 2011. 612 с. ISBN 978-954-01-2572-5.
Синхронно интердисциплинарно изследване върху три базисни исторически понятия на българската култура – възраждане, средновековие и робство.

ЯНАКИЕВА, Миряна**. От родния кът до гроба. Пенчо Славейков – „Сън за щастие“.** Пловдив, Контекст, 2011. 208 с.
ISBN 978-954-8238-35-9.
Монографията представлява първи опит за цялостно изследване на Славейковата творба „Сън за щастие“ на фона на българската литература от първата половина на XX в. Чрез съпоставка с други близки по форма произведения „Сън за щастие“ се определя жанрово като лирическа книга. Изследвани са връзките между „Сън за щастие“ и антологиите „На Острова на блажените“ и „Немски поети“, както и отгласите в други Славейкови текстове.

ИЗКУСТВО / ART

АНЧЕВА, Деница. **Русенският балет и Асен Манолов. Подстъпи, формиране, развитие.** С., Институт за изследване на изкуствата – БАН, 2011. 452 с.
ISBN 978-954-8594-27-1.
В монографията се проследява появата на първите танцови тържества в Русе (края на 60-те години на XIX век), преминали в танцови участия в любителски сценични изяви и достигнали до формирането на професионална балетна трупа (втората половина на XX век), до реализациите на самостоятелни балетни постановки. Съдържа снимки от постановките и обширна библиография.

БОЯНСКАТА църква между Изтока и Запада в изкуството на християнска Европа. С., Национален исторически музей, 2011. 272 с.
ISBN 978-954-912-597-9.
Редактор и съставител: Бисерка Пенкова
Сборникът съдържа докладите от международната конференция под едноименния наслов, проведена през април 2010 г.

ГЕНОВА, Ирина. **Историзиране на модерното изкуство в България през първата половина на XX век. Възможности за разкази отвъд модерността**. С., Нов български университет, 2011. 383 с.
ISBN 978-954-535-667-4.
Изследване върху познанието за модерното изкуство в България от края на XIX век до Втората световна война и неговото формиране в художествената критика и ранните истории. Проблематизира се производството на знание за модерното изкуство в България, като са представени позициите на протагонистите на това знание в началото на модерното време и днес.

ЕНЕВ, Михаил. **Захари Зограф на Атон.** С., ЕСЕТ, 2010. 128 с.
ISBN 978-954-926-513-2.
Книга албум, посветена на по-малко известните стенописи и икони на Захарий Зограф на Атон.

ИВАНОВА-НОЙБЕРТ, Даниела. **Съставът за народни танци като културно явление в България.** С., Марс 09, 2011. 474 с.
ISBN 978-954- 2925040.
Книгата разглежда етапите, в които се създава и развива българският модел „танцова група/състав“ и техните променящи се обществено-политически и културни

контексти. Проследява се приемствеността между стария селски фолклорен танц и съвременната му сценично ориентирана версия; как и какво по-точно се „традира“ (предава и приема); кои са действащите лица в този процес и в какво се изразява техният културен смисъл.

ЙОРДАНОВ, Николай Ромео Попилиев, Камелия Николова, Виолета Дечева, Йоана Спасова. **История на българския театър.** С., Институт за изследване на изкуствата – БАН –

Том 5. Българският театър между двете световни войни на XX век. 2011. 526 с. ISBN 978-954-8594-25-7.

Книгата представя реконструкция и анализ на един от най-интересните периоди от историята на българския театър – 20-те, 30-те и началото на 40-те години на отминалото столетие.

КАРДАШЕВСКА, Валерия. **Маргарита Дупаринова – обречена да служи на театъра**. С., Българска книжница, 2011. 208 с.
ISBN 978-954-380-219-7.

Книгата е посветена на творчеството на актрисата Маргарита Дупаринова – емблематична фигура в българския театър.

КУЮМДЖИЕВ, Александър. **Стенописите в църквата „Свети Никола“ в град Елена.** С., АИ Марин Дринов, 2011. 154 с.
ISBN 978-954-322-358-9.

Изследването разглежда многобройните хипотези и легенди, свързани с църквата. Предложена е аргументирана хипотеза относно атрибуцията и датировката на стенописите. Атрибутирани са иконите от иконостаса на църквата. Отделна част е посветена на иконографската програма на стенописите, в която се посочват допълнителни доводи за творческата обвързаност с Хилендарския манастир на Света гора.

КУЮМДЖИЕВА, Светлана. **Стара българска музика.** С., Марс 09, 2011. 216 с.
ISBN 978-954-2925-03-3.

Книгата съдържа пет лекции, изнесени пред студенти и преподаватели в Националната музикална академия „Проф. Панчо Владигеров“, София, в края на 2010 г. Преосмислени са проблемите за обема на понятието „стара българска музика“, за ранните старобългарски паметници от IX до XVв., за св. Йоан Кукузел, за означените песнопения като „българско“, „българка“ и „българчица“ в гръцкоезичните музикални ръкописи и новооткритите нотирани песнопения от службите на св. Йоан Рилски и св. Петка Търновска.

МАРИНСКА, Ружа, Анжела Данева, Пиерджорджо Драгоне. **До Торино и назад/ Fino a Torino e Ritorno.** С., Нов български университет, 2011. 134 с.
ISBN 978-954-5356-80-3.

Съдържа художествен и документален материал, който за първи път показва италианското наследство на художника Иван Маринов (1879–1948), брат на именития майстор на четката и професор в Националната академия в София Никола Маринов. Луксозен двуезичен каталог на български и италиански език.

СТЕФАНОВ, Васил. **Пътят на режисурата.** С., Валентин Траянов, 2011. 408 с.
ISBN 978-954-9928-56-3.
Задълбочен и реконструиращ прочит на специфичните контексти, ситуации и проблемни кръгове, характерни за българския театър от втората половина на XX век.

СЪБЕВ, Пламен. **Страстният цикъл в българската стенна живопис през XVII век.** Велико Търново, Абагар, 2011. 162 с.
ISBN 978-954-427-951-6.
Книгата е първи цялостен опит да се разкрият особеностите на драматичния цикъл в контекста на българската религиозна култура през XVII век.

ЯНЕВА, Анелия. **Маргарита Арнаудова: Не мога да отделя балета от себе си...** С., СиВас Консултинг, 2011. 270 с.
ISBN 978-954-927-685-5.
Освен аналитичния текст на проф. Анелия Янева книгата съдържа статии и рецензии от най-известните представители на българската балетна критика. Включени са бележки от личния архив на Маргарита Арнаудова, както и богат снимков материал.

ЧИЛИНГИРОВ, Асен. **Софийската „Св. София“ и нейните мозайки.** С., Алфаграф, 2011. 60 с. + 24 с. илюстрации.
ISBN 978-954-2957-03-4.
Изследване върху проблемите на датировката, иконографията и стиловите особености на подовите мозайки в църквата „Св. София“.

РЕЧНИЦИ НА БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК / DICTIONARIES IN BULGARIAN LANGUAGE

АНТОНОВА-ВАСИЛЕВА, Лучия и Георги Митринов. **Речник на българските говори в Южните Родопи, Драмско и Сярско.** С., БАН, Институт за български език, 2011. 372 с.
Речникът включва материал от българските диалекти, които днес са извън държавните граници на Република България.

БАЛКАНСКИ, Боян. **Речник на говора на с. Искрец, Софийско**. С., Симолини, 2011. 484 с.
ISBN 978-954-949-347-4.
Чрез примерен материал от лексиката се дава представа за миналото на село Искрец, за бита, религиозността, духовната култура и мирогледа на хората, за материалното им състояние, за взаимоотношенията помежду им, за отношението им към добродетелите и антидобродетелите (изразени най-добре с фразеологизмите), за произхода, значението и образуването на географските названия. Съдържа около 20 000 думи.

МУРДАРОВ, Владко, Татяна Александрова, Маргарита Димитрова, Руска Станчева, Катя Чаралозова, Милен Томов, Николай Паскалев, Атанаска Атанасова. **Обратен речник на българския език.** С., Изток-Запад, 2011. 488 с.
ISBN 978-954-321-920-9.
Съдържа към 65 000 думи като регистрира основната част от речниковия състав на българския език към края на първото десетилетие на XXI век. Предлага структуриран материал, въз основа на който може да се правят както наблюдения върху отделни словообразователни типове, които са особено активни днес, така и обобщения върху цялата съвременна българска словообразователна система.

НАУЧНА ПЕРИОДИКА 2011

PERIODICALS

Археология. БАН, Археологически институт и музей. Гл. ред. Васил Николов. ISSN 0324-1203.

2011, № 1–2: **Николов**, В. Неолитни ямни светлища, 7–24; **Гребска-Кулова, М., И. Кулов, Л. Саланова, Ж. Виеге и Л. Гомар**. Раннонеолитно селище Илинденци, община Струмяни. Проучвания през 2004–2009 г., 25–43; **Рабаджиев, К.** Гробниците в Тракия: мавзолеи, храмове, хероони? Част I, 44–60; **Динчев, В.** Към характеристиката на градоустройството на Serdica, 61–77; **Торбатов, С.** Печатите CORTISIBRA и CIB от кастела Тримамиум, 78–98; **Овчаров, Н.** Сребърна икона с образа на св. Василий от областния център под Перперикон, 99–105; **Тотев, К. и И. Кунев.** Два сребърни енколпиона от България, 106–113; **Аладжова, Д.** Похлупачета за териак от България, 114–120; **Димитров, П. и Г. Иванов.** Научни публикации на археолозите от НАИМ–БАН през 2010 г., 136–148.

Балканско езикознание. БАН, Институт за български език. Гл. ред. Анна Чолева-Димитрова. ISSN 0324-1653.

2011, № 1: Schaller, H. W. 10 Years of Balkanology in Toruń. Convergence and Divergence within the Balkan Keg. Language – Culture – Literature – History, 3–6; **Legurska, P.** and **I. Panchev**. Onomasiological Catalogue of Semantic Transitions in Synchronic and Thematic Order (for Bulgarian, Russian, Serbian, Czech, French, and English), 7–18; **Choleva-Dimitrova, A.** and **N. Dancheva**. Project „Electronic Database of Microtoponyms in Western Bulgaria“, 19–32; **Angelov, A. G.** Le droits de l’home et les étapes précoces de planification des langues balkaniques, 33–48.

Българска етнология. БАН, Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей. Гл. ред. Ана Лулева. ISSN 1310-5213.

2010, № 3: Троева, Е. и **М. Манчева.** Приемственост и трансформация в религиозния живот на имигрантки мюсюлманки в България, 5–19; **Маркова, М.** Животните, човекът и хранителният код, 37–56; **Вушева, М.** Две чудотворни икони на прага на религиозното възраждане в постсоциалистическа България, 57–69.

Български език. БАН, Институт за български език. Гл. ред. ст.н.с. дфн Владко Мурдаров. ISSN 0005-4283.

2011, № 1: Лесева, Св. Пределност, префиксация, перфективност, 7–17; **Несторова, П.** Семантико-синтактични особености и аргументна структура

на някои преходни и непреходни глаголи за движение в българския фреймнет, 18–30; **Декова, Р.** и **П. Несторова.** Формално представяне на някои непреходни глаголи за движение в българския фреймнет, 31–43; **Първанов, К.** Префиксация и развой на старобългарските глаголи на състоянието, 44–49; **Кирилова, Й.** Отношението между концептите *ум* и *щастие* в българската паремиология II, 50–56; **Илиева, Т.** По следите на едно фразеологично съчетание, 57–60; **Цибранска-Костова, М.** Етимологическата фигура в славянски юридически ексцерпти от Стария завет, 61–71; **Райкова, М.** За някои морфологични характеристики на ръкописите от Разложкото книжовно средище от средата и втората половина на XIX в. (Първа част), 72–83; **Стефова, Л.** Един препис на разказа „Кръчмарката Теофана“ сред други шест преписа (Синтаксис), 84–94; **Мурдаров, Вл.** За силното влияние на диалекта, 95–96.

2011, № 2: **Бояджиев, Т.** Същност и поява на народната етимология, 7–18; **Деянова, М.** Из синтаксиса на самоковския говор, 19–34; **Тетовска-Троева, М.** Форми на глаголите от III спрежение в 3 лице единствено число сегашно време в българските диалекти в исторически и съвременен аспект (I), 35–52; **Калдиева-Захариева, Ст.** За българската завист, 53–62; **Лакова, М.** „Френско-българският речник“ от К. Н. Горанов и Ж. П. Попов, 63–67; **Пантелеева, Хр.** За студията на Йордан Пенчев „Граматичната категория време в съвременния български книжовен език“, 68–75; **Мурдаров, Вл.** За правописа на един нов вид сложни думи, 76–77; **Кърпачева, М.** Библиография на българската езиковедска литература. 2010 г. (Първо полугодие), 98–113.

2011, № 3: **Коева, Св., Д. Благоева** и **С. Колковска.** Проектът „Български национален корпус“ – резултати и перспективи, 34–53; **Тишева, Й.** и **М. Джонова.** Корпус с устна българска реч – специфика и структура, 54–71; **Алексова, Кр., Л. Ласкова** и **Й. Велкова**. Корпус от студентска научна реч, 72–88; **Грьон, А**. и **Х. Ро Хауге,** Корпусът Run-Euro: развитие и приложения, 89–99; **Коева, Св., И. Стоянова** и **Р. Декова.** Българско-английски-X+ паралелен корпус, 100–118; **Димитрова, Цв.** Диахронните корпуси: подготвителна фаза, 119–130; **Благоева, Д.** и **С. Колковска.** Към въпроса за семантичната прозодия на глаголите в българския език (Корпусно изследване), 131–143; **Търпоманова, Е.** Езиковедски изследвания, базирани на балкански паралелен корпус, 144–156; **Несторова, П.** Новите значения на глагола *мигрирам* в българския национален корпус. Аргументна структура, 157–167; **Благоева, Д.** За правописа на думите, образувани от абревиатури, 168–169; **Търпоманова, Е.** Тире и дефис, 170–171.

Български език и литература. МОН. Гл. ред. доц. д-р Владимир Атанасов. ISSN 0323-9519.

2011, № 1: **Алексова, Кр.** Езиковият опит като част от социалния опит. Подходи и методи на неговото проучване и измерване, 9–20; **Чобанова, Сн.** Една свалена маска и една обречена градина (Яворов и Йеронимус Бош в един нетрадиционен дискурс), 21–28; **Симеонова, Д.** Без/спорно културно наследство: новото говорене, 63–71.

2011, № 2: **Георгиев, Н.** Пътища между живота и смъртта [За бесилката в художествената литература], 3–23; **Стойчева, Св.** Петте приказки на Валери Петров, 24–32; **Георгиев, Б.** Пунктуация и речеви актове, 33–52.

2011, № 3: **Деянова, М.** Новобългарско словообразуване в „История славеноболгарская“, 3–19; **Тодорова, Д.** Ботьо Петков – езиковед, 20–27; **Георгиева, Цв.** Емануил Попдимитров–Елисавета Багряна в „Есенни пламъци“, 28–37; **Стаматов, Г.** Корени и гранки, 38–49.

2011, № 4: **Илиева, Т.** За чина като място за сядане в клас и позиция в обществената йерархия, или из историята на една дума в българския език, 3–11; **Енчев, Мл.** Макароническото руско слово в българската литература. Ескизи към портрета на едно „национално чувство“, 12–30.

2011, № 5: **Кючукова, Р.** Невербалната комуникация – задължителният компонент на междукултурната компетентност, 3–9; **Андреев, В.** Европейският психологически роман, декадансът и Димитър Димов, 10–28; **Стойчева, Св.** Пролог към „Канонически речник на българската литература за деца през преходния период на социализма“ (50-те години на XX век), 29–57.

2011, № 6: Димитров, Г. Как държавното гражданско образование доведе до спад на гражданските компетентности на учениците (Цивилизационната мисия на гражданското образование като стандарт за неговото качество), 3–19; **Стракова, Л.** Гражданското образование на учениците, 20–35; **Герджикова, М.** Мястото и ролята на университета, училището и гражданското общество в образованието на учениците, 36–43; **Дамянова, Адр.** Гражданското образование в училище: Какво (подс)казват стандартите и учебните програми, 44–57; **Георгиева-Тенева, О.** Гражданският потенциал на литературното образование, 58–67; Списание „Беседа“ – един свободен, но отговорен глас, 75–80.

Български фолклор / Bulgarian folklore.* БАН, *Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей ISSN 0323-9861.

2011, Special Edition. Bulgaria – Slovenia Research: Penčev, Vl. Bulgarian Folklore Studies during the Socialist Period**,** 23–34**; Ganeva-Rajčeva ,V**. Migration, Memory, Heritage: the Example of the Thrace Bulgarians, Descendants of Refugees and Resettlers from Eastern Thrace, 48–66; **Mateeva, V.** Persons with Seeing Disabilities – Problems and Challenges for Social Adaptation, 78–88; **Santova, M.** Intangible Cultural Heritage: Issues, 89–100.

Българско музикознание. БАН, Институт за изкуствознание.
Гл. ред. ст.н.с. ди Елисавета Вълчинова-Чендова. ISSN 0204-823X.

2011, № 1: Каракостова, Р. Две класически репертоарни заглавия от 50-те години на XX век [„Бунтовната песен“ от Г. Златев-Черкин и „Българи от старо време“ от Асен Карастоянов], 13–29; **Братанова, Р.** Старинният певчески стил във вокалната практика на бесарабските българи, 50–57; **Денкова, Г.** Обредът

Лазаруване от Шоплука в контекста на сцената, 58–75; **Атанасов, А.** Опит за навлизане в процеса музикален превод (Върху материал от XIX век), 76–84.

2011, № 2: Петрова, А. Симеон Пиронков-син и концепцията за музикалния фротаж, 10–27; **Смилков, Р.** Концерт за пиано и оркестър оп. 60 на Николай Стойков през погледа на интерпретатора, 28–49; **Ценкуловски, Н**. Р. Кацарова и Пена Грозева (110 години от рождението на Райна Кацарова 1901–1984), 71–82;

Годишник на СУ „Св. Климент Охридски. Център за славяно-византийски проучвания „Иван Дуйчев“. Отг. ред. чл.-кор.ди Аксиния Джурова.

ISSN 1311-784X.

97, 2011: Шрайнер, П. Иван Дуйчев и международное византоведение, 3–10; **Voicu, S.** D'Alexandrie aux Balkans: le nom d'Adam dans le Livre des secrets d'Hénoch (Charles 31 = Vaillant 11), 11–26; **Чолова, Цв.** Византийското интелектуално и научно наследство в средновековна България, 27–40; **Sakel, D.** A Byzantine-Bulgarian Military Encounter during the Reign of Nicephorus III (?), 41–46; **Георгиев, П.** Абодритите-преденеценти от междуречието на Тиса и Дунав през IX век, 47–66; **Миланова, А.** Динамика на селото в България под византийска власт (XI–XII век): между разорението и просперитета, 67–78; **Костова, Е.** Нови изворови сведения, отнасящи се до моливдовула на Константинополския патриарх Макарий, 79–84; **Totev, K.** About a Group of Thessalonica Eulogia-Encolpions, 85–112; **Жеков, Ж.** От хоплит до скутарий, 113–120; **Трајковски, К.** Средновековните цркви во градот Μορόβισδος во Македонија, 121–126; **Ракова, Сн.** Историческа памет и история: произведения и творци от Късното средновековие в България и Сърбия, 127–136; **Шиваров, Н.** Изображението „Бог Вседържател“ (Поява и развитие на идеята в библейския текст. Усвояване в изобразителното изкуство), 137–152; **Lecaque, P.** Quelques observations sur l'image du Christ en pied dans les peintures de „l'église effondrée“ près d'Ivanovo, 153–162; **Паскалева, К**. Ерусалимията – знак за поклонничество до Светата земя, 163–184; **Rakić, Z.** The Cycle of the Patron-Saint in the Hilandar Church of Saint Sava of Serbia, 185–192; **Трифонова, А.** Палеологова икона с разпятие Христово от археологическия музей – Варна, 193–202; **Джурова, А.** За „скрития“ свят на ръкописите (Кой и как украсява средновековните ръкописи), 203–216; **Полимирова, М.** Два новооткрити екземпляра на Четириевангелието на йеромонах Лаврентий, 217–224; **Патев, И.** Летописна книга при митрополитската църква „Успение Пресв. Богородици“ в Самоков, 225–244; **Джурова, А.** Украсените гръцки ръкописи от Библиотеката на херцогиня Анна Амалия във Ваймар, 245–274; **Кендерова, Ст**. Нови постъпления в ориенталската сбирка на Центъра за славяно-византийски проучвания, 275–278; **Полимирова, М.** Славянски кирилски печатни книги от XVI–XIX в., съхранявани в Центъра за славяно-византийски проучвания „Иван Дуйчев“ към СУ „Св. Климент Охридски“, 279–318; **Totev, T.** Archeological Evidence about Backgammon and Chess in Medieval Bulgaria, 319–328; **Thomov, Th.** Once Again about the Borders of

Chrelja's Territory, 329–336; **Галчева, Т.** и **Г. Петкова.** Писма на проф. П. М. Бицили до акад. Ив. Дуйчев, 337–354; **Tabov, J.** and **K. Vassilev**. Coin Finds in Bulgaria for Half a Century: 1910–1959, 355–368; **Thomov, Th.** Where was the Russian Embolos in Constantinople, 369–390; **Минчева, К.** Статистически данни за градския живот в Кюстендилски санджак според османския обширен регистър от 1570/73 г., 391–422.

Исторически преглед. БАН, Институт по история. Гл. ред. проф. Георги Марков. ISSN 0323-9748.

2010, 5–6: Христов, Я. М. Бележки за възрастовата граница и военните набори в българската държава в края на IX–началото на X в.: Конкретен исторически казус, 3–11; **Танчев, И.** Френският принос в подготовката на българска интелигенция с европейско образование (1878–1912), 24–81; **Колева, М**. Германската икономическа политика в Югоизточна Европа 1919–1933 г. (Втора част), 95–109; **Назърска, Ж.** Жени и академична власт: по примера на българските висши училища (20-те–50-те години на XX в.), 110–136; **Трайкова, В.** Още за антигръцките погроми в България през 1906 г., 151–162; „Костеливият орех" Евлоги Бужашки, 163–173; **Канавров, Д.** Символът на Балчик. Мелницата на Анонимното индустриално дружество – забележителен паметник на българската индустрия, 174–202; **Новаков, С.** Културното наследство на бесарабските българи, 203–215.

История. МОН. Гл. ред. проф. д-р Георги Бакалов. ISSN 0861-3710.

2011, № 1: Гагова, Кр. Неосъществените кръстоносни походи и средновековна България, 7–14**; Василев, Й.** Свободата на словото и печата в Третото българско царство, 47–64.

2011, № 2: Назърска, Ж. Участие на българските жени учени в научни мрежи (1919–1944), 24–33; **Мантарлиев, Й.** Местните органи на държавната власт в България и образованието на малцинствените групи (9 септември 1944–края на 50-те години на XX век), 34–56.

2011, № 3: Дойнов, Ст. Най-крупната политическа победа в българската история, 1–14; **Михайлова, Е.** Здравната помощ и медиците в Априлското въстание (Доктори, хекими, спицери и фелдшери, медицинското обезпечаване на Априлското въстание (1876) и ролята на медиците в него), 15–31; **Тодев, И.** „... Може би най-гнусното престъпление, опетнило историята на нашия век", 32–36; **Митев, Пл.** Юрдан Кършовски – един позабравен Ботев четник, 37–52; **Колев, Б.** Спомени на капитана на легендарния „Радецки" Дагоберт Енглендер, 43–52; Препоръчителна литература за Априлското въстание 1876 г., с. 53; **Петков, Д.** Македонският въпрос в българо-югославските отношения (април 1948–октомври 1956), 54–64.

2011, № 4: Петков, Д. Македонският въпрос в българо-югославските отношение (април 1948–октомври 1956), 23–62.

2011, № 5: Табов, Й. За Величката епископия и някои български земи по времето на царете Борис и Самуил, 5–28; **Петров, К.** Академик Юрдан Трифонов – учител на княз Борис и княз Кирил, 29–32; **Петков, Д.** Македонският въпрос в българо-югославските отношения (април 1948–октомври 1956 г.), 33–46; **Златева**, **А.** Царица Елеонора – коронованият ангел на България, 47–61; **Плетньов**, **В.** За Одесос в края на VI–началото на VII в., 62–64.

Македонски преглед / Macedonian Review. Македонски научен институт. Гл. ред. проф. дин Трендафил Митев. ISSN 0861-2277.

2011, № 1: **Митев, Тр.** Първият „цивилизационен колапс“ в Третата българска държава, 11–40; **Петров, П.** Д-р Константин Иванов Мишайков (Първа част), 41–68; **Рубаха, Р.** Начало на българската политика по македонския въпрос, 69–86; **Чолева-Димитрова, А.** Старинни лични имена, запазени в микротопоними от с. Градево, Благоевградско, 87–96; **Матов, Хр.** За един от „премълчаните“ – Веритас (Иван Панталеев Хаджов – 1885–1956 г.), 97–118; **Керемидчиев, Б.** Непубликувани спомени на бежанците от Кукушко през 1913 г. (Асан бег, хаджи Мустафа и някои други правоверни), 119–122; **Василева, М.** Из една позабравена рецензия на Александър Т. Балан – *Мисирков, К. За македонцките работи. С., 1903*, 123–138.

Минало / Minalo. Гл. ред. Любомир Юруков. ISSN 1310-3415.

2011, № 3: Алексиев, А. Открити са десет фотографии на Ботйови четници, 4–9; **Пенчев, Вл.** Енчевиден саксонски талер от XVII век, от фонда на РИМ – Кюстендил, 10–13; **Петков, П. В.** Открит нов ръкопис „Хранилище на душата“, 14–15; **Чурешки, Ст.** Една хипотеза относно сведенията в Именника на българските князе (ханове), 16–18; **Думиника, И**. Старообредците в България, 19–23; **Издимирски, М.** Сексуалната трансгресия в публицистиката и в белетристиката на Любен Каравелов, 24–33; **Живков, Св.** Прогресивнолибералната партия и антикризисната политика на радославистките кабинети (януари 1899– ноември 1900 г.), 33–42; **Георгиев, Л.** Някои „сенчести“ страни от обявяването на независимостта на България през 1908 г., в светлината на спомени, съхранявани в НБКМ–БИА, 43–49; **Кулиш, С.** Варненската комуна (29 декември 1919–23 май 1921) – Социално-икономически и политически аспекти. Битката между „Давид и Голиат“, 50–61; **Кънчев, Кр.** и **Кр. Банчев**. Добруджанският въпрос на Дванадесетия конгрес на Съюз „Добруджа“ (Шумен, 25–27 ноември 1928 г.) – решения и нови проблеми, 62–68; **Григоров, Д.** Култът към личността на Балканите и Съветският съюз, 69–81.

Проблеми на изкуството / Art Studies Quarterly. БАН, Институт за изкуствознание. Гл. ред. ст.н.с. д-р Бисерка Пенкова. ISSN 0032-9371.

2011, № 2: Куюмджиева, М. Ветхий денми във византийската живопис, 3–12; **Геров, Г.** Двустранна икона от Несебър с Христос Пантократор и Раз-

пятие, 13–20; **Ванев, И.** и **Н. Цветкова.** От църквата до музея. По пътя на несебърските икони, 21–27; **Пенкова, Б.** Св. Йоан Рилски в Боянската църква – иконография и археология, 28–31; **Петкова, Н.** Към типологията на византийските обкови на евангелия, 32–38; **Semoglou, A.** Á propos du moule métallique des reliures des évangéliaires de Musée archéologique national de Sofia, 39–41; **Мутафов, Е., И. Тютюнджиев** и **Пл. Събев.** Надписът от олтарната абсида на търновската митрополитска църква „Св.св. Петър и Павел“, 42–47; **Косева, Д.** и **К. Тотев.** Средновековни фрески, открити при разкопките на Велико Търново, 48–57.

2011, № 3: Миланова, З. Балканско огледало и прогноза за приятелство, 26–29; **Кърджилов, П.** Включването на България в глобалната киномрежа в края на XIX и началото на XX век, 38–45; **Александрова, П.** Практики на филмовия превод в епохата на глобализацията, 46–47; **Гаджева, К.** В търсене на национално-характерното (Фолклорните мотиви във фотографските илюстрации от съветските и българските списания през 50-те години на XX век), 48–53.

Проглас. ВТУ „Св.св. Кирил и Методий“. Гл. ред. доц. д-р Пенка Радева. ISSN 0861-7902.

2011, № 1: Калоянов, А. Кога е преписан Архивският номоканон (ЦИАИ 1160)?, 5–21; **Кръстева, М.** Що е история: История ли е „История славянобългарска“ на Йеромонах Паисий?, 22–45; **Донев, Вл.** Матриархат (Идеологически, архетипни и символни обработки на мотива в прозата на 60-те), 80–103; **Колева-Златева, Ж.** Методологични аспекти на етимологизацията на звукосимволична лексика, 104–124; **Ворошилова, М.** Креолизираният текст и аспектите на неговото изследване, 125–139; **Гецов, А.** Квантификацията като инструмент за скрито манипулативно въздействие, 140–168; **Кенанов, Д.** За „Скитащите“ текстове от Супрасълския Ретков сборник, 169–181; **Михова, Н.** (Авто)биографизъм и повествователнност в ранновъзрожденската публицистика, 193–205; **Димитров, Н.** Езикът на страха в „Записки по българските въстания“ на Захари Стоянов, 206–221.

Старобългаристика / Palaeobulgarica. БАН, Кирило-Методиевски научен център. Гл. ред. ст.н.с. Светлина Николова. ISSN 0204-4021.

2011, № 1: Славова, Т. Първа и Втора книга Царства в състава на Архивния хронограф (*Предварителни наблюдения*), 3–16; **Тотоманова, А.-М.** За една старинна дума в ръкопис № 289 от Народната библиотека „Св.св. Кирил и Методий“ в София, 17–23; **Данова, Цв.** За преводните съответствия на термина φύσις в Словото за Рождество Богородично от Йоан Дамаскин, 24–33; **Райкова, М.** За един неизвестен препис на „Въпроси на св. Ефрем“ от втората половина на XIX век, 52–71; **Петров, И.** Кирилло-мефодиевские источники и памятники древней славянской книжности в переводах на польский язык: из истории рецепции, 72–79.

2011, № 2: Дидди, Кр. Euchologium Sinaiticum 59a10 чл҃скъꙗ пьтицѧ Об одном загадочном чтении в молитве св. Трифону, 3–14; **Илиева, Т.** Лексиката в Йоан-Екзарховия превод на Богословието – количествени показатели, 15–36; **Ransohoff, J**. The Relationship Between Land and Power in Terterid Bulgaria: a Comparative Study of the Appanages of Eltimir and Smilets, 37–47; **Szulc, A.** *Mentalization* and *Explication* in South Church Slavonic Redactions of the Psalter, 48–59; **Парпулов, Г. Р.** и **Р. Клеминсън.** Румънци и славяни на Света гора през 1416 г. (*Из историята на Сѐлинския скит*), 60–64.

Съпоставително езикознание / Сопоставительное языкознание / Contrastive linguistics. СУ „Св. Климент Охридски“. Гл. ред. Петя Асенова. ISSN 0204-8701.

2010, № 1: Mostrov, V. Syntactic features of inalienable possession in the French *have+small* clause and the Bulgarian *be with* structures, 5–23; **Genova, D.** Humor in Jokes and its Interpretation, (24–42); **Стоянова, Ю.** Нов поглед към „телеграфната“ реч в ранната онтогенеза: прозодични ограничения, 43–59; **Велчева, Б.** Етимологичният речник и старобългарската лексика, 60–63; **Балаж, Г.** Относно генеративните методи и славянската историческа фонология, 64–72; **Станкова, И.** Лексикографско моделиране на анатомичната терминосистема в Анатомичен учебен латинско-български речник, 73–79.

2010, № 2: Todorova-Ludwig, T. Ein Fragment der kontrastiven Analyse konzessiver Adverbialsätze im Russischen und Bulgarischen, 26–34; **Савицка, И.** Фонетиката в ареалната лингвистика, 35–39; **Nedelcheva, Sv.** The LCCM Theory Applied to the Bulgarian Preposition *do* (a comparison with English *to*), 40–53; **Паликарска, Я.** Понятието каламбур в европейските езици, 54–65; **Walter, H.** Die Junggrammatiker, Wilhelm Wundt und die bulgarische Sprachwissenschaft, 66–85; **Младенова, О. М**. По следите на архивните документи: участието на България в Общокарпатския лингвистичен атлас, 86–97.

2010, **№ 3**: **Денчева, Е.** За класификацията на глаголните предикати с комплементиран инфинитив въз основа на синтактическите им характеристики и поведение (Върху материал от немски и от други сродни езици), 5–21; **Naydenov, Vl.** A Contrastive Survey of Stress Assignment in Danish and Norwegian. Part 2 – Complex words, 22–39; **Кънчев, И.** Семантика, типология и произход на конструкцията *вземам/взема че (та, и)* + глагол от свършен вид, 40–44; **Байрамова, Л. К.** Болгарско-татарские аппроксиматы, 45–56; **Георгиева, Н.** Приликата – случайна или не (За една словообразувателна морфема в български и латински език), 57–64; **Русева, Г.** За произхода на възвратното местоимение в новоиндоарийските езици, 65–72; **Genova, D.** The World has Survived because it has Laughed: on Bulgarian Regional Humor, 73–85.

2011, № 1: Ухлиржова, Л. Общност и многообразие на словореда на клитиките (Съпоставително изследване на българския и чешкия език). Част I, 5–17; **Бело, Р.** Сходният локативен модел с формант *-ина/-inë* в българския и албанския език, 37–45; **Легурска, П.** Терциум компарационис и

съпоставителни лексикални изследвания, 46–64; **Вулич, С.** Днешният говор на яневските хървати в България, 37–45.

Bulgarian Historical Review / Revue bulgare d'Histoire. Bulgarian Academy of Sciences, Institute of History. Ed.-in-Chief Virginia Paskaleva. ISSN 0204-8906.

2010, 3–4: Nikolova, B. On the so called „Family Tree" from the Church near Berende village, 3–11; **T. Stoilova, T.** Le sort tragique des „idées françaises" en Pologne (1792), 12–31; **Radosavljević, N.** Partenius of Zograf, Metropolitan of Nishava (of Pirot) (Supplement to a Biography), 32–49; **Георгиев, Г.** Болгаро-албанское восстание 1913 г. и политика Королевства Сербии – демографические аспекты, 50–71; **Dimitrov, I.** Rediscovering the Role of King Boris III in the Rescue of the Bulgarian Jews, 72–97; **Boneva, V.** Le publiciste de la Renaissance Bulgare Stéfan Zahariev, 98–120; **Dimitrov, M.** Die Gründung der Abzahlungskasse (1934) und das Problem mit den Schulden der Bevölkerung Bulgariens, 129–151;

Études balkaniques. Institut d'études balkaniques. Ed.-in-Chief Agop Garabedian. ISSN 0324-1654.

2010, № 4: Kirova, M. The Canon which Never Happened: Women's Literature in Bulgaria from the National Revival to World War II, 36–67; **Ognyanova, I. L.** Bulgarian Society and the Jewry in the Interwar Period (Overview), 68–95; **Aretov, N.** Orientalism, Occidentalism and the Image of the Other in Balkan Context, 96–108; **Razhdavichka-Kiessling, E.** Merchants Most Precious Asset: Trust and Reputation in the Greek Correspondence of Constantine Fotinov, 123–137; **Despot, I.** Croatian Public opinion toward Bulgaria during the Balkan Wars, 138–165; **Kalkandjieva, D.** Pre-Modern Orthodoxy: Church Features and Transformations, 166–195.

2011, № 1: Stanev, K. Railways, Regions and the Urban in the Balkans During a Century of Political Transformations 1900–2000, 5–37; **Hupchick, D.** Bulgarian „Incunabula" in the James P. Clarke Library Collection, 38–52; **Konstantinova, Y.** Allies ans EnemiesL: The Balkan Peoples in the Bulgarian Political Propaganda During the Balkan wars, 109–148; **Siupiur, E.** and **D. Cain.** L'émigration et les communautés ethno-confessionelles en Roumainie au XIXe siècle. Quelques consedérations, 149–160.

BULGARIAN BOOKS

Книгоразпространителска фирма „*BULGARIAN BOOKS*“ предлага български научни издания, речници, енциклопедии, албуми, художествена литература.
За информация и контакти:

The book-dealing company „BULGARIAN BOOKS“ offers to its clients scientific books, dictionaries, encyclopedias, albums, fiction from Bulgaria.

For contacts, please use the following address:

BULGARIAN BOOKS
SOFIA 1000
PO Box 1567
fax/tel. (359 2) 952 25 75
e-mail:bulgarian_books@abv.bg
Mrs Teodora Davidova

ДИСЕРТАЦИИ

2011

ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Атанаска АТАНАСОВА. Полипрефигирани глаголи в съвременния български книжовен език. С., 2011.

Ана Иванова КОЧЕВА-ЛЕФЕДЖИЕВА. Народната основа на старобългарския език (Върху материал от реликтното склонение в българските диалекти). С., 2011.

Биляна Радославова КУРТАШЕВА. Антологии и канон: антологийни образи на българската литература (1910–1944). С., 2011.

Йонка Маринова НАЙДЕНОВА. Унгарските реалии в контекста на културния трансфер. ДН. С., 2011.

Александър ПАНОВ. Художествена система на Ботевата поезия. С., 2011.

Калина МИЧЕВА-ПЕЙЧЕВА. Семантични опозиции в българския език и техните културни конотации (чист–нечист). С., 2011.

Андрей Христов ТАШЕВ. Семиотични методи в българската хуманитаристика. Прагматизмът и Иван Саръилиев. ДН. С., 2011.

ИСТОРИЯ, ЕТНОЛОГИЯ, ФОЛКЛОРИСТИКА И ИЗКУСТВОЗНАНИЕ

Галина Дончева ДЕНКОВА. Музикалният фолклор в Средна Западна България – традиции и иновации. С., 2011.

Георги Крумов ДЕСПОДОВ. Причастният репертоар в Рилските музикални ръкописи. С., 2011.

Мария Константинова ДИАМАНДИЕВА. Културни феномени на архитектурната митология в началото на 21-ви век: архитектите-звезди. С., 2011.

Таня Валентинова ДИМИТРОВА. Съвременни миграционни групи в Гърция. С., 2011.

Мирослава Добромирова ДОТКОВА. Архитектурни паметници, представени върху монетите на градските управи в Тракия и Долна Мизия I–III в. С., 2011.

София Димитрова ЗАХОВА. Динамика на идентичностите в Черна гора. С., 2011.

Ангелина Иванова ИЛИЕВА. Фолклор и фантастика (Почитателски клубове и младежки неформални групи в България). С., 2011.

Евелина Тодорова КРЪСТЕВА-СТОЯНОВА. Камерни хорове в България. С., 2011.

Ивайло Димитров МАРКОВ. Съвременни трудови миграции на албанците от Македония. С., 2011.

Деян Димитров МАРТИНОВСКИ. Македонският въпрос в българо-югославските отношения 1948–1968 г. С., 2011.

Биляна Георгиева РАЕВА. Миграционни процеси – Димитровград (1947–1989). С., 2011.

Георги Харизанов ХАРИЗАНОВ. Ладовоинтонационни особености на българска народна музика. Сходства и паралели с персийско-арабско-турска музика. С., 2011.

НАУЧНИ ФОРУМИ

2011

Италия, България и Балканите (1870–1918)
Научна конференция с международно участие
Институт за балканистика при БАН и Италиански културен институт – София
23–24 септември 2011 г. – София
14 доклада

Места на паметта. Емоции и страсти
Международна интердисциплинарна конференция
Институт за литература, Институт за изследване на обществата и знанието, Институт за балканистика с Център по тракология при БАН
3–4 ноември 2011 г. – София
14 доклада

ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Асен Христофоров: един необикновен икономист и писател от Пловдив
Кръгла маса по случай 100 години от рождението му
Национален литературен музей, Държавна агенция „Архиви“, Държавен архив – Пловдив, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, Институт за литература при БАН, Център за либерални стратегии
17 ноември 2011 г. – Пловдив

Българската бохемистика днес
Научна конференция
Институт за литература при БАН
21 октомври 2011 г. – София
44 доклада

В сянката на канона

Юбилейна научна конференция, посветена на:
100 г. от рождението на Христо Огнянов
120 г. от рождението на Константин Петканов
130 г. от рождението на Стилиян Чилингиров
140 г. от рождението на Анна Карима
Институт за литература при БАН
27–28 октомври 2011 г. – София
31 доклада

Енциклопедия Slavica sanctorum: светци и свети места в България

XX интердисциплинарен колегиум по старобългарска литература и култура в памет на акад. Петър Динеков
Институт за литература при БАН
22–23 ноември 2011 г. – София
31 доклада

Иван Цанев в българската литература и култура

Юбилейна научна конференция
В чест на 70 години от рождението на поета
Департамент „Нова българистика“ на НБУ, Сдружение на българските писатели, Унгарски културен институт
12 декември 2011 г. – София
16 доклада

Климентови четения за млади изследователи

Единадесета интердисциплинарната конференция за млади изследователи
Катедра по кирилометодиевистика при Факултета по славянски филология на Софийския университет „Св. Климент Охридски“
21 ноември 2011 г. – София

Компютърни и интерактивни средства за исторически езиковедски изследвания

Научна конференция
Софийски университет „Св. Климент Охридски“
15 декември 2011 г. – София
18 доклада

Кръгла маса в чест на поета, преводача и драматурга Иван Теофилов

По случай неговата 80-та годишнина
Институт за литература при БАН
5 декември 2011 г. – София

Конференция по повод 70-годишнината от рождението на Станислав Стратиев и 90 години от рождението на Борис Априлов

Институт за литература при БАН
15 декември – София

Между изстрелите

Национална научна конференция, посветена на 80-годишния юбилей на професор Надежда Драгова и Първан Стефанов
Институт за литература при БАН
22–23 ноември 2011 г. – София

Полюси на критическата съдба

Юбилейна научна конференция, посветена на:
120 г. от рождението на Иван Мешеков,
120 г. от рождението на Цветан Минков,
110 г. от рождението на Тодор Боров,
90 г. от рождението на Стоян Каролев
Институт за литература при БАН
24 ноември 2011 г. – София

Славянският превод и неговата рецепция

Научна конференция с международно участие, организирана в чест на 35-годишния юбилей на Югозападния университет „Неофит Рилски“ – Благоевград
Катедрата по славистика към Филологическия факултет на Югозападния университет
7 октомври 2011 г. – Благоевград
21 доклада

Софроний Врачански – книжовник и политик от Новото време

Международна научна конференция
Софийски университет „Св. Климент Охридски“.
24 ноември 2011 г. – София
14 доклада от 5 страни

ИСТОРИЯ, ЕТНОГРАФИЯ, ИЗКУСТВО

Балканистичните изследвания в България – състояние и перспективи

Първа национална среща по балканистика
Институт за балканистика с Център по тракология при БАН
17–19 ноември 2011 г. – София

Град и памет

Национална научна конференция, посветена на 100-годишнината от основаването на музея в Пазарджик
Институт за исторически изследвания при БАН, Регионален исторически музей – Пазарджик
13 октомври 2011 г. – Пазарджик

Документалното кино в преподаването по история

Национална конференция
Нов български университет, Департамент „История“
21–24 септември, 2011 г – Созопол

Интеркултурни контексти – съвременни композитори в Австрия и България Международна научна конференция

Институт за изследване на изкуствата при БАН
8 ноември, 2011 г. – София
15 доклада

Културният диалог между Изтока и Запада

Международна научна конференция, посветена на 25-годишнината от създаването на Центъра за славяно-византийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев“ и на 50-годишнината от основаването на Института за източна философия в Токио
Център за славяно-византийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев“
24–25 ноември 2011 г. – София

Миграции от двете страни на българо-турската граница: наследства, идентичности, интеркултурни взаимодействия

Научна конференция
Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН
2–3 декември 2011 г. – София
21 доклада

Миграция и идентичност: исторически, културни и лингвистични измерения на мобилността на Балканите

Международна научна конференция
Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН
14–15 октомври 2011 г. – София
27 доклада

От регионалното към националното

Пета национална научна конференция
Посветена на 141-та годишнина от възстановяването на самостоятелността на Българската православна църква и 135-та годишнина от Априлското въстание
Институт за исторически изследвания към БАН
5–6 септември 2011 г. – с. Полски Тръмбеш

Търговище и Търговищкият край в българската национална история

Четвърта национална научна конференция, посветена на 80-тата годишнина на първия директор на историческия музей в Търговище, проф. Димитър Овчаров.
Регионален исторически музей в Търговище и Съюз на учените в България
29 септември 2011 г. – Търговище
38 доклада

ХОРИЗОНТИ

Езиковедската българистика в Лвивския университет

Интересът към българския език и българското езикознание в Лвив* се появява в началото на развитието на славистиката в Лвивския университет, която има своите стари традиции и започва много преди българистиката да се обособи като отделна специалност. Но Университетът винаги, във всички времена, остава най-значителен духовен център за нейното развитие.

Важно е да се подчертае, че именно от този Университет започва творческия си път един от най-големите българолюби, авторът на знаковия за българите труд „Древние и нынешние болгаре…„ Георги Гуца (известен като Юри Венелин), оттам започва интересът му към славистиката [Чорній, 2010]. По думите на дългогодишния лектор по българския език в Украйна Стилиян Стоянов „ и до ден днешен Катедрата по славистика на Лвивския национален университет „Иван Франко“ е една от най-добрите и с най-солиден научен потенциал в Украйна“. [Стоянов, 2010].

Тази статия е опит да се очертаят основни дати, събития и да се назоват имена в историята на Лвивската славистика, свързани с българския език като обект на научните интереси в миналото и днес.

Първите интереси изобщо към славистиката в Лвивския университет се появяват към края на XVIII в. и са свързани с дейността на института „Studium

*Оттук нататък ще използвам тази форма с украинското звучене за названието на град Лвив (укр. Львів) и в производните думи от него, което е срещано досега в художествена и научна литература, в интернет, а също така любезно посочено в „Справочник. Страните в Света 2010“ (А. Луканов, С. Димитров, Н. Божинов), в раздел, посветен на описанието на Украйна, за което им изразявам искрената си, неподправена, голяма благодарност. Вж. повече там и за другите украински градове Киив, Харкив и т.н. Такова изписване на наименованието на града предлагат и авторите на „Украинско-български разговорник и речник. Кажи го на български“ (Б. Сокил, О. Сорока).

Ruthenum“ (1787–1809) [Галенко, 2004]. В първата четвърт на XIX в., през 1825 г., се открива първата славистична катедра с изучаване на полски език и литература с ръководител проф. М. Михалевич (1825–1846), последван от проф. Я. Шляхтовски (1846–1852). На 12 декември 1848 г. се основава Катедрата по украински, според тогавашната терминология – „руски“ език (укр. руська мова), ръководена от проф. Я. Головацки (1814–1888). Последният за първи път в историята на лвивската славистика излиза извън рамките на полонистиката и украинистиката и през 1858 г. предлага на студентите си курс по украински „руски“ език (укр. руська мова) паралелно с полски и чешки. След известно време проф. А. Крински чете на студентите си курс по руски, тоест „російски“ език (укр. російська мова).

Българският език, като част от славистичните дисциплини, се появява в Лвивския университет през зимния семестър 1878/79 г., веднага след Освобождението на България, в курса по сравнително езикознание на славянските езици, който чете известният славист, доцент по сравнително езикознание Антони Калина (1846–1906), който работи в университета от 1877 г. Филолог славист, етнограф, историк, човек с широк светоглед, Той започва научно-педагогическата си дейност в университета като частен доцент във Философския факултет и се дипломира като специалист по сравнителна граматика на славянските езици, което му позволява да използва в лекциите си български езиков материал [Polski słownik 1964–1965: 447]. Според архивните документи голяма част от лекциите на професора са посветени на българския език.

През 1883 г. Антони Калина получава стипендия „С. Галензовски“ от Полската академия за изкуства в Краков, което му дава възможност в продължение на десет месеца да извършва научни изследвания в областта на историята на българския език на територията на Княжество България, Източна Румелия и Турция [Polski słownik 1964–1965: 447]. Логичен резултат от научните му интереси и дълготрайната му работа на територията на България, свързана с проучването на езика на българите, е монографията „Изследвания по историята на българския език“ (Studia nad historią języka bułgarskiego) [Kalina 1891], която е високо оценена от българската научна общност, отбелязана и удостоена от тогавашното българско правителство със сребърен медал [Полещук 1985: 61]. През зимния семестър на академичната 1888/1889 година проф. Калина оглавява новосъздадената Катедра по славянски филологии на Лвивския университет, назована „Отделение по сравнителна филология на славянските езици, литератури и изкуства“ (Zakład porównawczy filologii języków słowjańskich, literatury i sztuki) [Галенко 2004: 50].

В началото на XX в. в Лвивския университет преподава цяла плеяда талантливи професори и световноизвестни имена в славистиката като Я. Лецеевски, А. Крински, В. Брухналски, както и частните доценти Ф. Крчек и И. Свенцицки.

По това време, през 1907 г., акад. Стоян Романски посещава Лвив с цел да изследва богатството на старобългарската ръкописна книга. Той става действителен член на Научното дружество „Шевченко“ в Лвив (Наукове Товариство Шевченка у Львові, НТШ) [Чолакова 1957: 115], една от най-солидните научни институции в Украйна тогава, а и досега. В спомените си той пише, че Лвив „е интересен със своите музейни, манастирски и библиотечни сбирки“, като отбелязва, че в Университетската библиотека се пазят няколко влахобългарски ръкописа [Атанасов 1961: 18, цит. по Полещук 1985: 62].

Най-всеотдайният последовател на делото, започнато от А. Калина в областта на българското езикознание, с най-съществени научни приноси в българистиката в Лвивския университет, е Иларион Семьонович Свенцицки (професор в Лвивския университет от 1940 г.). С право може да се каже, че той е най-големият българолюб сред лвивските учени, който през целия си живот – освен дълбок научен интерес към езиковедската българистика –„люби, тачи и милее“ всичко българско. Той подарява тази огромна любов на своите студенти заедно с безценна информация и важни знания. Разказвайки за проф. И. Свенцицки, тогавашният студент по славистика, по-късно негов последовател и наследник, сега 82-годишният професор по славянски литератури в Лвивския национален университет „Иван Франко“ Володимир Моторни си спомня, че професорът обичал да провежда изпитите в градинката до къщата си, намираща се на територията на Националния музей в Лвов „Митрополит Андрей Шептицки“, в който той работи над 40 години, под една голяма круша. Студентът, който успявал да разкаже материала по български език и литература много добре, получавал като бонус и един голям сочен плод.

В многобройните си изследвания и публикации, свързани с българистиката, проф. Свенцицки разглежда и изследва въпроси, свързани с превода на богослужебните книги на старобългарски език, както и развитието на езика през вековете. Дългогодишната му работа с ръкописи и със старопечатни книги в Националния музей в Лвов „Митрополит Андрей Шептицки“ му помага да намери достатъчно материал, за да може да въведе в научно обращение неизвестни факти в тази област. Интересът към езика води към поредица статии и книги, посветени на проучването на пътищата на развитие и периодизацията на българския книжовен език и литература от епохата на Българското средновековие, турското робство, Българското възраждане и чак до Освобождението. Дългогодишните му проучвания в тази област намират отражение в основни трудове като: „Етапи на формирането на българския, сръбския и украинския книжовен език“ („Етапи формування болгарської, сербської та української літературної мови“), който излиза от печат през 1955 г., „Формирането на българския книжовен език 863–1762“ („Формування болгарської літературної мови 863–1762“) – 1957, и „Формирането на българския и сръбския книжовен език през IX–XIX в.“ („Формування болгарської і сербської літературної мови продовж IX–XIX ст.“),

който, за съжаление остава в ръкопис. В тези студии авторът проследява етапите на установяването и развитието на българския език, разкрива базата за формирането на езика, сочи особеностите на граматичната му система, описва строежа му, сочи проникването на говоримия народен език в книжовния и важността му за развитието на българския книжовен език, а също така анализира типични явления и промени в съпоставка с други славянски езици (в частност сръбски и украински).

Много усилия проф. Свенцицки полага и за създаването на отделен българистичен профил. През 1946 г. той кани като преподавател в Катедрата Микола Демянович Малярчук – българин по произход, който през 1947 г. организира първата група българисти. Той защитава дисертация на тема „Иван Франко и българската литература“ в Софийския университет (1963) под ръководството на акад. Петър Динеков. Създаването на профила в ЛУ не получава развитие, тъй като няма достатъчно кадри, които да осигурят учебния процес. Но обучението на студентите по български език М. Д. Малярчук продължава чак до трагичната си кончина през 1972 г.

През 60-те години на страниците на научното списание „Въпроси на славянското езикознание“ („Питання слов’янського мовознавства“) публикува своите статии един от най-прочутите украински дериватолози – Иван Ковалик [напр., Ковалик 1958], който въвежда в изследванията си по словообразуване български езиков материал. През 1963 г. в София, в българския сборник „Славянска филология“, са отпечатани отговори на учения на въпроси от научната анкета по езикознание за V международен конгрес на славистите (София, 1963). В тях изследователят дава отговори на някои назрели в българската филологическа наука въпроси, свързани със словообразувателните тенденции и процеси в славянските езици, във връзка с словообразуването при съществителните, прилагателните и глаголите, прави сравнение на подобни процеси в други славянски езици, коментира отделни проблеми на ономастичната терминология [Ковалик 1963].

Интересът към българския език като обект на научните изследвания в Лвив се засилва към края на 70-те години на миналия век. Това се дължи на няколко събития: сключването на договор между Великотърновския и Лвивския университет (1974), откриването на лекторат по български език (1976), преподаването на български език като втори славянски за студенти слависти, а също така и като кратък езиков курс за студенти украинисти и русисти и обособяването на отделна специалност „Български език и литература“ (1978). Така българистиката трябваше да изчака сто години апробация (1878–1978), за да може да се похвали с дългогодишната си история и да получи дългоочаквано признание – като предложи най-доброто от себе си и грабне интереса на младите ентусиазирани лвивски слависти.

По време на лектората (1976–1986) в Лвив работят преподаватели от Великотърновския университет „Св.св. Кирил и Методий“: Мария Дамянова Спасова, Любка Стоичкова, Върбан Вътов, Гочо Гочев. Освен това, във връзка с въвеждането на новата специалност на длъжността асистент по български език в Катедрата по Славянски филологии в Лвивския университет, е поканен дипломираният в Киевския университет „Тарас Шевченко“ българист, езиковед и преводач Микола Олександрович Ярмолюк. С общи усилия на преподавателския състав в профила е съсредоточено не само преподаването на лингвистичните дисциплини за подготовка на студентите българисти, а също така се формира корпус от научна и учебна езиковедска и методическа литература за тази специалност. Преподавателите създават цяла поредица методически материали в помощ на студентите изучаващи българския език [напр., Вътов, Ярмолюк 1982, 1985], активно се включват в университетския научен живот – вземат участие в славистичните конференции, подготвят научни публикации по различни въпроси на българското езикознание и пр. В общите проекти освен българисти се включват също така и украинисти, русисти, сърбо-хърватисти, полонисти, бохемисти, сорабисти.

Резултатите от проучванията в областта на езикознанието българските учени и преподаватели от Университета публикуват в общоукраинския научен сборник „Проблеми на славянознанието“ („Проблеми слов’янознавства“), който излиза в Лвив. През 1978 г. там се появява статия на М. Дамянова, посветена на проблема за стила и езика на една от творбите на известния средновековен църковен деец и книжовник Григорий Цамблак [Дам’янова 1978]. Същата година се появява и рецензията на М. Дамянова и Г. Тиртова за „Речник-индекс на презвитер Козма“ съставител Ангел Давидов. Речникът е първи опит за най-пълно представяне на лексиката от този оригинален старобългарски автор [Дам’янова, Тиртова 1978].

През 1979 г. в сборника е отпечатана публикацията на лекторката по български език Л. Стоичкова, която изследва въпроса за развитието на лексико-граматичните свойства на качествеността на относителните прилагателни имена. [Стоїчкова 1989]. Авторката посвещава редица публикации на въпросите на образуването на сложни относителни прилагателни [Стоїчкова 1981], динамиката на словообразуването на относителните прилагателни в съвременния български книжовен език. [Стоїчкова 1982]. В. Вътов в лвивския си период пише статии за морфологичните особености на съществителните имена в преводната повест „Митология Синтипа Философа“ от Втория Видински сборник на Софроний Врачански [Витов 1983] и за лексико-граматичната принадлежност на така наречените междуметни глаголи [Витов 1985].

Научните интереси на М. Ярмолюк по време на работата му в Университета са съсредоточени върху българските глаголи за зрително възприятие [Ярмолюк 1987, 1989]. М. Ярмолюк има редица публикации предимно с компаративен

характер, в съавторство с украински и български изследователи. Например това е една обща статия на Г. Гочев и М. Ярмолюк за разликата в рода на съществителните имена в български и украински език [Гочев, Ярмолюк 1991]. В статиите в съавторство с Ф. Бацевич се разглежда глаголната метонимия в български език [Ярмолюк, Бацевич1988] и глаголната хипонимия на по-богат езиков материал – в съвременния руски, български и горнолужишки език [Ярмолюк, Бацевич 1990]. С дългогодишния си опит като преводач той има какво да сподели и в областта на превода. На този проблем е посветена статията за превода на предложните конструкции от и на украински, български, горнолужишки и полски език със съавтор О. Лазор [Лазор, Ярмолюк 1997].

Освен лектори, които са преподавали в университета в Лвов, на страниците на изданието публикуват своите изследвания и други преподаватели от Великотърновския университет – водещите езиковеди Р. Русинов [Русинов 1976] и Х. Станева [Станєва 1977] и по този начин стимулират научния интерес към българския език сред лвивските си колеги езиковеди.

В началото на 80-те години на миналия век в Катедрата по славянска филология на Лвивския университет под научното ръководство на проф. К. Трофимович започва работа върху докторската си дисертация в областта на българското езикознание аспирантката в Славянското отделение Олга Албул, която завършва бохемистика и овладява български език в Курса по втори славянски език при М. Дамянова (Спасова). През 80-те години излизат редица публикации, свързани с темата на нейната дисертация „Обществено-политическа лексика на българския език (названия на лица)“ [Албул 1982, 1984, 1989]. Дисертацията е успешно защитена в Минск през 1988 г. [Албул 1988]. Освен научната си дейност в областта на българския език О. Албул за около двадесет години преподаване успява да възпита десетки българисти: езиковеди, литературоведи, фолклористи, преводачи. Всички сегашни преподаватели в профила са нейни студенти.

През 80–90-те години на миналия век българската езиковедска проблематика влиза в кръга на научите интереси на лвивските украинисти и русисти Т. Возни [Возний 1980, 1981], И. Грицютенко, Ф. Бацевич [Грицютенко, Бацевич 1982, 1986], Т. Панько, З. Терлак, И. Галенко, които попълват лвивската българистична библиография с изследванията си върху лексиката и морфологията на съвременния украински и руски език в сравнение с български и други славянски езици. Те се появяват на страниците на сборника „Проблеми слов’янознавства“ и в други специализирани издания. Заслужават внимание също така два научни сборника, подготвени от учените на Лвивския и Великотърновския университет в рамките на действащия договор за сътрудничество между двете учебни заведения. Сборникът „Мосты социалистической дружбы“ [Мосты 1981] е публикуван в Лвив през 1981 г. Голяма част от сборника е посветена на въпросите на езикознанието. През 1983 г. е реализиран още един общ проект – сборникът „Историко-филологически изследвания“ [1983], в който

пет статии са посветени на българистичната езиковедска тематика. Т. Возний изследва сравнително-типологичната характеристика на източнославянските и българските глаголи, мотивирани от именните основи от чужд произход. Т. Панько сравнява политикоикономическата терминология на български език с руски и немски. Обект на изследванията на Ф. Бацевич и И. Грицютенко са общи явления в лексиката на българския, руския и украинския език. И. Галенко съсредоточава вниманието си върху българистичното наследство в статиите на проф. И. Свенцицки. Авторка на една от статиите е М. Спасова, която работи по това време с ръкописите във фондовете на лвивските библиотеки; статията съдържа ценни сведения за 33 паметника от Българското средновековие.

Трябва да се спомене, че Лвив, като един от градовете хранилища на славянската ръкописна книга, в различно време привлича видните български медиевисти К. Куев, А. Милтенова, М. Спасова и други за работа със средновековните ръкописи.

Българската езиковедска тематика присъства и на страниците на още едно периодично научно издание – Известия на Лвивски университет (Вісник Львівського університету). През 1991 г. излиза 22 брой на Известията под название „Език и социално възраждане“ („Мова і соціальне відродження“) [Вісник 1991]. Десет от дванадесетте статии в сборника са посветени на българистична езиковедска тематика. Техните автори са известни украински и български езиковеди, научните търсения на които са съсредоточени върху актуални проблеми на развитието и функционирането на славянските езици. В изследванията си те разглеждат въпросите за лексикалния състав на езика, семантиката, граматичната организация на езиковите единици и функционалната стилистика. Интересно е изследването върху функционално-типологичния аспект на глаголната метонимия в руски, украински и български език от И. Грицютенко, Ф. Бацевич. Т. Панько и З. Терлак. Те обръщат внимание върху един много важен, актуален и интересен проблем – акцентирането на съществителните имена в български и украински език. Известно е, че усвояването на акцентологичните норми в славянските езици, които нямат фиксирано ударение, е много важно при изучаването на тези езици като чужди, тъй като влиянието на родния език може да стане причина за множество девиации и отклонения от нормативното ударение в езика, който се изучава. В полезрението на З. Бичко са украинско-българските изоглоси и тяхното описание.

Общ проект на Катедрата по славянски филологии и украински език е „Украинско-български разговорник“ („Українсько-болгарський розмовник“ (автори З. Терлак, Т. Панько, М. Ярмолюк) [Терлак, Ярмолюк, Панько 1994]. Традицията на езиковедските българистични проучвания не се прекъсва и в началото на XXI век. Най-голям принос в изследванията, посветени на съвременния български книжовен език, има доцентът по български език в Лвивския университет О. Албул. Интересът ѝ е съсредоточен върху актуални проблеми на българския

език: българския вокатив [Албул 2007], актуални тенденции в съвременния български език [Албул 2007а] и др. С езикознание се занимава и преподавателят по български език в Лвивския университет Олга Сорока, която проучва чуждите думи в съвременния български език, закономерностите и особеностите на тяхната адаптация [Албул, Сорока 2004, Сорока 2007, Сорока 2008, Сорока 2009, Сорока 2011а, Сорока 2011б]. Друга нейна статия, в съавторство с О. Албул, е посветена на тенденцията към интернационализация в българския език на фонетично и фонологично ниво и с оглед на езиковата система и графиката [Албул, Сорока 2009]. През 2011 г. излезе Украинско-български разговорник и речник „Кажи го на български“, съвместен проект на Катедрата по славянски филологии и Катедрата по приложното езикознание [Сокіл, Сорока 2011]. Той включва тематично подредени раздели, всеки от които завършва с малък речник. Разговорникът е издаден като учебно помагало за студентите по българска филология в първи курс, но също така може да се използва и от украинските туристи, решили да посетят България. О. Сорока е автор на българската част в разговорника, както и на няколко тематични разработки в украинската част и акцентирането в двете части на разговорника – украинската и българската. Аспирантката О. Костюшко работи върху кандидатска дисертация в областта на българската тематична лексикография, като отделни резултати на нейните търсения са изнесени в няколко публикации.

В заключение още веднъж искаме да подчертаем, че българският език вече над 130 години е в полезрението на лвивските езиковеди. Той остава трайно обект на научен интерес на филолозите в Лвивския национален университет „Иван Франко“ и днес, затова може с увереност да се каже, че езиковедската българистика има добри перспективи за развитието си в бъдеще.

Избрана библиография:

1. Албул 1982: Албул, О. А. Суспільно-політична термінологія у сучасній болгарській мові. – Проблеми слов’янознавства. Львів, 1982, 25, 133–137.
2. Албул 1984: Албул, О. А. Назви особи у болгарській суспільно-політичній лексиці. – Проблеми слов’янознавства. Львів, 1984, 29, 85–89.
3. Албул 1988: Албул, О. А. Современная общественно-политическая лексика болгарського язика (наименования лиц): дис. кандидата філол.. наук: 10.02.03/ Албул, Олга Ананьевна. Львов, 1988, 145 с.
4. Албул 1989: Албул, О. А. Структура багатокомпонентних назв особи у суспільно-політичній лексиці сучасної болгарської мови. – Проблеми слов’янознавства. Львів, 1989, Вип. 39, 98–100.
5. Албул 2007: Албул, О. А. Болгарський вокатив: історія і сучасний стан. – Компаративні дослідження слов’янських мов і літератур. 2007, 7, 3–11.

6. Албул 2007а: Албул, О. Тенденція до аналітизму в сучасній болгарській мові. – Вісн. Льв. ун-ту. Сер.філол. Вип. 40. Част.2. Львів, 2007, 113–120.
7. Албул, Сорока 2005: Албул, О., Сорока О. Граматичне освоєння запозичених іменників у верхньолужицькій, болгарській та українській мовах (на прикладі категорії роду). – В: Питання сорабістики. Львів-Будишин, 2005, 175–179.
8. Албул, Сорока 2009: Албул, О., Сорока О. Тенденція до інтернаціоналізації у болгарській мові у минулому та на сучасному етапі розвитку (фонетико-фонологічний аспект, графіка) – Вісн. Льв. ун-ту. Сер. філол. Львів, 2009, 48, 240–246.
9. Атанасов 1961: Атанасов, П. Град Лвов в нашата стара и най-нова история. – *Славяни. 1961, 3*, 16–19.
10. Витов 1983: Витов В. Морфологічні особливості іменників у перекладній повісті „Міфологія Синтипа Філософа“ з „Другого Відинського збірника“ Софронія Врачанського. – Проблеми слов’янознавства. Львів, 1983, 24, 95–103.
11. Витов 1985: Витов В. До питання про так звані вигукові дієслова. – Проблеми слов’янознавства, Львів, 1985, Вип. 31, 56–60.
12. Витов, Ярмолюк 1982: Витов В., Ярмолюк М. Методичні вказівки з сучасної болгарської літературної мови (фонетика) для студентів філологічного факультету (українського та російського відділення). Львів, ЛДУ, 1982, 32 с.
13. Витов, Ярмолюк 1985: Витов В., Ярмолюк М. Методичні вказівки з вивчення болгарської мови (морфологія) для студентів філологічного факультету. Львів, ЛДУ, 1985, 38 с.
14. Вісник 1991: Вісник Львівського університету. Серія Філологічна. Випуск 22. Мова та соціальне відродження. Львів, 1991, 85 с.
15. Возний 1980: Возний Т. М. Порівняльно-типологічна характеристика східнослов’янських і болгарських дієслів, мотивованих словами іншомовного походження. – Проблеми слов’янознавства. Львів, 1980, 21, 115–123.
16. Возний 1981: Возний Т.М. Порівняльно-типологічна структура східно- і південнослов’янських дієслів на -ствува- (-ствова-). – Проблеми слов’янознавства. Львів, 1981, 23, 71–78.
17. Галенко 2004: Галенко І. Мовознавча славістика у Львівському університеті (1787–1939). – Проблеми слов’янознавства. Львів, 2004, 54, 44–60.
18. Гочев, Ярмолюк 1991: Гочев, Г., Ярмолюк, М. Розбіжності болгарської та української спорідненої лексики з точки зору категорії роду. – Проблеми слов’янознавства. Львів, 1991, 43, 102–106.
19. Грицютенко, Бацевич 1982: Грицютенко, І. Є., Бацевич, Ф. С. Деякі спільні тенденції розвитку суспільно-політичної лексики української, російської та болгарської мов на сучасному етапі. – В: Лексика української мови у її зв’язках з сусідніми слов’янськими та неслов’янськими мовами: Тези доповідей. Ужгород, 1982, 41–42.
20. Грицютенко, Бацевич 1986: Грицютенко, І. Е., Бацевич, Ф. С. Некоторые общие явления в сфере общественно-политической лексики русского и болгарского языков на современном этапе развития. – Славянская филология, Т. V, Ленинград, 1986, 6–13.

21. Дам'янова 1978: Дам'янова, М. А. „Похвальне слово“ Григорія Цамблака на соборі в Констанці і традиції Тирновської літературної школи (проблеми стилю і мови). – Проблеми слов'янознавства. Львів, 1978, 17, 79–89.
22. Дам'янова, Тиртова 1978: Дам'янова, М., Тиртова, Г. Ангел Давидов. Речник-индекс на презвитер Козма. – Проблеми слов'янознавства. Львів, 1978, 17, 136–138.
23. Историко-филологически изследвания 1983: Историко-филологически изследвания. Велико Търново, 1983, 271 с.
24. Ковалик 1958: Ковалик, І. І. Питання слов'янського іменникового словотвору. Львів, 1958, Ч. І. 155 с.
25. Ковалик 1963: Ковалик, И. И. Отговори на въпросите за научната анкета по езикознание. Какви са разликите между словообразувателните системи на съществителните, прилагателните и глаголите в славянските езици? – Славянска филология. Т.1. Отговори на въпросите за научната анкета по езикознание. Материали за V международен конгрес на славистите. С., 1963, 112–113; Пак там: Какво е отношението между словообразувателни морфеми и словообразувателен тип в славянските езици? 115–116. Пак там: Какви са словообразувателните тенденции в развоя на славянските лични имена и на техните умалително–ласкателни форми? 366–367.
26. Лазор, Ярмолюк 1997: Лазор, О. Я., Ярмолюк М. О. До перекладу прийменникових конструкцій з (та) на українську, болгарську, верхньолужицьку і польську мови. – В: Материалы международной конференции. Язык. Культура. Взаимопонимание. Львов, 1997, 292–295.
27. Луканов, Димитров, Божинов 2010: Луканов, А., Димитров С., Божинов Н. Страните в света. С., 2010, 93–94
28. Мосты 1981: Мосты социалистической дружбы. Львов, 1981, 188с.
29. Полещук 1985: Полещук, Т. С. Роль Львова в українсько-болгарських контактах в галузі освіти і науки (кінець XIX – початок XX ст.). – Проблеми слов'янознавства. Львів, 1985, 32, 59–65.
30. Русинов 1976: Русинов, Р. Болгарська мова в „История на великий Александра Македонца…“ (1844 р.). – Проблеми слов'янознавства. Львів, 1976, 13, 19–26.
31. Свєнціцький 1955: Свєнціцький, І. С. Етапи формування болгарської, сербської та української літературної мови. – Вопросы славянского языкознания. 1955, 4, 123–129.
32. Свєнціцький: Свєнціцький, І. С. Формування болгарської і сербської літературної мови продовж IX – XIX ст. Рукопис.
33. Свєнціцький 1957: Свєнціцький, І. С. Формування болгарської літературної мови 863–1762. – В: Езиковедски изследвания в чест на академик Стефан Младенов. Studia linguistic in honorem acad. Mladenov. С., 1957, 209 – 213.
34. Сокіл, Сорока 2011: Сокіл, Б, Сорока, О. Скажи це болгарською! Українсько-болгарський розмовник і словник. (Кажи го на български! Украинско-български разговорник и речник). Тернопіль, 2011, 252 с.

35. Сорока 2011а: Сорока, О. Б. Неозапозичення в інформаційному дискурсі сучасної болгарської мови. – В: Лексико-грамматические инновации в современных славянских языках. Материалы Международной научной конференции 7–8 апреля 2011 года. Дніпропетровськ, 2011, 376–378
36. Сорока 2011б: Сорока, О. Б. Нові інтернаціоналізми в сучасній українській та болгарській мовах. – В: Драгоманівські студії. С., 2011, 59–65.
37. Сорока 2008: Сорока, О. Освоєння запозичень у болгарській та українській мовах. – В: Slavistika dnes:vlivy a kontexty. Praha, 2008, 255–264.
38. Сорока 2007: Сорока, О. Б. Фонетичне освоєння запозичень у болгарській мові. – Проблеми слов'янознавства. Львів, 2007, 56, 321–322.
39. Станєва 1977: Станєва, Х. Порівняльне обставинне підрядне речення в сучасній болгарській мові. – Проблеми слов'янознавства. Львів, 1977, 15, 101–107.
40. Стоїчкова 1979: Стоїчкова, Л. Розвиток лексико-граматичних властивостей якісності відносних прикметників у сучасній болгарській мові. – Проблеми слов'янознавства. Львів, 1979, 19, 130–137.
41. Стоїчкова 1981: Стоїчкова, Л. Динаміка словотвору відносних прикметників у сучасній болгарській мові. – Проблеми слов'янознавства. Львів, 1981, 23, 102–108.
42. Стоїчкова 1982: Стоїчкова, Л. Утворення складних відносних прикметників у сучасній болгарській мови. – Проблеми слов'янознавства. Львів, 1982, 25, 107–114.
43. Стоянов 2010: Стоянов, С. Българистиката в Украйна. – В: Езиков свят. Orbis linguarum. Т. 8. Благоевград, 2010, 1, 29–30.
44. Терлак, Ярмолюк, Панько 1994: Терлак, З. М., Ярмолюк, М. О., Панько, Т. І. Українсько-болгарський розмовник. Львів, 1994, 136 с.
45. Чолакова К. 1957: Чолакова, К. Акад. С. Романски на 75 години. – Български език, 1957, 2, с. 115.
46. Чорній 1989: Чорній, В. П. Юрій Венелін (Гуца) і Львівський університет. – В: Ю. І. Венелін і розвиток міжслов'янських взаємозв'язків. Тези доповідей і повідомлень наукової конференції присвяченої 150-річчю від дня смерті Ю. І. Венеліна. Ужгород, 1989, 41–43.
47. Ярмолюк 1987: Ярмолюк, М. О. Семантичний аналіз дієслів зорового сприйняття болгарської мови. – Проблеми слов'янознавства. Львів, 1987, 35, 87–90.
48. Ярмолюк 1989: Ярмолюк, М. О. Зовнішні зв'язки лексико-семантичної групи зорового сприйняття у болгарській мові. – Проблеми слов'янознавства. Львів, 1989, 39, 112–114.
49. Ярмолюк, Бацевич 1988: Ярмолюк, М., Бацевич, Ф. Дієслівна метонімія в сучасній болгарській мові (функціонально-типологічний аспект). – Проблеми слов'янознавства. Львів, 1988, 37, 55–58.
50. Ярмолюк, Бацевич 1990: Ярмолюк, М., Бацевич, Ф. Дієслівна гіпонімія в сучасних російській, болгарській та верхньолужицькій мовах. – Проблеми слов'янознавства. Львів, 1990, 41, 157–158.

51. Kalina 1891: Kalina, A. Studia nad historią języka Bułgarskiego – In: Rozprawy i Sprawozdania Akademii Umiejętności w Krakowie. Wydanie filologiczne. – Kraków, 1891., T. XIV, 163–577, T. XV, 399–592.
52. Polski słownik 1964–1965: Polski słownik biograficzny. – T. XI, – Wrocław-Warszawa-Kraków, 1964–1965, 446–449.

Олга Сорока

НАУЧЕН ЖИВОТ

Международна научна конференция за Супрасълския сборник

Научната конференция „Преоткриване: Супрасълски сборник, старобългарски паметник от X век“, проведена в София на 19 и 20 август 2011 г., е част от проект, финансиран от ЮНЕСКО, за създаване на електронен корпус на трите части на ръкописа (съхранявани съответно в Националната библиотека във Варшава, в Националната и университетска библиотека в Любляна и в Руската национална библиотека в Санкт Петербург), както и съпътстваща изложба, посветена на този известен старобългарски паметник. Заседанията обединяваха четири тематично организирани блока от доклади, обхващащи няколко изследователски полета в проучванията на кодекса от български и чуждестранни медиевисти: лингвистични и литературоведски разработки, историческа и културоведска проблематика, история на проучването на сборника в България, Полша, Словения, Русия и Литва. Специален блок от доклади бе посветен на създаването на дигиталния корпус на Супрасълския сборник.

Основните акценти на първото заседание бяха поставени върху проблемите на преславската лексика: извори, критерии за нейното определяне и аспекти на изследване (А. Минчева, София), за критериите за датировката на паметника, основани върху украсата на ръкописа (Л. Мавродинова, София), върху лингивистичните данни, които са характерни за времето на цар Петър (Б. Велчева, София; А. Бояджиев, София) и за отличителните черти на календара в кодекса (С. Вакарелийска, Юджийн, САЩ). Важни аспекти от литературната история на ръкописа в средновековната славянска книжнина бяха разгледани в докладите по време на второто заседание. Кодексът бе представен в сравнение със съставите на подобни сборници (описани в Bibliotheca Hagiografica Balcano-Slavica), като бяха характеризирани сходните черти и различията в тях (Е. Мирчева, София). В два от докладите бе проследена рецепцията на Супрасълския сборник в литературата на Великото Литовско княжество през XV–XVII в. (Т. Мострова, София), като бяха обявени и новооткрити преписи, близки по състав до старобългарския кодекс (С. Темчин, Вилнюс). На фона на широк изворов материал бяха анализирани лексикалните варианти в преписите на Златоустовата

хомилия за Велика сряда (М. Спасова, Велико Търново). Г. Баранкова (Москва) представи неизвестен превод на „Андрианти“ на Йоан Златоуст в сборник от XV в. от сбирката на Руската национална библиотека, а обект на вниманието на А. Новикова (Москва) бяха евангелските цитати в Супрасълския сборник (лингво-текстологически анализ), Е. Турцова (Берлин) разкри важни страни от текстологията и преводаческите техники в славянския превод на Житието на Кодрат в кодекса в сравнение с преписа на произведението във Великите четиминеи на московския митрополит Макарий (XVI в.).

Третото заседание обхвана докладите на изследователи от Русия, Словения и Полша. Техните разработки осветлиха особеностите и новите находки, свързани със съдбата на трите части на ръкописа в съответните библиотеки. Съществени черти на кодикологията на 16-те листа, съхраняващи се в Санкт Петербург, и неизвестни факти около историята на постъпването им в Публичната библиотека представи Е. Крушелницкая (Санкт Петербург). Научното съобщение на А. Карначов (Санкт Петербург) бе посветено на неизвестни досега в науката архивни материали на руския учен С. Северянов, запазени във фондовете на Библиотеката на РАН в Санкт Петербург. Архивът е съхранил гръцки преписи, направени от учения в няколко хранилища в Европа, с цел издание на гръцкия текст на кодекса, останало неосъществено. Полските изследователи засегнаха въпроси от историята и състава на ръкописните сбирки в манастира Супрасъл през XVI век (А. Миронович, Бялисток) и приносите на видния славист Михаил Бобровски за откриването (през 1823 г.) и въвеждането в обращение на Супрасълския сборник в европейската научна общност през XIX век (В. Стемпняк-Минчева, Краков). Заслугите на словенските медиевисти (Фр. Миклошич, В. Копитар и други) бяха откроени в съвместния доклад на младите словенски учени И. Йереле и А. Новалия (Любляна).

Централната проблематика на докладите в четвъртото заседание обхващаше съвременните методи и подходи, новите технологични средства в проучването и издаването на Супрасълския сборник. В него участваха известни медиевисти с дългогодишен опит и подчертани заслуги в тази област. В качеството си на създатели на система от принципи за издаване и компютърни средства за обработка на средновековни кирилски ръкописи те представиха пилотния проект за Супрасълския сборник. В началото на този блок от доклади ръководителят на проекта А. Милтенова (София) направи презентация на самия проект, като обобщи неговата същност, основни цели и постижения. Акцент бе поставен върху съдействието на библиотеките, съхраняващи трите части на Ретковия сборник (полска, словенска и руска). Българската страна бе подготвила демонстрация на дигиталното копие на Супрасълския сборник и неговото автоматично разлистване.

На основата на конкретна разработка (Житие на св. Павел Препрости) американският учен и един от най-активните партньори в международния

изследователски колектив Д. Бирнбаум (Питсбърг, САЩ) представи основните компоненти на теорията и техническите перспективи за дигиталното издание на Супрасълския сборник, разкриващи последните световни постижения в тази област. Обосновката на принципите на електронното кодиране на текста на ръкописа бе направена в доклада на Р. Клеминсън, като той анализира грешките, които са допускани в подобни проекти. Възможностите за електронни издания бяха разисквани в съобщенията за проекти за електронни издания на отделни ръкописи и на цели литературни сводове, сред които т.нар. Бдински сборник (Лара Селс и Дитер Стерн, Гент), Великите чети-минеи на митрополит Макарий (Ст. Савич, Фрайбург) и проекта PROIEL (Х. Екхоф, Осло). Последният проект е насочен към автоматична лематизация на най-старите славянски текстове и изграждането на компютърни речници.

С обобщаващите и конкретни разработки, многостранно осветяващи историята на Супрасълския сборник, неизвестните факти и най-новите постижения в неговото проучване, изключителното му място в старобългарската и другите литератури от Източното православие, с прилагането на дигиталната хуманитаристика в издаването на целия кодекс и превръщането му в общодостъпен за световната културна общност, научната конференция синтезира усилията на специалисти от 10 страни (България, Русия, Полша, Словения, САЩ, Великобритания, Литва, Германия, Белгия и Норвегия). В заседанията и дискусиите участваха учени от институти на Българската академия на науките (Институт за литература, Институт за български език, КМНЦ) и на Литовската академия на науките (Институт за литовски език), от два български (Софийски и Великотърновски) и девет чуждестранни университета (в Юджийн, Москва, Бон, Бялисток, Краков, Питсбърг, Фрайбург, Гент и Осло) и от четири европейски библиотеки (РАН и РНБ – Санкт Петербург, РГБ – Москва, НУК – Любляна). Конференцията за най-стария български кирилски ръкопис – Супрасълския сборник от X век – бе високо оценена от медиевистите и се превърна в голямо научно събитие на 2011 г., което бе отразено както в редица обществени медии, така и в научния печат и е достъпно на интернет страницата на проекта (http://csup.ilit.bas.bg). По време на конференцията (19.08.2011) бе открита изложбата „Супрасълският сборник – старобългарски ръкопис от X век в контекста на византийско-славянските отношения“ в Южното фоайе на Софийския университет. Изложбата се осъществи с изключителното съдействие на Държавния културен институт при МВнР на България и на Посолството на Полша в България и също намери широк отзвук в медиите.

Елена Томова

Юбилейна научна сесия, посветена на проф. Димитър Овчаров

На 29 и 30 септември 2011 г. в Търговище се проведе поредната, четвърта, национална научна конференция от поредицата „Търговище и Търговищкият край в българската история“. Този път тя бе посветена на 80-годишнината на известния наш историк и археолог проф. Димитър Овчаров, който в края на април 2011 навърши 80 години.

Инициатор на Конференцията бе Регионалният исторически музей в Търговище, чийто пръв директор е бил юбилярят. Поради това и трите основни пленарни доклада бяха посветени на неговия жизнен и творчески път. В първия от тях, изнесен от Невяна Бъчварова от Регионалния исторически музей във Велико Търново, се проследява дейността на проф. Д. Овчаров като уредник в същия музей, където той постъпва заедно със съпругата си Мария Овчарова – също историчка – и работи там няколко години. От това време е щастливото му попадение на един от оригиналните портрети на Васил Левски, който той успява да придобие от сина на Ботевия четник Сава Пенев. Днес този портрет се съхранява на видно място в една от залите на музея.

Заедно с този портрет младият Д. Овчаров успява да получи редки фотографии и на други известни наши възрожденски дейци, сред които и Бачо Киро.

Няколко години по-късно семейство Овчарови получават покана за работа в Търговище, където с общи усилия полагат истинското начало на местния исторически музей. За този период от дейността на Д. Овчаров говори Магдалена Жечева – директор на Регионалния исторически музей в града. Всъщност това бе и основният доклад. В него също бе проследена дейността на маститият историк и археолог, който с младежки жар и усърдие успява да се справи с трудните условия и да превърне съществуващата дотогава музейна сбирка в истински музей.

След доклада сам проф. Д. Овчаров взе думата и допълни изложението на докладчика с редица интересни моменти. Един от тях е спасяването на известното в града Славейково училище, което приспособява за сграда на музея, в която се урежда и първата музейна експозиция.

На ранните години от дейността на проф. Овчаров като музеен работник бе посветен и докладът на Христо Харитонов – доскорошен директор на Регионалния исторически музей във Велико Търново.

Една част от последвалите научни съобщения на останалите участници в Конференцията бяха посветени на откритията на млади (и утвърдени вече) археолози от Археологическия институт и музей при БАН, регионалните

исторически музеи в Търговище, Попово, Велики Преслав и Шумен, направени по време на археологически разкопки през последните години, а друга – от историци и архивни работници от Института по история при БАН, Института по етнология и фолклор при БАН, Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Регионалния исторически музей – Търговище, Регионалния исторически музей – Шумен, Регионалния исторически музей – Перник, Историческия музей – Омуртаг и Държавния архив – Търговище, чиято проблематика бе твърде разнообразна и изпълнена с нови исторически факти.

На проф. Д. Овчаров беше поднесено приветствие от община Шумен и подаръци, сред които – икона с изображението на свети Теодор Стратилат, която извънредно много го развълнува, тъй като му припомни миговете, когато е работил като изследовател на материалната култура на втората българска столица – Велики Преслав.

Домакините поеха ангажимент за отпечатване на изнесените доклади и съобщения, които ще допринесат за по-нататъшното осветляване на научното дело на проф. Д. Овчаров и в същото време ще бъдат нов научен влог за миналото на Търговищкия край през различните исторически епохи.

Сесията бе уважена с присъствието и на един от изтъкнатите наши археолози – проф. Тотю Тотев – колега и дългогодишен приятел на юбиляря, успял да открие редица важни археологически паметници също от района на Велики Преслав и други краища на страната – и от Георги Майсторски – директор на Регионалния исторически музей – Шумен,

Милен Куманов

Незабравеният Димитър Подвързачов – 130 години от рождението на писателя

На 18 октомври 2011 в 16.30 часа в централното фоайе на Националната библиотека „Св.св. Кирил и Методий“ бе открита юбилейната изложба „Димитър Подвързачов и неговият кръг“ по случай 130 години от рождението му. Организатор на изложбата бе Националният литературен музей. Архивът на Димитър Подвързачов се намира в частна колекция и е изследван частично. Авторите на изложбата Румяна Пенчева, Анна Попова и Александър Мошев, литературоведи от отдел „Фондове и литературно наследство“ при Националния литературен музей, са издирили онези факти, които осветляват човешката и творческата същност на писателя и неговия кръг от творци и значими личности в българската литература. Поетът и преводачът Подвързачов е „баща“ на цяло литературно поколение творци от началото на XX в., когато се формира новата българска литература – Димчо Дебелянов, Георги Райчев, Николай Лилиев, Йордан Йовков, Константин Константинов и др. Делото на Димитър Подвързачов оживява отново в книгата „Избрани произведения“ (2009), съставена от доц. д-р Вихрен Чернокожев и Росица Чернокожева. Тя е включена в поредицата „Другата българска литература на XX век“ – проект на Института за литература при БАН, който цели да върне същинския смисъл на редица забравени и неоценени явления в литературната история, запълвайки значителни празнини в нея.*

* * *

В дебютната си публикация във вестник „Смях и сълзи“ от 1898 г. Димитър Подвързачов чудновато нарича себе си „забравен талант“... Ироничната на своеобразното „самопроклятие“, кодирано в псевдонима на младия поет във времената на „соца“ се усили като бавно действаща политическа отрова, превръщайки се в безнадеждното – „забранен талант“... Така стана възможен по подвързачовски трагичният парадокс – когато назоваваме Стара Загора „град на поетите“, да не включваме в романтичния списък на имената (които мигновено изплуват в съзнанието ни) Подвързачовото. А забележителният български поет, преводач, фейлетонист, пародист, майстор на парадокса, баснописец, приказник е роден там на 6 октомври преди 130 лета. И е едно от най-интересните поетични чада на града, което достойно може (и трябва) да застане до лирически първенци като Кирил Христов, Николай Лилиев, Гео Милев, Иван Хаджихристов, Веселин Ханчев... Що се отнася до паметта на София за старозагореца, назовал себе си „Хамлет принц Датски“, тя е запечатана на паметната плоча на бул. „Христо

* По-долу поместваме словото на Катя Зографова, директор на Националния литературен музей.

Ботев“ № 10 върху сецесионна къща (днес задушена от модерна висока сграда), скътала поизличения надпис: „В този дом живяха и твориха през 1915–1916 г. в сърдечно другарство и сътрудничество нежният лирик Димчо Дебелянов и преводачът Димитър Подвързачов“. Макар непълна по отношение на виртуозния поет и журналист Подвързачов, тази знакова следа е важна за духа на града-европейска столица... А когато говорим за следсмъртната участ на забравения талант, с нарастваща горчивина констатираме, че дори тя не бе пощадена от пазарните закони на времето – днес по-голямата част от Подвързачовия архив е частно притежание. Но въпреки тежката финансова ситуация и невъзможността от години националната ни институция да прави откупки дори на най-ценните писателски архиви, тъкмо ние, академичните и музейните хора, не се уморяваме да тълкуваме и представяме творческите постижения на цяла плеяда писатели. Защото библиотеките и музеите са средищни места на паметта, призвани да приютяват все по-бездомните и забравени писателски имена, каквито и да са политическите и икономическите обстоятелства. Тук бързам да изразя едно приятелско несъгласие с доц. Вихрен Чернокожев – с асоциацията му на музейното с официално-тържествената институциалност в инак прекрасния текст към най-новото издание на Подвързачов. Когато той изрича справедливите основания за оцеляването на „другата българска литература“, където Подвързачовото име е едно от първите, той го противопоставя на конюнктурните явления по следния начин: „Докато, силом канонизирани от соцарта, ред автори отдавна вече са нечитаеми експонати зад витрината на литературния музей...“ Не зная кой е визираният музей-канонизатор в тази критическа метафора, но уверявам ви, Националният литературен музей съвсем не е казионна институция дори само защото от нея отдавна отпаднаха „Николай Хрелков“ в Горна баня, както и всъщност неслучилият се музей на Георги Караславов в Драгалевци. Затова пък с гордост можем да заявим, че притежаваме и показваме в изложбата оригиналното издание от 1933 г. на политически заклеймената Подвързачова книга – едничката издадена приживе, ако не броим двете детски – „Как дяволът чете евангелието“. Тя се вписва в цяла поредица от забранени писателски имена и книги, които постъпваха тъкмо при нас в Националния литературен музей във времената на „соца“: тези на Йордан Стубел, Змей Горянин, Асен Христофоров, Фани и Чавдар Мутафови... Впрочем, би било интересно да се направи справка в кои и колко библиотеки се пази „фашисткото“ четиво, както цензурата квалифицира Подвързачовата книга, има ли я в родната му Стара Загора и кога точно е постъпила. Или може би е извадена от спецфондовете след дългогодишен „арест“? Знам обаче, че близките му, както и частните колекционери притежават рядкото издание и не само него... Защото тъкмо човешкото очарование на „Бащата“, творческата му и гражданска самобитност на необвързан нито институционално, нито политически, наистина алтернативен творец, имаше и в най-враждебните тоталитарни времена своите заклети, макар

и тайни почитатели, опазили се от повсеместната „духовна дриплювщина“, ако използваме Подвързачовия израз... И как всъщност да не откриеш и заобичаш уникалния профил на „забравения“ талант, Некий Нагел, Гений №3, Хамлет принц Датски? Това е човек, който умее блестящо да се заиграва дори със смъртта, щом ни е оставил своя забележителен „Епитаф“, чийто финал ми се ще да припомня:

Роден аристократ –
във вечно безпаричие,
живя като във ад,
но с нужното приличие.

И в своя нежен страх
и весело безволие,
редактор бе на „Смях“, –
умря от меланхолия!

Подвързачовите антиномии могат да бъдат продължени в един впечатляващ регистър. Ето следващата: конгениалният преводач, посредник с европейските култури, в същото време е и автор на цикъла „Под чинара“ с неговия живописен българо-турски диалог, бликащ от неразбираеми днес, но ярки речеви обрати. Удивително наистина е, че когато през 30-те години на миналия век всички гледат към Европа, Подвързачов се взира в неизкоренимо ориенталското на българския манталитет. Интересна тема е и пародирането на романтичните епистоларни романи, изобретено от Подвързачов в 12 негови фейлетона, написани като писма, само че не до възвишената дама на сърцето, а до виенчанката Фрици, символ на фриволно оперетното женско лекомислие. Митичната Европа е иронично снета в диалога с родното, представено с безпощадна реалистичност. Обобщението за нашенската чуждопоклонническа прихватничавост поетът е дал в стихотворението си „Идеи“:

Единствена аз знам страна,
за чужди мисли скорозрейна.
Във целий свят е тя една,
с огромен внос на смет идейна.

Днес Ленин, утре Декобра,
хер Шмекерсон или Панерги –
на всичко вика все „ура“
свръхпросветений Ганин Герги.

Често се цитират и анализират Подвързачовите афоризми за вестникарството като убиец на писателския талант. И все пак ми се струва проницателно допускането на един колега, че тъкмо метафизичната самотност на Датския

принц на българската литература е имала потребност да се приземява и социализира в поробващата журналистическа повинност!

Не е лесно да си обясним и защо женомразецът Подвързачов, в какъвто неизбежно се е превърнал сиракът, загубил баща си още преди да се роди, и майка си – след втория ѝ брак, е автор на едни от най-красивите земни апологии на любимата в българската лирика. И защо, докато във фейлетона „Под юргана“ сатирикът е безмилостен: „(...) в биологическата стълба на глупостта най-върховното стъпало безспорно заема жената“ – в „Песен на жената“ поетът възкликва:

Жена! Най-сладък дар на боговете!
Дъхът на твоите погледи опива.
Сърцето ми се в трънна болка свива,
кога плътта – плътта ти предусети.

И все пак Подвързачов няма да е Повдързачов, ако не постави своята жестока поанта на прекрасното, по дебеляновски езическо „жертвоприношение“ на жената, чието „голо и заруменяло“„малко, светло тяло“ е прегръщал... Усъмнен по хамлетовски в неговата всеотдайност и постижимост с възгласа: „Уви! Ти никога не ме разбра!“ Може би затова и най-характерната картина у поета е... любовната война между мъжа и жената, противопоставена в нежната си битка на свой ред на страшното време, удавено от реалните кръвопролития:

И със оръжие, що не убива,
да поразим сърцата си смутени,
и във една взаимна офанзива –
да паднеме, един от друг пленени.

Дали все пак не е дошло време да проникнем дълбоко под ефектната повърхност на Повдързачовите парадокси? Да ги прочетем в истинската им сложност, като знак за прехода на българската литература към модерността, към множествеността на писателското съзнание, но и като хамлетовска драматичност на човешката душа изобщо.

Еднакво умел и в свиренето на „арфа седмогласна“ („Моята песен“), и в правенето на злободневни фейлетони („Между вестниците“), назовал стихотворството „мания“ и „проклятие“, но въпреки това отдаващ му се с цялата си душа, Подвързачов някога изрече с пророческа тъга: „Стихът ти е една интимно недобленувана мечта“.

С енергиите на любовта и проникновението си днес ние може би преобразяваме тази недобленувана мечта в съкровено преоткриване на нашия, незабравения Подвързачов.

Катя Зографова

Международна научна конференция „Места на паметта. Емоции и страсти“

На 3 и 4 ноември 2011 г. в София се проведе Международна научна конференция *Места на паметта: Емоции и страсти*. Организатори на научната проява бяха три от научните звена на БАН – Институтът за литература, Институтът за изследване на обществата и знанието и Институтът за балканистика с Център по тракология, който беше и домакин на форума. Това беше заключителната конференция по интердисциплинарния проект *Емоционалното съдържание на българската национална идентичност. Исторически корени и съвременни измерения*, по който досега са организирани множество прояви, сред които международните семинари от 2006, 2009 и 2010 г. В Конференцията взеха участие както утвърдени изследователи, така и учени от младото поколение от Белгия, България, Гърция и Полша. Координатори на научния форум бяха проф. дфн Николай Аретов, проф. дсн Пепка Бояджиева и доц. дин Рая Заимова. Докладите и изказванията на участниците бяха ориентирани в пет основни тематични сфери: 1) изграждане на националната идентичност и нейното насищане с емоционално съдържание; 2) прояви на емоции, свързани с идентичността (социални измерения и прояви в сферата на културата); 3) българската национална идентичност и националната идентичност на балканските съседи – компаративистични наблюдения; 4) места на паметта (български и балкански измерения); 5) дебатите за националната идентичност – опити за рационално осмисляне.

В изказването си при откриването на Конференцията директорът на Института за литература доц. д-р Рая Кунчева изтъкна, че проектът отваря поле за дебат, в който се пресичат три области, съответстващи на три нива на социалния анализ – междуличностен, принадлежност към група и към култура. Според доц. Кунчева литературата е неоценим източник за преодоляване на свърхинтелектуализирането на емоцията, защото създава предконтекстуални значения. Доц. д-р Александър Костов, директор на Института за балканистика с Център по тракология, определи институтите, осъществяващи проекта като близки по проблематиката на своите изследвания и приветства участниците в Конференцията с „добре дошли“.

Своето основно експозе, озаглавено *Места на паметта: Дебатите и митовете,* проф. дфн Николай Аретов (ИЛ) ориентира предимно към съвременна проблематика. Вниманието му бе насочено към динамиката на представите за миналото и дискусии, свързани с тях. Проф. Аретов проследи всички по-известни дебати от този род през последните две десетилетия: като се започне от споровете

през 90-те години на XX в. за названието на периода преди Освобождението (преди 1878 г.) и се стигне до съвременността – разгорещените страсти относно паметника на Съветската армия и Музея на социалистическото изкуство.

Проф. дсн Кръстина Петкова (ИИОЗ), проф. дсн Пепка Бояджиева (ИИОЗ) и проф. дсн Галин Горнев (ИИОЗ) представиха едно от трите особено интересни социологически проучвания, оповестени на Конференцията в презентацията, назована *Емоционалната енергия на съвременната българска идентичност*. Изследването е проведено на три етапа, обхващайки 710 български граждани. Установено е, че преобладават познавателните компоненти на националната идентичност, а най-слабо изразени са емоционалните. Най-ниски стойности на компонентите са констатирани сред анкетираните с по-ниско образование, а сред висшистите и високообразованите националната идентичност е най-силно почувствана и осъзната.

Проф. дфн Гражина Шват-Гълъбова (Полша) определи като провокативен своя доклад *Изобретени емоции и практическия разум. Казусът България*. Проследявайки термини, въведени от античните и ранносредновековни философи и от св. Августин (*„трите теологии“*), и съотнасяйки ги към термина на Пиер Нора *„места на паметта“*, авторката се насочи към проблема за дискурсивните и недискурсивните знания и провокираните от тях емоции. Направен беше паралел между Батак и Аушвиц като места на паметта.

Доц. дин Рая Заимова (ИБЦТ) и гл. ас. д-р Гергана Дончева (ИБЦТ) бяха избрали за обект на своето изследване *Образование по история и емоции* група учебници, публикувани у нас от 1950-те г. до днес. Изследователките проследиха ползването на триадата *надежда–вяра–обич* и съотношението между употребата на тези лексеми в традиционния им християнски смисъл и в един по-светски и атеистичен контекст, както и отнасянето им към героите на XIX век. Констатира се фактът, че Византия влиза в конфликтни ситуации със съседна България много повече отколкото Османската с българите, нейни поданици. Във връзка с това бяха поставени въпросите за „белите петна“ в историята, запълвани вероятно с „екшъните“ от националноосвободителното движение през османския период. Авторките подчертаха, че споделят мнението на френския учен Прошасон: *Историята не трябва да се оставя да бъде завладяна от емоциите.*

Проф. дин Надя Данова в своя доклад *Отново за пропускливостта на стената между идентичностите* представи съдбите на двама българи, изповядващи католицизма (единият потомък на банатските българи (Фердинанд Дечев), а другият – Георги Антонов – на българите униати в Одринско). Проблемите, с които са се сблъсквали тези хора при общуването си с другите българи, бяха анализирани въз основа на техни епистоларни и мемоарни текстове.

Д-р Мария Литина (Гърция) проследи *Емоционалните реакции на Българския въпрос: Случаят с гръцката Йерусалимска патриаршия*. В доклада бяха припомнени не само отличаващите се с радикалността си емоционални

реакции на Цариградската патриаршия към отделящата се от нея Българска екзархия (70-те години на XIX век), но и ролята на Йерусалимския патриарх Кирил II, който отказва да подкрепи налагането на схизма на българската църква заради отделянето ѝ (1872 г.). По тази причина сто тридесет и вторият патриарх на най-древната от всички православни църкви е бил принуден да се лиши от патриаршеския си престол.

Гл. ас. д-р Теодора Карамелска (ИИОЗ) съобщи за проведеното от нея социологическо проучване на конфесионалната идентичност и съотношението между нея и националната. В своя доклад *Религия и национална идентичност – изчезваща връзка?* тя съобщи, че по-висок от очакваното процент интелигентни и млади българи насищат с положителни емоции самосъзнанието си за принадлежност към православната църква. Според изследователката една от причините за това е възможността на повече млади и образовани наши сънародници да пътуват по света, при което им се налага да опазват своята национална и религиозна идентичност.

Евелина Джевиецка (Полша) проблематизира схващането за религиозно-индиферентния или антирелигиозния характер на българската литература в експозе на тема: *Предателството на Юда като фигура на паметта. Към мястото на християнската традиция в българската национална култура*. Позовавайки се на литературни историци от Боян Пенев до Иван Радев и на писатели от Иван Вазов и Стоян Михайловски през Ангел Каралийчев и Христо Смирненски до Константин Илиев и Стефан Цанев, тя анализира адаптирането на евангелския образ към националния. В резултат на това, според изследователката, българската литература поставя в центъра на света не Бог, а народът-жертва (народът е предаден и затова придобива светителски ореол). Християнските мотиви се изместват на по-заден план, което е типично явление за западния модел на културата след Просвещението.

Доц. д-р Радослава Илчева (ИЛ) в своето изследване *Драмат(ург)ичните страсти на Българското средновековие* проследи темата за Българското средновековие в пиеси, създадени непосредствено преди и след Освобождението. Авторката установи пресичането на различни тенденции (класицистични и романтични) и анализира своеобразното каре, оформено от рубриките: добрия – свой, лошия – чужд. Направени бяха препратки и към някои върхови творби на руския романтизъм („Мцири“ на М. Ю. Лермонтов).

Гняв–тъга и гняв–радост в емоционалната картина на Българското възраждане бе темата, която занимаваше проф. дфн Румяна Дамянова (ИЛ). Тя потърси отговор на няколко важни въпроса: кои емоции и емоционални опозиции са доминиращи в епохата, какъв е емоционалният спектър на Възраждането, как се изявяват чувствата и какви характеристики на времето представят. Въз основа на публицистични, епистоларни, мемоарни произведения и текстове от други жанрове (писани от редица възрожденци като Неофит Бозвели, Неофит

Рилски, Любен Каравелов и други) авторката проследи не само опозициите *гняв–тъга* и *гняв–радост*, но и други емоции (*колебание, страх, безпокойство, тъга, неудовлетворение*…).

Базирайки своите изводи на богат текстов материал (предимно от поезията на XIX век), гл. ас. д-р Анна Алексиева (ИЛ) изложи тезата си, че българите от епохата на националното ни Възраждане не са приемали своето време за *Златен век*. В своя доклад *Емоционални употреби на миналото: Възраждането като Златен век* изследователката успя да създаде впечатлението, че със същия пиетет, с който в нашето съвремие се отнасяме към възрожденската епоха, възрожденският българин е гледал на своето Средновековие. Миналото е било обект на особено силна положителна идеализация, едно от средствата за която е била и съпоставката с настоящето (а за постигане на тази цел съвремието е оценено тенденциозно с отрицателен знак).

Проф. дн Евгения Иванова (НБУ) в своята презентация *Места на памет: България и Сърбия* направи компаративен анализ на две социологически изследвания, проведени от български и сръбски учени, които са анкетирали сънародниците си за най-важната личност от миналото, най-важното място, свързано с историята, и какво знаят за тях. Сред изводите от съпоставката на двете изследвания се откроиха най-вече два: 1) българите имат по-позитивна историческа памет, а травматичната памет е по-характерна за нашите западни съседи; 2) сред посочените от сърбите събития и личности има превес на тези, свързани с духовността и културата, докато от българските личности на духа е бил назован само Христо Ботев.

В своя доклад *Травма и юначество. Разказът за идентичността на Република Косово* д-р Димитър Атанасов припомни, че историческият разказ е едно от първите предизвикателства пред младите държави, защото той дава отговор на въпроса кого да обичам и защо да го обикна. Историкът съобщи интересни примери за това, как смятащите се за потомци на илирийското племе дардани косовски (и не само косовски, а твърде често и задокеански) албанци интерпретират историята (и в частност Косовската битка от 1389 г.) и проявяват стремеж към присвояване на заслуги и герои. Като подчерта, че националният наратив е свят, доминиран от мъжко господство, авторът се опита да обвърже изводите си с идеите на Зигмунд Фройд.

Разказвайки за *Многострадалната библиотека на Католическия университет в Льовен като място на многопластови спомени*, проф. Раймонд Детрез (Белгия) се постара да направи съпоставка между липсващи и присъстващи места в историческата памет. Твърдението му, че за България липсващо място на паметта е такова, което да напомня за чужда инвазия след 1878 г., за окупация и бомбардировки, а за Белгия подобно място на травматични спомени е Университетската библиотека в Льовен, не беше посрещнато еднозначно и предизвика интересна дискусия.

Конференцията даде възможност за обмен на различни мнения по време на оживените дебати. Дали и до каква степен участниците в този диалог успяха да предотвратят завладяването на историята от емоциите? Дали нейното освобождаване от емоционалната обвивка на миналото няма да е последвано от друга емоционална обвивка? Това са въпроси, отговорът на които ще бъде търсен и в сборника от конференцията „Места на паметта. Емоции и страсти“, предстоящ за публикуване.

Албена Хинкова

Международна научна конференция „Културният диалог между Изтока и Запада“

Международната научна конференция „Културният диалог между Изтока и Запада“ бе посветена на 25-годишнината от създаването на ЦСВП „Проф. Иван Дуйчев“ към СУ „Св. Климент Охридски“ и 50-годишнината от основаването на Института за източна философия в Токио. Тя се проведе съвместно от двата изследователски института на 24 и 25 ноември 2011 г. в Ректората на СУ „Св. Климент Охридски“.

Конференцията бе официално открита на 24 ноември в зала 2 на Ректората на СУ от доц. Вася Велинова – ръководител на ЦСВП. Приветствено слово произнесе чл.-кор. Аксиния Джурова, която е основател и ръководител на ЦСВП в периода 1986–2010 г. По случай 25-годишнината от основаването на ЦСВП бяха поднесени приветствия и поздравителни адреси от акад. Васил Гюзелев – председател на Асоциацията на медиевистите и византинистите в България, от дон Франческо Браски – директор на Класа по славистика към Академия Амброзиана в Милано, Христо Темелски – директор на Църковния историко-архивен институт, от Божидар Димитров – директор на НИМ, Динчо Кръстев – директор на Централната библиотека при Българската академия на науките, от Кирило-Методиевския център при БАН и др. Официалното откриване продължи с пленарен доклад на проф. Петър Шрайнер, в който той представи историята на каталозите на гръцки ръкописи, тяхната методика, както и моменти от развитието на най-големите хранилища в света.

Докладите на Конференцията бяха групирани в две секции – „История на културния диалог“ и „История на литературния диалог“.

В първата секция докладът на Иванка Гергова представи различни примери от готическото изкуство, които през османския период навлизат в православната иконография. В своето изложение Елена Генова се спря на рядката сцена „Разпънатият монах“ в православната живопис на Балканите със специален акцент върху фрагментарно запазения стенопис в Соколовския манастир. Докладът на Лора Ненковска разгледа украсата на четириевангелие № 131 508 от Националната библиотека в Букурещ. Александра Трифонова подробно описа икона на св. Атанасий Александрийски с житийни сцени и светци от Мелник, давайки паралели, запазени в икони и стенописи от други християнски храмове и музейни сбирки. В изложението на Светозар Ангелов бяха анализирани стенописите от църквата „Св. Никола“ край с. Вуково, в които авторът идентифицира изображение на св. Иван Рилски. Той допуска, че в близката църква „Св. Тодор“ също е имало стенопис с лика на този светец.

Заседанието продължи с доклада на Иван Патев, който се опита да представи Никола Образописов не толкова като зограф, колкото като културен феномен, оставил на бъдещите поколения многобройни записи и надписи, съхранили ценни сведения за неговото съвремие. Сесията завърши с доклада на докторанта Никифор Харалампиев, който подробно представи резултатите от изследването на техниката и технологията на украсата на изборно евангелие Cod. Gr. 212 от сбирката на ЦСВП.

Втората част, посветена на „Историята на културния диалог“, продължи с доклад на Лиляна Симеонова, която се спря на казуса Лотар II, като подробно описа проблема около неговото семейно положение и отражението на проблема в „Отговорите“ до княз Борис I. Стиляна Баталова от своя страна изтъкна ролята на доминиканските автори при разпространението на мотива за Rex Bulgariorum в западноевропейската историография от XIII–XVI в. Кирил Трайковски представи работата на македонските археолози под ръководството на Паско Кузман в различни проекти на Р Македония за опазване на културното ѝ наследство. Представени бяха последните археологически проучвания на средновековната крепост Кожле, която се намира на р. Пчиня. Снежана Ракова приведе подробни историографски сведения за връзките на проф. Иван Дуйчев с Италия, като се спря и на различни издания на италиански извори за българската история в периода след смъртта на проф. Дуйчев. Тя изказа надежда, че издаването на тези извори ще да продължи и в бъдеще. Румен Бояджиев представи просопографията на жени християнки, живели през периода IV–V в. в Римската империя, като се базира на запазени каменни надписи от това време. Последният доклад от заседанието бе на Калина Минчева, която се опита да реконструира историята на Полошкия манастир „Св. Георги“ край гр. Кавадарци, Македония.

Втората секция „История на литературния диалог“ се проведе в приемната зала на Информационния център на СУ. Тя започна с доклада на Красимир Станчев (Италия), който представи някои методологически и терминологически проблеми, свързани с широко използвания термин „Slavia Orthodoxa“, за да очертае и параметрите на сътрудничеството между именитите учени проф. Дуйчев и проф. Рикардо Пикио. След него дон Франческо Браски (Италия) запозна участниците и гостите със славянските материали в архива на Библиотека Амброзиана, които са свидетелство за богатството на фондовете на това хранилище, а също така и солидна база за бъдещи изследвания. Докладът на Ерих Ренхарт (Грац) бе насочен към уникални случаи на миграция на ръкописите. Той представи дейността на Център „Вестигия“ при издирването и каталогизирането им. Посочено беше, че регионът на Балканите е особено интересен в това отношение. Докладът на Татяна Славова беше посветен на Архивния хронограф, един изключително ценен паметник на преводаческата дейност в Симеонова България. Авторката обърна внимание на различни лексикални и синтактични

белези, които са свидетелство за преславски произход. Искра Христова представи своите наблюдения над групи ръкописи, систематизирани от нея на базата на общи редки памети в техните календари, един интересен комплексен подход към ръкописната традиция. Мария Йовчева спря вниманието си на гръцките заемки в преславските преводи. Тя ги систематизира според типовете книги, в които са идентифицирани и предложи като обяснение за тяхното трайно присъствие стилистичната им роля, а в някои случаи административните функции на текстовете.

Следобедното заседание бе открито с доклада на доц. Елена Коцева, посветен на новите аспекти на изследване на Бориловия синодик. Тя обвърза този сложен мозаичен текст с някои новоформиращи се културни стереотипи в поствизантийския период. Анисава Милтенова представи своите наблюдения над новооткрит български превод на Тълкованията на Василий Велики върху книгата на пророк Исайя. Нина Вутова изнесе факти от филиграноложкия анализ на гръцки ръкописи от Атинската национална библиотека и ги съпостави с материал от гръцката сбирка на Център „Иван Дуйчев“ в опит за точна локализация на ръкописи с неизяснен произход. Вирджиния Радева запозна присъстващите с някои философски аспекти на учението на исихазма и отражението им в творчеството на Патриарх Евтимий. Евелина Минева представи за първи път цялостен преглед на химнографските творби за св. Петка в гръцките ръкописи от Център „Иван Дуйчев“. Мая Иванова посвети доклада си на архивни материали за празника на св.св. Кирил и Методий от архива на католическия колеж св. Августин в Пловдив. На проблеми на литургичната практика, отразени в „Църковно сказание“, бе посветен докладът на Димитър Пеев и дякон Козма Поповски. Заседанието завърши с доклад на Вася Велинова, която анализира някои проблеми на функцията на историята на Троянската война в общоевропейски контекст и я обвърза с генеалогията на европейските владетелски семейства.

Вторият ден от Международната научна конференция „Културният диалог между Изтока и Запада“ бе посветен на 50-годишнината от създаването на Института за източна философия в Токио. Преди началото на заседанието в аулата на СУ „Св. Климент Охридски“ бе връчена почетната титла „доктор хонорис кауза“ на д-р Йоичи Кавада, директор на Института за източна философия в Токио. Конференцията продължи в зала 1 на СУ с приветствия от Посланика на България в Япония и от Дайсаку Икеда, президент на „Сока Гаккай Интернешънъл“. Заседанието продължи с доклад на чл.-кор. Аксиния Джурова, посветен на иконографията на българските владетели княз Борис I и цар Симеон. Докладът ѝ е отговор на лансираната напоследък в руски научни публикации хипотеза, че изображенията на княз Борис и цар Симеон от преписа на Учителното евангелие и от т.нар. Иполитов сборник са на Борис и Глеб. Тя отново аргументира тезата, че те са на българските владетели. Следващият

доклад бе на Татсуя Ямазаки, който направи паралел между катафатичното богословие на Псевдо-Дионисий Ареопагит и логиката за „празнотата“ в учението на махаяна-будизма. Юми Ниномия подробно представи учението на д-р Дайсаку Икеда и неговият стремеж към достойно човешко съществуване. Последният доклад от това заседание бе на Емил Иванов, който даде редица примери от православното изкуство с цел да покаже иконографската интерпретация на богословските учения на Псевдо-Дионисий Ареопагит и св. Григорий Палама.

По време на Международната научна конференция „Културният диалог между Изтока и Запада“ бяха представени и последните издания на сътрудниците от ЦСВП „Проф. Иван Дуйчев“: *Axinia Džurova*. Manuscrits Grecs enluminés des archives nationales de Tirana (VIe-XIVe siècles). Études choisies. Vol. I. Texte, Vol. II. Album, Sofia, 2011; *Румен Бояджиев*. Късноантичното женско монашество в Рим и духовните му покровители на Апенините и в Източното Средиземноморие (между II и III вселенски събор 381–431). Prosopographia feminarum christianarum (saecc. IV–VI). Pars I. София, 2011; *Калина Минчева*. Манастири и манастирска мрежа в Кюстендилския санджак през XV–XVII в. София, 2011.

Калина Минчева

ПРОФИЛИ

Анатолий Алексеевич Алексеев на 70 години

А. А. Алексеев е сред най-известните и авторитетни представители на съвременната славистична медиевистика. Научната му продукция, която впечатлява с широтата на интересите, е добре позната и високо оценена от научната общност по света.

Роден е на 13. 12.1941 г. в Пятигорск. Средно образование завършва в Красноярск, а висше (русистика) във Филологическия факултет на Ленинградския (Санктпетербургският) университет (1967). В периода 1967–1970 г. е аспирант в Института по езикознание към тогавашната АН на СССР, след което защитава кандидатска дисертация на тема „Обществено-политическая лексика русского языка XVII века“. Докторската му дисертация на тема „Переводческое наследие Кирилла и Мефодия и его судьбы в славянской письменности (Песнь песней в древней славянорусской письменности)“ е защитена в Ленинград през 1984 г. В периода 1970–1989 г. сътрудничи на групата за подготовка на „Словарь русского языка XVIII века“ в Института по езикознание. От 1989 г. е старши научен сътрудник в Отдела за стара руска литература на Института за литература (Пушкинский дом) към РАН. В периода 1990–1992 г. е гост-професор в Амстердам, Ерусалим, Трир. От 1998 г. преподава в Петербургската духовна академия, а от 2003 г. – и в Санктпетербургския университет. През 1988 г. основава и оглавява Славянската библейска комисия към Международния комитет на славистите. Членува в Патриаршеската синодална библейска комисия (1990), Сдружението на православните библейски богослови в Гърция (1995), Обществото на изследователите на Новия завет (Societas Novi Testamenti Studiorum, 1997). Редактор е на отделни томове от „Словарь русского языка XVIII века“, както и от „Труды Отдела древнерусской литературы“. Ръководител е на колективните трудове, издадени от Руското библейско общество: „Евангелие от Иоанна в славянской традиции“ (СПб., 1998), „Евангелие от Матфея в славянской традиции“ (СПб., 2005), „Новый Завет на греческом и русском языках“ (М., 2002).

Научните интереси на А. Алексеев покриват широк – както в тематично, така и в хронологично отношение – диапазон от проблеми. Най-общо те обхващат библеистика, история на старата руска литература, текстология, история на руския език,

Висока оценка от международната славистична общност получи монографията на А. Алексеев „Текстология славянской Библии“ (1999). Тя е обобщаващ труд по изучаването на славянските преводи на Библията. В него е направена детайлна типология на славянските библейски текстове. Разглеждат се въпросите на библейския канон, характеризират се апракосите, съотношението между служебните и чети-текстовете, тълковните библейски книги. Библейските преводи са разделени на групи, процесът на превеждане и формиране на славянската традиция се разглежда многостранно. Задълбочено се характеризира преводът като филологически проблем. Особено внимание е отделено на проучването на евентуалните първообрази на славянските библейски преводи. Разглеждат се еврейският текст на Стария завет, произходът, историята и изданията на Септуагинта, гръцкият новозаветен текст. Критически се обобщават изследванията върху гръцката основа на всяка от библейските книги. Особено важен е очеркът по история на славянските библейски текстове. А. Алексеев определя обема на ръкописната традиция и разделя славянските преводи на библейските книги на няколко групи – първоначални, на св.св. Кирил и Методий, Методиеви, южнославянски от IX–X в., симеоновски (преславски), източнославянски. Тук авторът говори за преводите от еврейски оригинали в Русия и обобщава влиянието на масоретския текст върху източнославянските библейски преписи, което развива подробно и в отделни статии.

Много от проблемите, свързани със славянските преводи на библейските книги, са разработени в поредица статии – от общи въпроси на текстологията, превода на Свещеното писание като форма на религиозна дейност до гръцката му основа и номенклатурата на библейските книги. Специално внимание заслужават изследванията, свързани с участието на св. Методий в установяването на славянските библейски преводи, както и мястото на неговия чети-превод в ръкописната традиция на служебния и тълковния текст у славяните. А. Алексеев обстойно изследва различни аспекти на преводите на Свещеното писание на руски език и особеностите на библейския канон в Русия. Изследователското му внимание е привлечено от Синодалния превод и по-специално от ветхозаветните текстове в него. Определя мястото им в текстологията на Стария завет, както и влиянието на масоретския текст и на Септуагинта (известен още като превода на 70-те тълковници на гръцки език от староеврейски, съставен през III–II в. пр.Хр.) при тяхното предаване на славянските езици. Отделно изследва литературното обкръжение на превода на 70-те. Проучва значението на Генадиевската библия от 1499 г. като първи основополагащ ръкописен свод от библейски текстове за по-нататъшната традиция на библейските преводи. Установява, че препис от

нея е послужил за основа на Острожката библия (1580–1581), като при това са били използвани ръкописи, които са били в основата на преработката на самата Генадиевска библия. Установява, че именно Острожката библия е база за всички следващи печатни издания. Изследва и влиянието за установяването на традицията на другата ранна печатна Библия – Елизаветинската. Интерес представлява и проучването на рецепцията на Библията у старообрядците. Разглежда взаимните отношения между православната и католическата традиция в областта на Новия завет през ръкописния период. Предмет на изследване са и отделни издания на библейските книги. Изследва особеностите на първия руски превод на Новия завет в изданието от 1823 г. Представя изданието на Новия завет на руски и гръцки на Руското библейско общество. Анализира и обобщава и едиционните проблеми на изданията на гръцки и славянски библейски книги.

Особено внимание А. Алексеев обръща на една от най-интересните тълковни старозаветни книги – Песен на песните. Съпоставката с данни от сигурни Методиеви преводи и прилагането на установените от самия него филологически критерии за доказването им дават основание на автора да причисли чети-текста на тази библейска книга към групата на преводите на Методий. В резултат на задълбочено проучване на особеностите на текста и съпоставка на преписите той заключава, че вторият превод на текста, който е тълковен, датира от XII в. и има източнославянски произход. Алексеев проучва обстойно един интересен препис на Песен на песните, който се отличава от останалите по своя език и състав. Тези особености той обяснява с еврейски оригинал.

Значително място в изследванията на А. Алексеев заемат евангелските текстове. Въз основа на преписи от български книгохранилища той прави опит за текстологически анализ на славянското Евангелие. Проучва също така и сръбската евангелска традиция. Прави съпоставка между тетраевангелието и апракоса, който е предмет на специално внимание. Анализира цитатите от Йоановото евангелие с оглед проучването на ранната история на славянското евангелие. След като изучава подробно славянската версия на Евангелието от Йоан, Алексеев оглавява колектива, който изработва издание с изследване на Йоановото евангелие в славянската традиция. Книгата се състои от три самостоятелни части – текстологична, издателска и литургична, обединени от общата тема. В първата част са разгледани четири основни проблема: генеалогична класификация на евангелските ръкописи, формиране и взаимоотношения на функционалните типове евангелия, гръцка основа и история на славянския евангелски текст. Изследваните преписи са разпределени в седем групи. За всяка от тях са определени основните и периферийните ръкописи, както и типичните разночетения. Авторите предлагат нова хипотеза за хронологията на славянските функционални типове евангелия – първоначално св.св. Кирил и Методий са превели служебно четириевангелие, а едва след събора от 893 г. в България са се оформили Краткият и Пълният апракос. Проучват се и се анализират отно-

шенията главно между Мариинското, Зографското, Типографското и Галицкото евангелие. Изследват се и много византийски преписи от периода IX–XI в. Критическото издание е опит за реконструкция на славянския архетип – използва се текстът на Мариинското евангелие, коригиран по Мирославовото, допълнен по Типографското. В критическия апарат са представени данни от основните представители на генеалогичните групи (28 на брой от периода XI–XVI в.). А. Алексеев е ръководител и на колектива, подготвил изданието на Евангелието на Матей (СПб, 2005). В предговора авторите потвърждават своя възглед за първичността на четириевангелието, макар че тази теза предизвика дискусии в научните среди. Текстът е според Мариинското евангелие, а критическият апарат съдържа разночетения от 27 други източника от периода XI–XVI в., които разкриват основните етапи от историческото развитие на текста до първите печатни издания. А. Алексеев се занимава с проблемите на славянските евангелски текстове и в поредица свои статии. На Евангелието от Йоан в сбирката от глаголически фрагменти на Иван Берчич той посвещава специално изследване. Представя подробно един известен евангелски препис – Остромировото евангелие – и търси неговото място във византийско-славянската традиция на Свещеното писание. С оглед на изучаването на проблеми на превода анализира малък фрагмент от същия евангелски текст (1:1–5), изследва и изяснителния инфинитив в преписи на Евангелието от Лука и Деяния на апостолите.

В съавторство с О. Лихачова А. Алексеев проучва славянския превод и на друга новозаветна книга – Апокалипсиса. Установява, че библейският текст на книгата и тълкованията към нея имат различна текстова история. Коментариите не са възникнали сред южните славяни и за тяхна основа е послужила съкратена гръцка версия. Фактът, че най-ранният запазен препис на книгата е източнославянски с тълкования от XIII в., който съдържа новгородски правописни особености, дава основание на авторите да предположат, че още през XII в. е била оформена традицията за тълковната версия у източните славяни.

А. Алексеев е автор на поредица статии по въпроси на историята на руския език – от периодизация и изучаване на отделни периоди, задачи пред изучаването и издаването на писмени паметници до етюди върху отделни думи. Познава отлично и историята на руската и чуждата славистика, публикувал е много персоналии и изследвания по темата. Важна част от неговата работа са многобройните преводи на стари славянски текстове.

А. Алексеев е опитен лексикограф. Автор е на речникови статии в „Словарь русского языка XVIII века“ още от самото му начало, както и на редица теоретични статии по проблеми на историческата лексикография и перспективите в нейното развитие. Автор е и на множество статии в енциклопедии и справочни издания, сред които и „Православная энциклопедия“.

Изследванията на А. Алексеев се отличават с широта и ерудиция, те са образец на задълбоченост на теоретичните разработки и прецизност при работа с езиковия материал.

Нека по повод на юбилея да му пожелаем творческо дълголетие и изследователска енергия!

Ивона Карачорова

Избрана библиография

1. К вопросу о лексикографии „культурных слов“. – В: Проблемы исторической лексикографии. Л., 1977, 130–137.
2. Семасиология „культурных слов“. – В: Системные отношения в лексике и методы их изучения. Уфа, 1977, 98–105.
3. Супрасльский сборник 1507 года. – В: Материалы и сообщения по фондам Отдела рукописной и редкой книги Библиотеки Академии наук СССР. Л., 1978, 54–88 [соавт. О. П. Лихачева].
4. Изменения в языке и изменения в словаре (лексикологические заметки). – В: Словари и словарное дело в России. Л., 1980, 38–44.
5. Песнь песней в древней славяно-русской письменности. Части 1 и 2. М., 1980 (= Предварительные публикации Института русского языка АН СССР).
6. Песнь песней по списку XVI века в переводе с древнееврейского оригинала. – Палестинский сборник. Т. 27, 1981, 63–79.
7. К изучению литературного наследия Мефодия (четий перевод Песни песней). – Труды Отдела древнерусской литературы. Т. 37, 1983, 229–255.
8. *Песнь* п*есней* в Чешской библии и восточнославянские переводы 15–16 вв. – Slavia. Vol. 52, 1983, 283–289.
9. Принципы историко-филологического изучения литературного наследия Кирилла и Мефодия. – Советское славяноведение. 1984, № 1, 94–106.
10. О греческой основе славянских библейских переводов. – Старобългаристика. 1984, № 1, 3–20.
11. Кирилло-Мефодиевское переводческое наследие и его исторические судьбы (*Песнь песней* в древней славянской письменности). Л., 1984. [Автореферат докторской диссертации. Машинопись диссертации в ученом совете Ленинградского/Санктпетербургского ун-та].
12. Проект текстологического исследования Кирилло-Мефодиевского перевода Евангелия. – Советское славяноведение. 1985, № 1, 82–95.
13. Цитаты из Песни песней в славянской письменности: Цитаты и текстология. – Старобългарска литература. Кн. 18, 1985, 74–92.
14. Песнь песней в Острожской библии. – В: Федоровские чтения 1981. М., 1985, 116–125.

15. Греческий лекционарий и славянский апракос. – In: Litterae slavicae aevi medii (Fs. Mareš). München, 1985, 9–17.
16. Филологические критерии выявления библейских переводов св. Мефодия. – Полата книгописная. № 14/15, 1985, 8–14.
17. Номенклатура библейских книг в славянской письменности. – Полата книгописная. № 14/15, 1985, 4–7 [соавторы А. Наумов и М. Капальдо].
18. Почему в Древней Руси не было диглоссии. – В: Литературный язык Древней Руси. Ленинград. 1986, 3–11.
19. Опыт текстологического анализа славянского Евангелия (по спискам из библиотек Болгарии). – Старобългаристика. 1986, № 3, 8–19.
20. Языковой вопрос у славян. – Russian Linguistics. Vol. 10, 1986, 307–331 [рец. на: Aspects of the Slavic Language Question. Vol. 1–2. New Haven, 1984].
21. Der Stellenwert der Textologie bei der Erforschung altkirchenslavischer Uebersetzungstexte. – Die Welt der Slaven. Bd 31, 1986, 415–438.
22. Переводы с древнееврейских оригиналов в Древней Руси. – Russian Linguistics. Vol.11, 1987, 1–20.
23. Participium activi в русской летописи: условия функционирования. – Russian Linguistics. Vol. 11, 1987, 187–200.
24. ЭВМ и проблемы текстологии древнеславянских текстов. – В: Лингвистические задачи и обработка данных на ЭВМ. М., 1987, 111–120 [соавтор Е. Л. Кузнецова].
25. К текстологической истории славянского Апокалипсиса. – В: Материалы и сообщения по фондам Отдела рукописной и редкой книги. 1985. Л., 1987, 8–22 [соавтор О. П. Лихачева].
26. Пути стабилизации языковой нормы в России XI–XVI вв. – Вопросы языкознания. 1987, № 2, 34–47.
27. Четий перевод св. Мефодия между служебным и толковым текстами св. Писания у славян. – In: Symposium Methodianum. Neuried, 1988, 565–577.
28. Цели и методы текстологического исследования лингвистических источников XI–XVII вв. – В: Русистика сегодня. Язык: Система и ее функционирование. М., 1988, 188–209.
29. Переводческое наследие Кирилла и Мефодия и его исторические судьбы (переводы св. Писания в славянской письменности). – В: История, культура, этнография и фольклор славянских народов. X Международный съезд славистов: Доклады советской делегации. М., 1988, 124–145.
30. К истории русской переводческой школы XII века. – Труды Отдела древнерусской литературы. Т. 41, 1988, 154–196.
31. Текстологическое значение Геннадиевской библии 1499 года. – В: Тысячелетие крещения Руси: Международная церковная конференция „Богословие и духовность“. М., 1989, 327–331.
32. Место Острожской библии в истории славянского текста св. Писания. – В: Острожская Библия: Сборник статей. М., 1990, 48–74.
33. Dativus ethicus в „Слове о полку Игореве“. – В: Традиции древнейшей славянской письменности и языковая культура восточных славян. Москва, 1991, 3–8.

34. Социолингвистические предпосылки нормативно-стилистической реформы Ломоносова. – В: Доломоносовский период русского литературного языка. Stockholm, 1992, 338–359.
35. Внутренняя хронология русского литературного языка. – В: Philologia slavica: К 70-летию академика Н. И. Толстого. М., 1993, 238–245.
36. Русско-еврейские литературные связи до 15 века. – In: Jews and Slavs. Vol. 1, Jerusalem; St. Petersburg, 1993, 44–75.
37. Переводы с еврейских оригиналов у восточных славян в эпоху средних веков. – В: Славяне и их соседи. Еврейское население Центральной, Восточной и Юго-Восточной Европы: средние века – начало нового времени. Сборник тезисов XII чтений памяти В. Д. Королюка. М., 1993, 10–11.
38. Евангелие от Луки на греческом языке с подстрочным переводом на русский язык. Стокгольм: Институт перевода Библии. 1994 (редактирование перевода, вступительные статьи).
39. The Slavonic Bible and Modern Scholarship. – In: IOUDAIKH ARCAIOLOGIA. In Honour of Professor Moshe Altbauer (= Jews and Slavs. Vol. 3). Jerusalem, 1995, 25–39.
40. Текстолог-квантификатор и индивидуально-авторский стиль [рец. на „От Нестора до Фонвизина: Новые методы определения авторства. Под редакцией чл.-корр. РАН Л. В. Милова“. М., 1994. 443 с.]. – Русская литература. 1995, № 4, 172–175.
41. Библейская филология в Новгороде Великом. – В: Новгород в культуре Древней Руси: Материалы Чтений по древнерусской литературе (Новгород, 16–19 мая 1995 года). Новгород, 1995, 22–33.
42. Кое-что о переводах в Древней Руси (по поводу статьи Фр. Дж. Томсона „Made in Russia“). – Труды Отдела древнерусской литературы. Т. 49, 1996, 280–299.
43. The Song of Songs in the Slavonic Bible Tradition. – In: The Bible Translator (Technical Papers). Vol. 47, No. 1. January, 1996, 101–107.
44. Христианская терминология русского языка. – В: Язык: История и современность. Сборник научных статей [в честь А. С. Герда]. СПб. 1996, 81–88.
45. Праведники славянской библеистики. – В: Русское подвижничество [сборник в честь Д. С. Лихачева]. М., Наука, 1996, 270–278.
46. Библейский перевод как форма религиозной деятельности. – В: Перевод Библии: Лингвистические, историко-культурные и богословские аспекты. М., 1996, 43–50. То же по-немецки: Bibelübersetzung – Ausdruck religioser Kreativitat. – Stimme der Orthodoxie. 1998, № 2, 29–33.
47. Евангелие от Марка. Евангелие от Иоанна. Послание к римлянам. Апокалипсис. СПб., 1997. [перевод с греческого, редактирование, заметка от издателя; соавторы С. С. Аверинцев, архим. Ианнуарий Ивлиев].
48. Евангелие от Матфея на греческом языке с подстрочным переводом на русский язык. Стокгольм; М., 1997. [редактор]
49. Перевод Священного Писания в культурно-историческом освещении. – Церковь и время. Научно-богословский и церковно-общественный журнал. № 1(4). 1998, 74–89. То же: Holy Scripture and Its Translation. – In: Interpretation of the Bible. Ljubljana. 1998, 1387–1400. То же с изменениями: Pismo Swiete i jego

przeklad. – In: Idee chrzescijanske w zyciu Europejczyka. Jezyk. Pismiennictwo. Sztuki plastyczne. Obyczaje. Czesc I. Materialy z konferencji 15–17 maja 2000 r. Lodz, 2001, 151–165.

50. Ранняя история славянского текста Евангелия от Иоанна согласно евангельским цитатам. – In: Citazioni e reminiscenze bibliche nella letteratura Slava Ortodossa. Tavola rotonda: XII Congresso Internazionale degli Slavisti, Cracovia – 31 Agosto 1998. Napoli. 1998, 25–32.
51. John 1:1–5 in Russian: A Survey of Translating Problems. – In: EPITOAUTO. Studies in honour of Petr Pokorny on his sixty-fifth birthday. Praha: Mlyn. 1998, 5–8.
52. Хазарско-еврейские документы X в. из Киева [Рец. на: Н. Голб, О. Прицак. Хазарско-еврейские документы X века. Москва – Иерусалим, 1997]. – Русская литература. 1998, № 3, 274–6.
53. Евангелие от Иоанна в славянской традиции. СПб. 1998 [руководство работой, написание введения, редактирование издания; соавторы А. А. Пичхадзе, М. Б. Бабицкая и др.].
54. Старообрядцы и Библия. – В: Древнерусская книжная традиция и современная народная литература. Тезисы докладов Международной научно-практической конференции, состоявшейся 14–16 октября 1998 г. Нижний Новгород. 1998, 4–5.
55. Комментарий к Житию Мефодия. – В: Библиотека литературы Древней Руси. Т. 2, СПб. 1999, 500–502.
56. Русские граффити цареградской Софии. – Труды Отдела древнерусской литературы. Т. 51, 1999, 321–323.
57. О времени произнесения Слова митрополита Илариона. – Труды Отдела древнерусской литературы. Т. 51, 1999, 289–291.
58. По поводу статьи Г. Г. Ланта „Еще раз о мнимых переводах в Древней Руси“. – Труды Отдела древнерусской литературы. Т. 51, 1999, 442–445.
59. Текстология славянской Библии. СПб., 1999.
60. Zwischen Masoretischem Text und Septuagints: Die russische Übersetzung des Alten Testamentes in der Synodalausgabe. – Stimme der Orthodoxie. 1999/3, 35–40.
61. Притча о соли (Мф 5:13) и некоторые другие. – В: Традиция и литературный процесс [сборник в честь Е. К. Ромодановской]. Новосибирск, 1999, 9–12.
62. Вопросы текстологии и перевода Священного Писания. – Церковь и время. 2(11). 2000, 51–85. То же в книге: Православное богословие на пороге Третьего тысячелетия. М., 2000, 39–67.
63. Новый Завет в переводе Российского Библейского общества. Репринтное воспроизведение издания 1824 г. М., 2000 [Предисловие, с. 5–30, соавтор Е. И. Ванеева].
64. Издание текста Четвероевангелия из Геннадиевской Библии. – В: Святое Евангелие на цсл., русском, английском и нем. языках с иллюстрациями. М., 2000.
65. Новый Завет на греч. языке с подстрочным переводом на русский язык. М., 2001 [главный редактор]
66. Текстология переводных произведений. – В: Лихачев Д. С. Текстология. Изд. 3-е. СПб., 2001, 689–718.

67. К вопросу об изучении переводной письменности Киевского периода. – В: Русская историческая филология: Проблемы и перспективы. Доклады Всероссийской научной конференции памяти Н. А. Мещерского. Петрозаводск, 18–20 октября 2000 г. Петрозаводск, 2001, 34–42.
68. Apocrypha Translated from Hebrew within the East Slavic Explanatory Palaea. – In: Jews and Slavs. Vol. 9. Ed. by W. Moscovich. Festschrift Prof. Jacob Allerhand: Judaeo-Slavica et Judaeo-Germanica. Jerusalem; Vienna, 2001, 147–154.
69. Сербская традиция славянского Евангелия. – В: Словенско средњовековно наслеђе. Београд, 2001, 35–43 [Fs. Ђорђе Трифуновић]
70. Первый русский перевод Нового Завета в издании 1823 года. – В: Роль переводов Библии в становлении и развитии славянских литературных языков. М., (Инст-т славяноведения), 2002, 7–38.
71. Новый Завет на греческом и русском языках. М., РБО, 2002. [составление в сотрудничестве с Д. И. Захаровой, редактирование, предисловие].
72. Заметки о тексте евангелия от Иоанна в собрании глаголических фрагментов Ивана Берчича (Национальная биб-ка, СПб). – In: Glagolijca i hrvatski glagolizam. Zagreb, 2002, 10 [Тезисы].
73. Песнь песней в древней славяно-русской письменности. Искусствоведческое приложение подготовлено О. А. Белобровой. СПб., 2002.
74. Велесова книга: анализ и диагноз. – Русская литература. 2002. № 4, 199–207; перепечатано в: Что думают ученые о „Велесовой книге“. Сборник статей. Составитель А. А. Алексеев. СПб., 2004, 128–147.
75. Ветхий Иерусалим древнерусской хронографии. – Труды Отдела древнерусской литературы. Т. 53, 2003, 446–455.
76. Еще раз о книге Есфирь. – В: Русский язык в научном освещении. 2003. Т. 1 (5), 185–214.
77. Издания греческих и славянских библейских текстов: сравнительный обзор эдиционных проблем. – В: Критическото издание на най-стария славянски текст на библейските книги и неговите алтернативи. XIII международен конгрес на славистите. Любляна, 15–21 август 2003 г. София, 2003, 20–45.
78. К вопросу о культурной типологии граффити. – In: Times flies. A Festschrift for W. R. Veder on the occasion of his departure as Professor of Slavic linguistics at the University of Amsterdam. Amsterdam, 2003, 1–5.
79. Перспективы текстологии: От реконструкции архетипа к истории текста. – Труды Отдела древнерусской литературы. Т. 54, 2003, 50–57.
80. Синодальный перевод Ветхого Завета между Масоретским текстом и Септуагинтой. – В: Перевод Библии в литературах народов России, стран СНГ и Балтии. Материалы конференции. Москва, 2–3 декабря 1999. М., 2003, 293–305.
81. Грамматическая статья патриарха Фотия в славянском переводе. – Труды Отдела древнерусской литературы. Т. 55, 2004, 374–378.
82. Masoretic Text in Russia. – In: Text, Theology and Translation. Essays in Honour of Jan de Waard. Editors S. Crisp and M. Jinbachian. United Bible Societies, 2004, 13–29. (на руски: Jews and Slavs, vol. 15, Jerusalem – Sofia, 2005).
83. Византийско-славянский профитологий (формирование состава). – Труды Отдела древнерусской литературы. Т. 56, 2004, 46–77. То же с некоторыми изме-

нениями: The Old Testament Lections in Orthodox Worship. – In: Die Alte Testament als christliche Bibel in orthodoxer and westlicher Sicht. Zweite europaische orthodox-westliche Exegetenkoferenz im Rilakloster vom 8.–15. September 2001. Hrsg. von I. Z. Dimitrov, J. D. G. Dunn, U. Luz und K.-W. Niebuhr. Tuebingen, 2004, 91–117 (= Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament, Bd. 174).

84. The Last but Probably not the Least: The Slavonic Version as a Witness of the Greek NT Text. – In: Methodius und Kyrillos in ihrer europaischen Dimension. Hrsg. von Evangelos Konstantinou. Frankfurt am Main, 2005, 247–260.
85. Евангелие от Матфея в славянской традиции. СПб., 2005. [соавторы И. В. Азарова, Е. Л. Алексеева, М. А. Бабицкая, Е. И. Ванеева, А. А. Пичхадзе, В. А. Ромодановская, Т. В. Ткачева; вступительная статья, лекционарная таблица, руководство и редактирование]
86. Палея в системе хронографического жанра. – Труды Отдела древнерусской литературы. Т. 57, 2006, 25–32.
87. Epexegetical Infinitiv in Luke-Acts. – In: Αγια Γραφη και συγχρονος ανθρωπος. Τιμηνικος τομος στον καθηγητη Ιωαννη Δ. Καραβιδοπολο. Θεσσαλονικη, 2006, 429–440. [Janis Karavidopoulos Fs.]
88. Происхождение греческой версии книги пророка Исаии. – В: Библия и европейская литературная традиция. СПб., 2007, 8–12.
89. Святое Евагелие-апракос по церковным зачалам расположенное на церковнославянском и русском языках. М., 2007.
90. Апокрифы Толковой Палеи, переведенные с еврейских оригиналов. – Труды Отдела древнерусской литературы. Т. 58, 2007, 41–57.
91. Интерполяции славянской версии „Иудейской войны“ Иосифа Флавия. – Труды Отдела древнерусской литературы. Т. 59, 2008, 63–114.
92. К проблемам библейского перевода. Изъяснительный инфинитив в Евангелии от Луки и Деяниях апостолов. – Страницы. Т. 13, вып. 4, 2008/2009, 483–498.
93. Западное влияние в России нового времени и церковнославянское языковое наследие. – In: Die russische Sprache und Literatur im 18. Jahrhundert: Tradition und Innovation. Gedenkschrift für Gerta Hüttl-Folter. Frankfurt u.a., 2009, 42–68.
94. О времени и цели составления византийского лекционария. – Кирило-Методиевски студии. Кн. 18, 2009, 191–201.
95. Biblia Slavica [обзор серии, издаваемой H. Rothe]. – В: Русский язык в научном освещении. 2 (18), 2009, 250–260.
96. Великие четьи минеи. Проблемы и задачи нового издания. – В: Русский язык в научном освещении. Т. 1 (19), 2010, 291–305. [рец. на Die grossen Lesemenaeen des Metropoliten Makarij. Usp. Spisok. 1.-8. Mai / Hrsg. von E.Weiher u.a., 2007]
97. Майская память Кирилла и Мефодия. – In: Forma Formans. Studi in onore di Boris Uspenskij. A cura di Sergio Bertolissi e Roberta Salvatore. Napoli, 2010, 7–15.
98. Переводы Библия. – В: История еврейского народа в России. Т. 1. Иерусалим – Москва. 2010, 345–355.
99. Библейский канон на Руси. – Труды Отдела древнерусской литературы. Т. 61, 2010, 171–193.

Юбилейно за Синтия Вакарелийска

Едва ли ще бъде възможно в няколко страници да се проследи извънредно богатият и многостранен творчески път на човек, който още в студентските си години съзнателно е направил своя избор да се посвети на науката и го следва неотклонно и с нарастващи успехи почти 40 години.

Синтия Вакарелийска е родена в Ню Хейвън, щата Кънектикът, САЩ. През 1973 г. получава бакалавърска степен по руски език с *magna cum laude* в Принстънския университет, а през 1976 г. завършва докторат в Юридическия факултет на Колумбийския университет. Пет години (1985–1990) преподава като асистент в Катедрата по славянски езици и литератури в Харвардския университет, където през 1990 г. се хабилитира като доктор по славянски езици и литератури. За успешната си и всеотдайна преподавателска работа през 1986 г. получава сертификат за отличие в Данфорт институт на Харвардския университет.

Научната кариера на С. Вакарелийска продължава по възходяща линия с бързо темпо: през 1990–1994 г. тя е асистент по руски език в Джорджтаунския университет, по-късно – асистент по славянско езикознание (1994–1997) в Университета на Орегон, доцент по славянско езикознание (1997–1998), асоциран професор по лингвистика (1998–2008) и от 2008 г. професор по лингвистика в същия университет, където и досега преподава в Департамента по лингвистика.

Ако трябва съвсем накратко да се определят областите на научната дейност на Синтия Вакарелийска, то това са славянското езикознание и общата лингвистика. Зад тях обаче се крият многобройни научни и преподавателски проекти, разработвани и осъществени през годините, които са посветени на старобългарския език, изследвания на средновековни текстове и тяхната компютърна обработка, изследване на славянските езици в общност (историческа фонология на славянските езици), на български, руски (история на руския книжовен език, езикова политика в Русия и Източна Европа), на чешки (чешка граматика), сръбски, литовски език, а също и на румънски и др. езици. От проблематиката на общото езикознание тя разработва въпроси на историческото и сравнителното езикознание; лексикологията, морфологията и функционалния синтаксис; невролингвистиката (афазията и свързаните с нея разстройства), компютърната лингвистика и приложението на компютърни бази данни и др.

Преподавателската ѝ дейност също е много богата и разностранна: преподава старобългарски език, историческа фонология на славянските езици; води практикум по среднобългарски текстове, по компютърна обработка на

средновековните славянски месецослови, по структура на литовския език и на руския език, а също и по невролингвистика и джендърна лингвистика (различията между женската и мъжката реч). Високата ѝ професионална ерудираност и богатият ѝ преподавателски опит са причина тя да бъде често канена като гост лектор в престижни университети и институти по целия свят. Тя е автор на монографични трудове, съавтор на много колективни издания, посветени на българистични проблеми.

Най-често цитираните разработки на Синтия Вакарелийска са върху старобългарския превод на Евангелието. Началото на нейните изследвания е положено с наблюденията ѝ върху Банишкото евангелие от XIII в. („The Missing Folia From the Banica Gospel: Equivalent Passages from the Curzon Gospel, with Annotations“, 1996), които представляват новост както в извороведско, така и в теоретично отношение. Интересът ѝ към среднобългарските евангелски текстове насочва вниманието ѝ към т.нар. Кързъново евангелие (Add. MS 39628 от 1354 г.), което се съхранява в Британската библиотека в Лондон. Монографията върху паметника в два тома (The Curzon Gospel. Vol. I. An Annotated Edition; vol. II. A Linguistic and Textual Introduction. Oxford University Press, 2008) без преувеличение може да се нарече образцова – тя съдържа критическо издание на текста на среднобългарския ръкопис и детайлно изследване на традицията на текста в сравнение с българските преводи от IX до XIV в. Изданието включва разночетения според най-важните глаголически и кирилски паметници – Зографското и Мариинското четириевангелие, изборните евангелия – Асеманиево, Ватиканско, Савина книга; среднобългарските – Добрейшово, Банишко, Врачанско и др., най-значителните представители на сръбската традиция – Мирославово и Вуканово евангелие, както и на руската традиция – Остромирово евангелие. Първият том съдържа също така речник-индекс на словоформите на паметника, включващ гръцки паралели и идиоматични изрази. В центъра на текстологическия и езиков анализ на ръкописа е съпоставката с две други среднобългарски евангелия от XIII в. – Банишкото евангелие и Добрейшовото евангелие, които имат близост с Кързъновото евангелие както в особеностите на превода, така и в състава на календара. Всъщност изключително компетентното проучване на този ръкопис на всички равнища – палеография, ортография, граматика, текстология, структура и състав (останал преди това встрани от вниманието на изследователите), създава основа за сравнително проучване на старобългарския превод на евангелския текст, каквото досега не бе възможна. За значимостта и приносния характер на нейните дългогодишни и задълбочени проучвания на Кързъновото евангелие най-красноречиво говорят както положителните рецензии за монографията в престижни научни периодични издания, така и получените отличия и награди: на Асоциацията за палеославистика (Early Slavic Studies Association) (2010), на Американската асоциация на преподавателите по славянски и източноевропейски езици (AATSEEL Slavic Linguistics Book Prize, American Association of Tea-

chers of Slavic and East European Languages) (2009) и наградата с името на Джон Бел на Асоциацията за българистични проучвания на САЩ (John D. Bell Memorial Book Prize, awarded by the Bulgarian Studies Association) (2009).

Множество големи студии и статии на проф. С. Вакарелийска в престижни списания и сборници от цял свят също са посветени на нейната любима тема – старобългарските евангелия и средновековните славянски месецослови: „A preliminary comparison of the Curzon and Banica gospels“ (1993); „Съвпадения и разлики в текста и месецослова на два близки ръкописа: Кързъновото и Банишкото евангелие“ (1994); „The textology of the Curzon Gospel“ (1996); „Преценяване на месецослова от Банишкото евангелие: нови данни от един сестрин ръкопис“ (1999); „Parallels between the Savvina Kniga and Curzon Gospel versions of the ‘Walking on Water’ lection, Mt 14: 22–34“ (2007); „Why there are so few Holy Fools in medieval Bulgarian calendars“ (2011) и много други.

През последните години Синтия Вакарелийска замисля и осъществява един уникален научен проект, свързан със сравнителното проучване на календарните сведения за култовете на светците в славянските ръкописи. Важността на този проект се определя както от следването на различни типици, според които е организиран славянският месецослов през различни периоди, така и от проникването на светителски култове от различни пластове през различните епохи – раннохристиянски по тип, предимно „западни“, традиционни византийски или с локален балкански характер. Материята изисква събирането и сравняването на огромно количество данни от различни източници по многобройни признаци, затова проектът е насочен към компютърна обработка и анализ на информацията. Ключовите статии като: „Medieval Slavic Menologies On Line“ (1996) и „A typology of Slavic menology traditions“ (2008), както и колективните разработки „A computer collation of medieval Slavic menologies. Saints and sex: Mid-life crisis of a DTD“ (C. Vakareliyska, K. Horissian and H. Pankl), (1998); „A computerized database of medieval Slavic gospel menologies“ (C. Vakareliyska, David J. Birnbaum), (2008) и др., са плод от дългогодишните ѝ занимания с проблемите на компютърната лингвистика, които са нова страница в палеославистиката. Тя проектира модел и разработва средства за компютърно представяне и критическо издание на евангелския текст: „Desiderata for an electronic collation of medieval Slavic Gospel texts“ (2003).

В резултат на съвместната ѝ работа с нейния колега славист Дейвид Бирнбаум от Университета в Питсбург, свързана с ексцерпирането на богат материал от месецословите в средновековните славянски ръкописи, се изгражда впечатляващ електронен корпус от календарни сведения. Създадената от двамата учени база данни (до този момент корпус от над 125 най-вече непубликувани текста) е снабдена с търсеща програма, наречена eXist, която дава възможност за търсене по име на светеца, данни за него и текстове, посветени на култа към него, както и според източниците – ръкописи, ръкописни сбирки и тяхното място-

нахождение. Идеята на двамата автори е по-късно този труд да бъде оформен като типология на средновековните славянски традиции в монография, а засега е достъпен онлайн в Интернет: http://clover.slavic.pitt.edu:8080/exist/menology/.

Синтия Вакарелийска е изключително активен член на Асоциацията за българистични проучвания в САЩ като три пъти е била неин председател (1997–1999, 1999–2001, от 2009 – до сега). Организатор е на няколко конференции и е член на програмни комитети за осъществяване на контакти между български и американски специалисти в областта на хуманитаристиката. Нейната отзивчивост при участие в международни проекти е добре известна и консултациите ѝ са търсени от българистите в Европа поради широтата на проблемното поле на заниманията ѝ и изключителната ѝ компетентност. Уменията си на редактор и съставител тя проявява в няколко сборника в съавторство: Dziwirek, Katarzyna, Coats, Herbert, and Vakareliyska, Cynthia M. (eds.) „Papers from the Seventh Annual Workshop on Formal Approaches to Slavic Linguistics“ (1999); Miltenova, Anisava and Vakareliyska, Cynthia (eds.) „Bulgarian-American Dialogues“ (2010) и др.

Голям е броят и на разработките по невролингвистика, които изтъкнатата специалистка в тази област публикува в специализирания печат, като показателен е фактът, че в по-голямата част от тях обект на нейните изследвания са български пациенти, болни от афазия: „Дълбоки подлози в българския език. Тенденции в речта на един болен с акустико-амнестическа афазия“ (1991); „Implications from aphasia for the syntax of null-subject sentences: Underlying subject slots in Bulgarian“ (1993); „Subject/topic slots in Bulgarian: Evidence from aphasia“ (1996); „A model of the dative/accusative opposition for Slavic languages, based on data from aphasia“ (1994); „*Na*-drop and aphasia: The case-marking function of Bulgarian clitic doubling“ (1995) и др. Въз основа на данните от пациентите с говорни разстройства С. Вакарелийска се опитва както да създаде модел, валиден за славянските езици (напр. опозицията дателен/винителен) изобщо, така и да разгледа по-специфични българистични проблеми, какъвто например представлява удвояването на клитиките в българския език.

С. Вакарелийска е известен специалист и в компаративното изучаване на езиците на етническите малцинства, владеейки в различна степен повече от 14 езика. В пълната библиография на трудовете ѝ прави впечатление цикъл статии, посветени на немската диаспора в Полша (и по-точно – в бившите руски територии): „Due process in wartime? Secret Imperial Russian police files on the forced relocation of Russian Germans during World War One“ (2009); „Zróżnicowanie tożsamości językowej i kulturowej niemieckojęzycznej mniejszości ewangelicko-augsburskiej zamieszkującej tereny byłego zaboru rosyjskiego w Polsce w XIX i XX wieku“ (2007); „Multiple language and cultural self-identities of the German-speaking Lutheran minorities in ‘Russian Poland’ (Mazowsze and Suwalki provinces) in the 19th–20th centuries“ (2003). Авторката третира както въпроси от историята на преместването на „руските“ немци по време на Първата световна

война, така и проблеми, свързани с езиковата и културната идентификация и самоидентификация на немскоговорещите лютерански малцинства в полските провинции, принадлежали в миналото на Русия, като Мазовше, Сувалкия и др. В своите проекти тя предвижда и издаването на монография с изследванията си в тази посока: *Multiple language and cultural self-identities: A comparison of 19th-century Russian German communities in Suvalkija, Lithuania, and Mazowsze, Poland* (предварително заглавие).

С. Вакарелийска е публикувала десетки рецензии на трудове на български и чужди учени в различни авторитетни специализирани световни издания. Многобройни са нейните участия с доклади в конгреси, конференции, симпозиуми и др.

Всеотдайността, с която работи, реалните резултати от нейната високо професионална дейност, приносните теоретични и приложни разработки, на които тя е автор или съавтор, са получили и продължават да получават високо признание от научната общност – повечето ѝ проекти са отличени с награди, получавали са стипендии и грантове.

Сред предстоящите в най-близко време по-значителни планове на изтъкнатия езиковед са както издаване на Добрейшовото евангелие – *The Dobrejљo Gospel* (revised and annotated transcription edition of Ms. No. 17, Bulgarian National Library, Sofia, with corrections and additions of liturgical rubrics to B. Conev's 1906 first edition), така и съиздателска работа в колективни трудове: A. Kulik, S. Nikolova, M. Taube, C. M. MacRobert, and C. Vakareliyska (eds.), *The Bible in the Slavic Tradition* (2012) и Michael S. Flier, David J. Birnbaum, and Cynthia M. Vakareliyska (eds.), *Gedenkschrift in honor of Horace Gray Lunt* (2012) и др.

Широките научни интереси на проф. Синтия Вакарелийска и реализирането на нейните проекти я определят като един от най-авторитетните палеослависти и специалист по невролингвистика. В настоящия момент тя застава с великолепна житейска и професионална равносметка, а в бележника ѝ за бъдещи планове се записани десетки научни проекти, образователна и приложна дейност.

За нейния юбилей българските ѝ колеги сърдечно ѝ пожелават здраве, сили и несекващ творчески ентусиазъм и вдъхновение, за да успее да реализира своите проекти и да разкрие нови хоризонти пред българистиката и славистиката!

Славка Керемидчиева

Избрана библиография

1. Deep-structure subjects and rule ordering in the speech of a Bulgarian aphasic. – *Harvard Studies in Slavic Linguistics*, 1990, I, 144–174.
2. Дълбоки подлози в българския език. Тенденции в речта на един болен с акустико-амнестическа афазия (Underlying subjects in Bulgarian: Tendencies in the speech of a patient with acoustico-amnestic aphasia). – *Съпоставително езикознание*, 1991, 3, 31–39.
3. Implications from aphasia for the syntax of null-subject sentences: Underlying subject slots in Bulgarian. – *Cortex,* 29, 1993, 409–430.
4. A preliminary comparison of the Curzon and Banica gospels. – *Oxford Slavonic Papers. New Series*, XXVI, 1993, 1–39.
5. Съвпадения и разлики в текста и месецослова на два близки ръкописа: Кързъновото и Банишкото евангелие (Coincidences and discrepancies in the text and menology of two closely-related manuscripts: The Curzon and Banica Gospels). – *Palaeobulgarica*, 1994, № 1, 58–67.
6. *Na*-drop in Bulgarian. – *Journal of Slavic Linguistics*, 1994, 2(1), 121–150.
7. A model of the dative/accusative opposition for Slavic languages, based on data from aphasia – *Съпоставително езикознание*, 19, 1994, 3-4, 7–16.
8. The Curzon Gospel menology (W. Bulgaria, c. 1354): Anomalies and Archaisms. – *Indiana Slavic Studies*, 7, 1994, 264–272.
9. *Na*-drop and aphasia: The case-marking function of Bulgarian clitic doubling. – *Harvard Studies in Slavic Linguistics*, 1995, III, 234–242.
10. *The Missing Folia From the Banica Gospel: Equivalent Passages from the Curzon Gospel, with Annotations*. – *Polata knigopis'naja* (Amsterdam), 30, 1996, 50–177. (monograph in long article form).
11. The textology of the Curzon Gospel. – In: *Gedenkschrift in Honor of Professor Zbigniew Gol€b: Papers from the Eighth Biennial Conference on Balkan and South Slavic Linguistics, Literature and Folklore (University of Chicago, April 1992). – Balkanistica*, 10, 1996, 394–416.
12. Subject/topic slots in Bulgarian: Evidence from aphasia. – In: *Papers from the Third Annual Workshop on Formal Approaches to Slavic Linguistics (University of Maryland, May 15, 1994),* 1996, 273–290.
13. Slavic menologies on line. – In: D. Birnbaum, A. Bojadħiev, M. Dobreva and A. Miltenova, *Computer Processing of Medieval Slavic Manuscripts: Proceedings. First International Conference, 24-28 July, 1995, Blagoevgrad, Bulgaria*, Sofia, 1996, 197–206.
14. Twin Serbian menologies. – *Die Welt der Slaven*, 42, 1997, 137–149.
15. A computer collation of medieval Slavic menologies. Saints and sex: Mid-life crisis of a DTD. – *Palaeobulgarica*, 1998, № 2, 14–25. (C. Vakareliyska, K. Horissian and H. Pankl).
16. Преценяване на месецослова от Банишкото евангелие: нови данни от един сестрин ръкопис (A reassessment of the menology to the Banica Gospel: New evidence from a sister manuscript). – In: *Bulgarian-American Perspectives. Sixth Joint Meeting of North American and Bulgarian Scholars, Blagoevgrad, Bulgaria, May 30 – June 2, 1999*. Sofia, 2000, 219–232 (in Bulgarian, with English abstract).

17. Na-drop revisited: Omission of the dative marker in Bulgarian double dative object constructions. – In: *Where One's Tongue Rules Well: A Festschrift for Charles E. Townsend* (=*Indiana Slavic Studies*, 13), 2002, 165–192.
18. Desiderata for an electronic collation of medieval Slavic Gospel texts – *Scripta & e-Scripta*, 1, 2003, 55–65.
19. Multiple language and cultural self-identities of the German-speaking Lutheran minorities in 'Russian Poland' (Mazowsze and Suwaki provinces) in the 19th–20th centuries. – In: *American Contributions to the Thirteenth International Congress of Slavists (Ljubljana, 2003). Volume 1: Linguistics*, 2003, 195–215.
20. On ѣ-ѧ-ѧ-ꙗ vowel letter alternations in the Curzon Gospel. – *Balkan Linguistics/ Linguistique Balkanique*, XLVI, 2007, 2–3, 219–241.
21. Zróżnicowanie tożsamości językowej i kulturowej niemieckojęzycznej mniejszości ewangelicko-augsburskiej zamieszkującej tereny byłego zaboru rosyjskiego w Polsce w XIX i XX wieku. – *Biuletyn polskiego towarzstwa językonawczego/Bulletin de la Société Polonaise de Linguistique,* Kraków, 61, March 2007, 179–199.
22. Parallels between the Savvina Kniga and Curzon Gospel versions of the 'Walking on Water' lection, Mt 14: 22–34. – *Palaeoslavica* (Cambridge, Mass.), XV, 2007, 1, 340–44.
23. A typology of Slavic menology traditions – *American Contributions to the XIVth International Congress of Slavists (Ohrid 2008).* Vol. I: *Linguistics.* Bloomington, 2008, 227–44.
24. A computerized database of medieval Slavic gospel menologies (with David J. Birnbaum, co-author). – In: *Slovo: Towards a Digital Library of South Slavic manuscripts.* Proceedings of the international conference, 21–26 February 2008, Sofia, Bulgaria. Sofia, 2008, 220–226.
25. On Ohrid/'Preslav' seams in the Book of John. – In: *The Holy Land and the Manuscript Legacy of the Slavs: Jews and Slavs*, 20, 2008, 271–80.
26. The Curzon Gospel. Vol. I: An Annotated Edition (961 pp.), vol. II: A Linguistic and Textual Introduction. Oxford, Oxford University Press, 2008, 316 pp.
27. Due process in wartime? Secret Imperial Russian police files on the forced relocation of Russian Germans during World War One. – *Nationalities Papers* (London, UK) 37, September 2009, 5, 589–611.
28. Reflections of the archaic Constantinopolitan tradition in the Zograph Trepholoion. – In: *Bulgarian-American Dialogues/Българо-американски диалози. Proceedings of the Eighth Joint Meeting of Bulgarian and North American Scholars, Varna, Bulgaria, June 13–15, 2008 and of the Seventh Joint Meeting of Bulgarian and North American Scholars, Columbus, Ohio, USA, October 9–12, 2003*, Sofia, 2010, 175–188.
29. Macedonian or western Bulgarian? The Dobrejšo Gospel (XIII c.). – *Slovo: Journal of Slavic Languages and Literatures* (Uppsala) 50, 2010, 13–26, http://www.moderna.uu.se/slovo/Issue_Pages/2010issue50.html.
30. Serbian-type features in the Curzon Gospel – *Zeitschrift für Slawistik.* Munich, 56, 2011, 1, 108–118.
31. Why there are so few Holy Fools in medieval Bulgarian calendars. – In: *Holy Foolishness in Russia: New Perspectives*. Bloomington, 2011.

Йоханес Райнхарт на 60 години

Професор Йоханес Райнхарт е един от най-видните представители на палеославистиката, автор на над 100 статии и студии, откривател на неизвестни славянски текстове, неуморим изследовател на славянското ръкописно наследство, изтъкнат специалист по етимология. Роден е на 2 март 1951 година във Виена, където се дипломира, защитава докторска дисертация и преподава и до днес. Със своята ерудиция и прецизност проф. Райнхарт, ученик на видния учен Франтишек Мареш, е типичен представител на прочутата виенска славистика, чиито основи бяха поставени от големия славист Ватрослав Ягич.

Също като своите учители и предшественици Йоханес Райнхарт има широки интереси в областта на палеославистиката, като съчетава чисто лингвистичните проучвания с комплексните изследвания върху различни славянски паметници. Той е един от малцината учени, които познават еднакво добре средновековната източнославянска и южнославянска ръкописна традиция, кирилското и глаголическото ръкописно наследство.

Приносите на Йоханес Райнхарт в палеославистиката са многостранни, като се открояват неговите значителни постижения в изследването и публикуването на хърватските глаголически паметници. Благодарение на задълбочената си и неуморна работа с хърватските ръкописи, запазени във Виенската национална библиотека, както и на многобройните си пътувания в Хърватия и работата си с ръкописите, съхранявани там, той има принос в изследването на хърватски текстове от всички жанрове: библейски, апокрифни, литургически, агиографски. Това, което отличава неговия подход, е точното характеризиране на различни техни особености и контекстуализирането им в средновековната европейска и славянска книжнина. Той пръв открива, че хърватският глаголически паметник от XII век, Башчански пергаментни фрагменти, които съдържат Мат. 26: 37–48, свидетелства, че хърватските глаголаши са започнали сравнително рано да редактират в съответствие с Вулгата ранните (Кирило-Методиеви) новозаветни преводи, направени от гръцки. Така също той установява, че тази редакция не е изолирана, а промените в Башчанските листове съвпадат с обичайния текстологичен и езиков облик на перикопата в по-късните мисали (реформираните францискански мисали, известни като мисали по закона на Римския двор)[1]. Като сравнява голям корпус от хърватски глаголически мисали

[1] Reinhart, J. Najstarije svjedočanstvo...

с български глаголически и кирилски евангелия и с кирилски апостоли, за които се смята, че пазят старобългарския превод, Йоханес Райнхарт разкрива как хърватските глаголаши са редактирали ранния превод на евангелския и апостолския текст, направен от гръцки. Редактирането е засегнало както граматичното, така и лексикалното равнище (той прави подробен списък на лексикалните разлики), като повечето, но не всички, промени се дължат на сверяването с латинския текст (с Вулгата)[2]. Освен новозаветните текстове той изследва и старозаветни четива в хърватските глаголически ръкописи[3].

Заниманията му с хърватските глаголически паметници далеч надхвърлят проблематиката на библейския текст, той има приноси в изследванията на сборници, химни, различни наративи[4]. Например заедно с А. А. Турилов той идентифицира и анализира текста на един от най-ранните запазени хърватски глаголически ръкописи от т.нар. преходен период на хърватската глаголица: Будапещенския пергаментен фрагмент от края на XI или от XII в., който е много малък и написаното трудно се разчита. Двамата учени установяват, че това е най-ранният известен досега славянски препис (малка част от него) на Житието на св. Симеон Стълпник в много архаична текстологична версия[5].

Като подчертава важните открития на хърватската изследователка Бисерка Грабар, която се занимава с най-архаичния текстологичен и преводен слой в хърватските глаголически ръкописи и вижда следи от среднобългарски правопис в някои от тях, Йоханес Райнхарт продължава проучванията по-нататък и анализира езикови и текстологични черти, които показват, че може би някои преводи от гръцки са дошли в скрипториите на хърватските глаголаши не от север, от Моравия и Панония, а от югоизток, от средновековни български средища[6]. В същата статия, посветена на Б. Грабар, той пръв посочва, че хърватската глаголическа традиция пази стар превод от гръцки на александрийската редакция на Физиолога – един хърватски препис, който според него потвърждава хипотезата за старобългарския характер на превода. Особено ценен в това проучване е списъкът, който Й. Райнхарт прави на различни по жанр текстове в хърватските глаголически паметници, които са преведени от гръцки. Той поставя въпроса, че е важно да продължат изследванията за възможния южен път, по който са дошли такива

[2] Reinhart, J. Eine Redaktion des kirchenslavischen Bibeltextes...

[3] Например в кратката статия „Aksl. сѹрннгѧ ...“, освен че с основание предлага каква трябва да е речниковата форма на тази заемка, той говори и за двата основни текстологични варианта на перикопата от Книга на пророк Даниил в двете групи хърватски мисали и бревиари: северна (по-архаична) и южна (по-нова).

[4] Reinhart, J. Hrvatskoglagoljski zbornik Tomaša Petrinića...; Himan „Pange lingua gloriosi“...; Tekstološke primjedbe...; Kombinacija dvaju mirakula...

[5] Райнхарт, Й., А. А. Турилов. Будапештский глаголический отрывок...

[6] Reinhart, J. Biserka Grabar kao istraživač …

преводи, както и на теоретичната възможност преводи от гръцки да са правени и в хърватските земи до схизмата през 1054 г.[7] След 2004 г., когато обобщава известното за преводите от гръцки в хърватските ръкописи и хипотезите за техния произход, той продължава изследванията си върху старобългарски преводи, които са стигнали до хърватските земи не по-късно от XII в. и които там са били редактирани. Важни са наблюденията му върху тълкуванията към Книгата на пророк Осия (той пръв детайлно изследва наличието на библейски коментар в Бревиара на Вид от Омишъл от 1396 г.)[8], Словото за прекрасния Йосиф[9], апокрифния апокалипсис на Йоан Богослов[10] и др.

Отличното познаване на хърватската глаголическа традиция и разнообразните по теми и методи изследвания, които Й. Райнхарт ѝ посвещава (текстологични, граматични, лексикални), му дават възможност да направи по-големи обобщения за нейния характер[11], които хвърлят повече светлина върху средновековното европейско наследство и върху връзките между южнославянските книжовни центрове. Интересът на проф. Райнхарт към хърватското книжовно наследство се простира и до Късното средновековие и Ранното просвещение. Той посвещава свои статии на хърватските преводи на слова на Ян Хус[12], автор е също и на обобщаваща студия за междуславянските преводи през Късното средновековие[13].

Значителни са приносите на проф. Райнхарт и в изследване на кирилското ръкописно наследство. Още в своята докторска дисертация, посветена на славянския превод на Беседите на Григорий Велики, той демонстрира типичните и за по-нататъшната му работа изследователски качества: прецизност при излагане на материала, проницателност при анализа, широка ерудиция и уважение към чуждото мнение. На този корпус от текстове той посвещава редица свои публикации, като го изследва от различни аспекти: лексикален, синтактичен, стилистичен, текстологичен[14]. Ученият разширява изследванията си върху славянските преводи на Григорий Велики, като продължава делото на на своя учител Фр. Мареш върху проучването на Диалозите

[7] Пак там, с. 73.
[8] Reinhart, J. Eine Abschrift des kommentierten Propheten Oseas...
[9] Райнхарт, Й. История на старобългарския Паренесис при хърватите ...
[10] Райнхарт, Й. Апокрифният Апокалипсис на Йоан Богослов ...
[11] Reinhart, J., M. Mihaljević. The Croatian Redaction…
[12] Reinhart, J. Husov Výklad desatera...; Reinhart, J. Jan Hus in der kroatisch-glagolitischen Literatur...; Reinhart, J. Husova homilija na 13. nedjelju...
[13] Райнхарт, Й. Межславянские переводы…
[14] Reinhart, J. Methodisches zu den lexikalischen Bohemismen...; Reinhart, J. Une figure stylistique...; Райнхарт, И. Извлечения из Бесед на Евангелие Григория Двоеслова…; Reinhart, J. Die Textologie der kirchenslavischen Übersetzung…; Reinhart, J. Ein weiterer Bohemismus…

на св. Григорий, известни като Римски патерик[15]. Въз основа на детайлен анализ на отделните преписи той определя броя на преводите и предлага стема на разпространението на най-ранния превод на тази книга. За разлика от своя учител обаче той смята, че макар първият превод да е много ранен, възникнал не по-късно от началото на X в., той едва ли е дело на св. Методий. Изводите си той аргументира със задълбочен езиков анализ, при който показва редица грешки на преводача, които са резултат от неразбиране на гръцкия текст.

Австрийският учен има приноси и за изследването на славянските църковно-юридически текстове. Неговият анализ на библейските цитати в „Синтагмата с 50 титула“ показва, че славянският превод следва гръцкия текст на библейските цитати, който в редица случаи се различава от текста в Септуагинта[16].

Проф. Райнхарт е един от най-добрите познавачи на славянското ръкописно наследство, учен, който неуморно открива, анализира и публикува неизвестни славянски текстове. Благодарение на него влязоха в научно обръщение старобългарският превод на „Словото на св. Йоан Златоуст преди заточение“[17], старобългарският превод на Житието на Симеон Юродиви[18], старобългарският превод на Хомилията на Симеон Месопотамски[19], вторият славянски превод на Историческата палея[20], среднобългарският (или сръбски) превод на апокрифа за Йосиф и Асенета[21]. Неговите лингвистични и текстологични анализи са съществен принос не само в изследването на конкретните текстове, а и за историята на славянските езици. Той е един от най-добрите познавачи на средновековната славянска лексика, както южнославянската (българска, сръбска и хърватска), така и руската.

Лингвист по призвание, Йоханес Райнхарт е известен и със своите етимологични анализи, на които посвещава специални статии или ги включва в комплексни изследвания на конкретни текстове. Неговите приноси в областта на етимологията се простират от праславянски[22], през старобългарски[23] и

[15] Reinhart, J. Rekonstruktion des Archetypus...; Reinhart, J. Die „Dialoge“ Gregors des Großen...; Reinhart, J. Wie viele Übersetzer...

[16] Reinhart, J. Biblejskie citaty v Mefodievskom perevode…

[17] Райнхарт, И. Древнеболгарский перевод Слова Иоанна Златоуста…

[18] Райнхарт, Й. Старобългарският превод на Житието на Симеон Юродиви.

[19] Die altkirchenslavische Übersetzung der Predigt Symeons von Mesopotamien...

[20] Reinhart, J. Die älteste bezeugung der historischen Paläa...

[21] Райнхарт, Й. Йосиф и Асенета...

[22] Reinhart, J. Gab es ein urslavisches...; Reinhart, J. Slav. zajęcь...; Reinhart, J. Slav. pujь...; Reinhart, J. Urslavisch (j)eša und si; Reinhart, J. Urslavisch oša(ja)ti sę....

[23] Reinhart, J. Altkirchenslavisch сѧтъ/сѧтн...; Reinhart, J. (Alt)kirchenslavisch tetegъ...; Reinhart, J. Peryfrastyczne wyrażenie...; Reinhart, J. Kirchenslavisch кнсєрь...; Reinhart, J. Urslavisch *pol'ьvati...* ‘; Райнхарт, Й. Старобългарският превод…

прабългарски[24] до славянските езици от всички езикови групи: хърватски[25], чешки[26], руски[27]. Той последователно рецензира и всички томове на Етимологичния речник на старославянския език.

Проф. Райнхарт е автор и на обобщаващи публикации, в които разглежда въпроси от историята на славянските езици[28], както и общи проблеми на индоевропейските и на ностратическите езици[29].

Трудовете на проф. Райнхарт са написани с много компетентност и ерудиция, с всестранен и задълбочен анализ на изследвания материал, с прецизност и акуратност. Той никога не предлага прибързани изводи, винаги аргументира твърденията си и често сам посочва възможните аргументи срещу предположенията си. Отнася се с уважение към чуждото мнение и към постиженията на другите изследователи, но същевременно е силно критичен и към себе си, и към другите и не пести критиките към колегите си както в статиите си, така и в многобройните рецензии, написани винаги с ерудиция и лично отношение към разглежданата проблематика.

Пожелаваме на проф. Райнхарт още много години плодотворна работа и нови открития!

Маргарет Димитрова
Искра Христова-Шомова

[24] Райнхарт, И. Древнерусское кѹрнгъ...;
[25]Reinhart, J. Hrvatskoglagoljsko inьtalьnь…; Reinhart, J. Altkroatisch tanac...; Reinhart, J. Kroatisch und serbisch...
[26]Reinhart, J. Nejstarší doklad…; Reinhart, J. Vier alttschechische Etymologien; Reinhart, J. Ein weiterer Bohemismus...
[27] Reinhart, J. Russisch krysa…; Reinhart, J. Altrussisch tota...; Reinhart, J. Altrussisch lьzъ...; Райнхарт, И. Нумизматическая терминология…
[28] Reinhart, J. Ein unbemerkter Archaismus...; Reinhart, J. Eine Innovation bei der Aoristbildung...; Reinhart, J. Die Geschichte des slawischen sigmatischen Aorists...; Reinhart, J. Zum urwestslavischen Verbum...; Reinhart, J. Morphologische Innovationen...
[29] Reinhart, J. Holzwege...; Reinhart, J. Die tocharischen Entlehnungen...

Избрана библиография

1. Methodisches zu den lexikalischen Bohemismen im Tschechisch-Kirchenslavischen am Beispiel der Homilien Gregors des Großen. – Wiener Slavistisches Jahrbuch, 26, 1980, 46–102.
2. Altkirchenslavisch сѧтъ/сѧти redivivum. – Wiener Slavistisches Jahrbuch, 27, 1981, 59–62.
3. Rekonstruktion des Archetypus der altkirchenslavischen Übersetzung der Dialoge Gregors des Großen auf der Grundlage zweier russisch-kirchenslavischer Handschriften des 16. Jahrhunderts. – In: W. Meid + H. Schmeja (Hrsg.). Philologie und Sprachwissenschaft, Akten der 10. Österreichischen Linguistentagung. Innsbruck, 1983, 255–266.
4. Восточнославянское влияние в древнесербской Кормчей. – В: Венские доклады к IX международному съезду славистов в Киеве. Вена, 1983, 1–80.
5. Ein vernachlässigter Textzeuge des kirchenslavischen „Römischen Paterikons“. – In: Litterae slavicae medii aevi (= Festschrift für F.V. Mareš zum 60. Geburtstag). J. Reinhart (Hrsg.). München, 1985, 275–297.
6. Лексички слојеви у светосавској крмчији. – Научни састанак слависта у Вукове дане. Реферати и саопштења, 14/1, 1985, 67–78.
7. Hrvatskoglagoljsko *inьtalьnь*. – Slovo, 35, 1985, 147–149.
8. I cimeli glagolitici della letteratura paleoslava. – In: Tre alfabeti per gli Slavi. Roma, 1985, 24–35. (съавт. F.V. Mareš)
9. Die „Dialoge“ Gregors des Großen in der kirchenslavischen Literatur. – Österreichische Osthefte, 27/2, 1985, 231–249.
10. Une figure stylistique dans la traduction vieux-slave des Homélies sur les Evangiles de Grégoire le Grand en comparaison avec les textes scripturaires. – In: Grégoire le Grand. Chantilly – Centre culturel Les Fontaines 15–19 septembre 1982. J. Fontaine – R. Gillet – S. Pellistrandi (eds). Paris, 1986, 597–606.
11. The Sapiential Collection in the Croatian Glagolitic Missal. – In: Proceedings of the Ninth World Congress of Jewish Studies. Division D, Volume I (Hebrew and Jewish Languages – Other Languages). Jerusalem, 1986, 77–84.
12. Gab es ein urslavisches Wort *zьmja*? – Die Sprache, 32/1, 1986, 58–62.
13. Über den Ursprung des adjektivischen Wortbildungstyps *-telьnь* im Kroatisch-Kirchenslavischen. – Wiener Slavistisches Jahrbuch, 32, 1986, 65–70.
14. Nejstarší doklad stč. *Luňák*. – Listy filologické, 110/1, 1987, 40–41.
15. Holzwege der nostratischen Sprachwissenschaft. – In: Akten der 13. Österreichischen Linguistentagung. Graz, 1988, 275–285.
16. Slav. *Vyja*. – Münchener Studien zur Sprachwissenschaft, 49, 1988, 97–100.
17. Ein unbemerkter Archaismus des Kroatisch-Kirchenslavischen: 1. Person Dual des thematischen Aorists. – Wiener Slavistisches Jahrbuch, 34, 1988, 133–136.
18. Eine Innovation bei der Aoristbildung im Kroatisch-Glagolitischen. – Zeitschrift für Slavische Philologie, 48/2, 1988, 298–303.
19. Slav. *Zajęcь*. – Wiener Slavistisches Jahrbuch, 35, 1989, 155–158.
20. Russisch *krysa* ‘Ratte’. – Zeitschrift für Slawistik, 35/2, 1990, 146–148.

21. Будапештский глаголический отрывок: древнейший славянский список Жития Симеона Столпника. – Slovo, 39–40, 1989–1990, 37–44 (съавт. А. А. Турилов).
22. Najstarije svjedočanstvo za utjecaj Vulgate na hrvatskoglagoljsku bibliju. – Slovo, 39–40, 1989–1990, 45–52.
23. Altkroatisch *tanac* ‘Tanz’. – In: Croatica – Slavica – Indoeuropaea (= Festschrift für R. Katičić zum 60. Geburtstag). G. Holzer (Hrsg.). Wien, 1990, 201–203.
24. Eine Redaktion des kirchenslavischen Bibeltextes im Kroatien des 12. Jahrhunderts. – Wiener Slavistisches Jahrbuch, 36, 1990, 193–241.
25. Vokalprozesse im Polabischen – Akzentunabhängige Reduktionen? – Phonetica Francofortensia, 5, 1991, 51–66. (съавт. H.-C. Luschützky)
26. Die Geschichte des slawischen sigmatischen Aorists. – In: Rekonstruktion und relative Chronologie. Akten der VIII. Fachtagung der Indogermanischen Gesellschaft (Leiden, 31. August – 4. September 1987). R. Beekes – A. Lubotsky – J. Wietenberg (Hrsg.). Innsbruck, 1992, 367–381.
27. Zum urwestslavischen Verbum. – Wiener slawistischer Almanach, 30, 1992, 287–327.
28. Slav. *pujь* ‘membrum virile’. – In: Iranian and Indo-European Studies. Memorial Volume of Otakar Klíma. Praha, 1994, 219–223.
29. Die tocharischen Entlehnungen im Altaischen und die Chronologie der tocharischen Lautgesetze. – In: Tocharisch. Akten der Fachtagung der Indogermanischen Gesellschaft – Berlin, September 1990 (= Tocharian and Indo-European Studies, Supplementary Series, vol. 4). B. Schlerath (Hrsg.). Reykjavík, 1994, 73–92.
30. Aksl. сѹрнигъ- σύριγξ. – Slavia, 63, 1994, 173–176.
31. Извлечения из *Бесед на Евангелие* Григория Двоеслова в Изборнике XIII века. Текстологические наблюдения. – Полата кънигописьная, 25–26 (December 1994), 129–145.
32. Altrussisch *tota* ‘Papagei’. – Zeitschrift für Slavische Philologie, 55/2, 1995/96, 343–349.
33. (Alt)kirchenslavisch *tetegъ* ‘Sänfte’. – Wiener Slavistisches Jahrbuch, 41, 1995, 135–142.
34. Zur Quellenkunde von Miklosichs Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum: die Dezembermenäe der Österreichischen Nationalbibliothek (cod. Vindob. slav. 33). – Wiener Slavistisches Jahrbuch, 41, 1995, 193–197.
35. Hrvatskoglagoljski zbornik Tomaša Petrinića iz god. 1503 (cod. Vindob. slav. br. 78). – Croatica, 42/43/44, 1996 (= Hercigonjin zbornik), 391–421.
36. Kroatisch und serbisch *majstor*, *meštar*, *mojstar*. – Wiener Slavistisches Jahrbuch, 42, 1996, 161–172.
37. Peryfrastyczne wyrażenie zaprzeczonego trybu rozkazującego w języku cerkiewnosłowiańskim: *ne brězi* + bezokolicznik. – In: Tematy. Księga jubileuszowa w 70. rocznicę urodzin profesora Leszka Moszyńskiego. Gdańsk 1998, 173–179.
38. Zwischenslavische Übersetzungen im Mittelalter. – Wiener Slavistisches Jahrbuch, 43, 1997, 189–203.
39. O jeziku *Naručnika plebanuševa* 1507. – In: Senjski glagoljaški krug 1248–1508. Zagreb, 1998, 185–198.

40. Urslavisch *(j)eša* und *si*: indogermanische Optative? – In: Compositiones indogermanicae in memoriam Jochem Schindler. H. Eichner – H.-C. Luschützky (Hrsg.). Prag, 1999, 501–514.
41. Husov *Výklad desatera božieho přikázanie* u hrvatskoglagoljskom (starohrvatskom) prijevodu. – Slovo, 47–48, 1997–99, 221–254.
42. Jan Hus in der kroatisch–glagolitischen Literatur. – In: Glagolitica. Zum Ursprung der slavischen Schriftkultur. H. Miklas (Hrsg.). Wien, 2000 (ÖAW, Phil.-hist. Kl., Schriften der Balkankommission, Philol. Abt., 41), 207–226.
43. Vier alttschechische Etymologien. – In: Studia etymologica Brunensia 1 (Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference „Etymologické symposium Brno 1999“). I. Janyšková – H. Karlíková (Hrsg.). Praha, 2000, 105–115.
44. Biblejskie citaty v Mefodievskom perevode Sintagmy L titulov. – In: Cyrillomethodiana. Sborník k uctění památky Mons. prof. THDr. Vojtěcha Tkadlčíka. P. Ambros (Hrsg.). Olomouc – Praha, 2000, 109–124.
45. Синтакса Житија Симеона Немање од Св. Саве, Стефана Првовенчанога и Доментијана. – In: Стефан Немања – Свети Симеон Мироточиви. Историја и предање, Септембар 1996. Јованка Калић (ур.). Београд, 2000, 137–153.
46. Die Textologie der kirchenslavischen Übersetzung der Evangelienhomilien Gregors des Großen. – In: Abhandlungen zu den Großen Lesemenäen des Metropoliten Makarij. Kodikologische, miszellanologische und textologische Untersuchungen, Band 1. C. Voß, H. Warkentin, E. Weiher (Hrsg.). Freiburg i. Br., 2000 (Monumenta linguae slavicae dialecti veteris, Fontes et dissertationes, tom. XLIV), 245–295.
47. *Три брата, четири/четыре стола*: једна штокавско-руска изоглоса. – Јужнословенски филолог, LVI/3–4, 2000 (Посвећено Павлу Ивићу), 915–923.
48. Himan „Pange lingua gloriosi“ (Vspoj, jaziče slavnoje) u hrvatskoglagoljskim misalima. – In: Muka kao nepresušno nadahnuće kulture – Passion. Une source inépuisable de l’inspiration en culture (Zbornik radova međunarodnog znanstvenog simpozija, Zadar – Preko 2000). J. Čikeš (ur.). Zagreb, 2001, 179–190.
49. Möglichkeiten und Grenzen der Rekonstruktion des Urtschechischen. – Wiener Slavistisches Jahrbuch, 46, 2000, 165–174.
50. Slavenske posuđenice kod Šime Budinića. – In: Drugi hrvatski slavistički kongres. Zbornik radova II. D. Sesar (ur.). Zagreb, 2001, 39–47.
51. Husova homilija na 13. nedjelju po Duhovima u hrvatskoglagoljskom prijevodu. – Slovo, 50, 2000 [2001], 119–190.
52. Ein weiterer Bohemismus in den tschechisch-kirchenslavischen Homilien Gregors des Großen: *snětь* ‘folia’. – In: Cyrillomethodiana in honorem Aemiliae Bláhová et Venceslai Konzal. Z. Hauptová – E. Šlaufová (eds). Praha, 2001 (= Slavia 70/3–4, 2001), 439–446.
53. Die altkirchenslavische Übersetzung der Predigt Symeons von Mesopotamien „Quod semper mente versare debemus diem exitus de vita“ (CPG 4035). – Wiener Slavistisches Jahrbuch, 47, 2001, 159–176.
54. Sekundarni polglasniki v slovenščini in v drugih slovanskih jezikih. – In: Historizem v raziskovanju slovenskega jezika, literature in kulture (Mednarodni simpozij Obdobja [18] – Metode in zvrsti, Ljubljana, 9. – 11.12.1999). Ljubljana, 2002, 285–293.

55. Ко је моравски краљ Методијевог Житија. – In: Словенско средњовековно наслеђе (Зборник посвећен професору Ђорђу Трифуновићу). З. Витић, Т. Јовановић, И. Шпадијер (ур.). Београд, 2002, 541–553.
56. Morphologische Innovationen des Altkirchenslavischen. – Wiener Slavistisches Jahrbuch, 48, 2002, 133–148.
57. Межславянские переводы в период позднего средневековья и раннего Нового времени (до конца XVI–го века). – В: Славяне и их соседи. 11. Москва, 2004, 111–135.
58. Urslavisch *oša(ja)ti sę* ‘sich enthalten’ und *šaka* ‘Faust’. – In: Artes et Scientiae. Festschrift für Ralf-Peter Ritter zum 65. Geburtstag. P. Anreiter – M. Haslinger – H. D. Pohl (Hrsg.). Wien, 2004, 391–399.
59. Biserka Grabar kao istraživač staroslavenske baštine kod Hrvata. – In: Glagoljica i hrvatski glagolizam. Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa povodom 100 obljetnice Staroslavenske Akademije i 50. obljetnice Staroslavenskog instituta (Zagreb – Krk 2.–6. listopada 2002.). M.-A. Dürrigl – M. Mihaljević – F. Velčić (ur.). Zagreb – Krk, 2004, 67–80.
60. The Croatian Redaction: Language and Literature. – Incontri linguistici, 28, 2005, 31–82. (съавт. Milan Mihaljević)
61. Tekstološke primjedbe uz hrvatskoglagoljski prijevod rasprave o sedam smrtnih grijeha. – In: Drugi Hercigonjin zbornik. S. Damjanović (ur.). Zagreb, 2005, 355–366.
62. Die Bohemismen des altpolnischen Dorotheenliedes (Legenda o św. Dorocie). – In: Ad mundum poëtarum et doctorum cum Deo. Festschrift für Bonifacy Miązek zum 70. Geburtstag. E. Białek, J. Krucina, E. Tomiczek (Hrsg.). Wrocław, 2005, 145–154.
63. Eine Abschrift des kommentierten Propheten Oseas in der kroatisch-glagolitischen Tradition (Brevier des Vid von Omišalj von 1396). – In: Acta Palaeoslavica. Vol. 2: in honorem professoris Angelinae Minčeva. M. Dimitrova, P. Petkov, I. Hristova (eds). Sofia, 2005, 24–32.
64. Výklad desatera Tomáše ze Štítného v starochorvatské literatuře (Berčić Frag. č. II/15r). – Slavia, 74/2–3 (= FS Pacnerová – Ribarova), 2005, 313–327.
65. Древнеболгарский перевод Слова Иоанна Златоуста перед ссылкой (CPG 4397). – Старобългарска литература, 33–34, 2005 (= Филологически изследвания в чест на Климентина Иванова), 167–178.
66. František Václav Mareš und seine Forschungen zur historischen Morphologie der slavischen Sprachen. – In: Slavica mediaevalia in memoriam Francisci Venceslai Mareš. Frankfurt am Main – Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Oxford – Wien, 2006, 95–105.
67. Древнерусское кąригъ ‘шафер, дружка’: заимствование из протобулгарского языка. – В: Ad Fontes Verborum. Исследования по этимологии и исторической семантике. К 70-летию Жанны Жановны Варбот. А. Ф. Журавлев (отв. ред.). Москва, 2006, 307–317.
68. Die Geschichte vom Jahreskönig (Tubach 2907: King, for a year) in der kroatisch-glagolitischen Literatur. – In: Studia Philologica Slavica, Festschrift für Gerhard Birkfellner zum 65. Geburtstag.B. Symanzik (Hrsg.). Münster – Berlin – Hamburg – London – Wien, 2006, 575–591.

69. Altrussisch *lьzъ* ‘Tuch, Band’. – In: Indogermanica. Festschrift für Gert Klingenschmitt. G. Schweiger (Hrsg.). Taimering, 2005 [erschienen 2006], 517–520.
70. Die slavischen Bezeichnungen für den ‘Streik’. – Studia Slavica Hungarica, 52/1–2 (2007; = FS Istvan Nyomárkay), 367–372.
71. Kirchenslavisch *кисерь* ‘Bimsstein’. – Wiener Slavistisches Jahrbuch, 52, 2006, 147–151.
72. A Croatian Glagolitic Excerpt of the Slavonic Enoch (2Enoch). – Fundamenta Europaea IV (Fasciculus VI/VII). Gniezno, 2007, 31–46.
73. Četira tisuĉa im Kroatisch-Glagolitischen. – In: Varia Slavica (Sborník příspěvků k 80. narozeninám Radoslava Večerky). I. Janyšková – H. Karlíková (Hrsg.). Brno, 2008, 175–184.
74. Die älteste bezeugung der historischen Paläa in slavischer Übersetzung. – Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, 73, 2008, 45–75.
75. Tumačenje deset zapovijedi iz *Somme le Roi* u dvama hrvatsko-glagoljskim fragmentima. – Slovo, 56–57, 2006–2007 (2008; = Festschrift Anica Nazor), 477–496.
76. История на старобългарския Паренесис при хърватите: Слово за прекрасния Йосиф. – В: Преславска книжовна школа, 10, 2008, 106–124.
77. Речь философа ПВЛ и ее великоморавская и преславская предыстория. – Wiener Slavistisches Jahrbuch, 54, 2008, 151–170.
78. Нумизматическая терминология в Древней Руси: славянское название фальшивомонетчика. – Русский язык в научном освещении, 1 (17), 2009, 134–141.
79. Старобългарският превод на Житието на Симеон Юродиви: текстология и лексика. – В: Средновековието в огледалото на един филолог (Сборник в чест на Светлина Николова) = Кирило-Методиевски студии, 18, 2009, 309–322.
80. Wie viele Übersetzer hatte das altkirchenslawische Römische Paterikon? – In: Text – Sprache – Grammatik. Slavisches Schrifttum der Vormoderne (Festschrift für Eckhard Weiher). J. Besters-Dilger – A. Rabus (Hrsg.). München – Berlin, 2009, 169–183.
81. The *Protevangelium Jacobi* in the Croatian Glagolitic Tradition. – In: Biblia Slavorum Apocryphorum. Novum Testamentum. G. Minczew, M. Skowronek, I. Petrov (eds). Łódź, 2009, 93–109.
82. Zur westslawischen Lehnwortkunde: westslawisch *сьlo ‘Zoll’. – Die Sprache, 48, 2009 (= Festschrift für Heiner Eichner), 132–138.
83. Старосрпски везник *dě*. – In: Теорија дијахронијске лингвистике и проучавање словенских језика. Ј. Грковић-Мејџор − М. Радовановић (ур.). Београд, 2010, 151–157.
84. Йосиф и Асенета в славянски превод. – В: Пѣние мало Геѡргию. Сборник в чест на 65-годишнината на проф. дфн Георги Попов. М. Йовчева и др. (съст.). София, 2010, 478–491.
85. Slawisch **mъlva*. – Historische Sprachforschung, 122, 2009, 311–314.
86. Hrvatskoglagoljski fragment s *Pripoviješću o prekrasnom Josipu.* – In: Knjige poštujuć, knjigama poštovan. Zbornik o 70. rođendanu Josipa Bratulića. Davor Dukić – Mateo Žagar (ur.). Zagreb 2010, 185–200.

87. Апокрифният Апокалипсис на Йоан Богослов в хърватско-глаголическия препис. – Старобългарска литература, 41/42, 2009 (Юбилеен сборник в чест на 60-годишнината на Красимир Станчев и Александър Наумов), 172–197.
88. Biblijski citati na hrvatskoglagoljskim natpisima. – In: Az grišni diak Branko pridivkom Fučić – I, the Errant Pupil Branko, Surnamed Fučić. Radovi međunarodnoga znanstvenog skupa o životu i djelu akademika Branka Fučića (1920.–1999.) – Conference Papers from the International Scholarly Seminar on the Life and Work of Academician Branko Fučić (1920–1999). T. Galović (ur.). Malinska – Rijeka – Zagreb, 2011, 445–456.
89. Kombinacija dvaju mirakula u hrvatskoglagoljskom rukopisu (Grškovićev zbornik, HAZU VII 32) – Slovo, 60, 2010, 669–686.

Избрани рецензии

1. Etymologický slovník jazyka staroslověnského. 1. Úvod, zkratky, A–blagъ, Praha 1989. – Wiener Slavistisches Jahrbuch, 36, 1990, 246–252. (в съавт. с H. Eichner).
2. O. Kronsteiner, Житие блаженааго Мефодиꙗ архиепископа моравьскааго – Das Leben des hl. Method, des Erzbischofs von Sirmium, Salzburg 1989. – Wiener Slavistisches Jahrbuch, 36, 1990, 252–260.
3. Etymologický slovník jazyka staroslověnského. 2. *blagъ–dělo*, Praha 1990. – Wiener Slavistisches Jahrbuch, 37, 1991, 237–242. (в съавт. с H. Eichner).
4. H. Trunte, Словѣньскъи ꙗзыкъ. Ein praktisches Lehrbuch des Kirchenslavischen in 30 Lektionen. Band 1: Altkirchenslavisch, München 1990. – Wiener Slavistisches Jahrbuch, 37, 1991, 255–260.
5. Brižinski spomeniki. Znanstvenokritična izdaja, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede, Dela 39), Ljubljana 1993. – Südostforschungen (München), 54, 1995, 406–412.
6. Etymologický slovník jazyka staroslověnského, 3: *dělo – gospodь*, Praha 1992, S. 129–192; 4: *gostь – istonǫti*, Praha 1994, S. 193–252 + I–IV; 5: *istopiti sę – klęti*, Praha 1995. – Wiener Slavistisches Jahrbuch, 41, 1995, 274–282. (в съавт. с H. Eichner).
7. Etymologický slovník jazyka staroslověnske´ho, 6: *klęti – kuditi*, Praha 1996. – Wiener Slavistisches Jahrbuch, 42, 1996, 300–303. (в съавт. с H. Eichner).
8. M. Eggers, Das Erzbistum des Method. Lage, Wirkung und Nachleben der kyrillo-methodianischen Mission, München 1996. – Wiener Slavistisches Jahrbuch 42, 1996, 292–300.
9. Etymologický slovník jazyka staroslověnského, 7: *kuditi – luna*, Praha 1997. – Wiener Slavistisches Jahrbuch 43, 1997, 297–300. (в съавт. с H. Eichner).
10. Etymologický slovník jazyka staroslověnského, 8: *luna – mrъcati*. Doplňky k bibliografickému aparátu II, Praha (Academia) 1998. – Wiener Slavistisches Jahrbuch, 44, 1998, 241–244. (в съавт. с H. Eichner).
11. Zaradija-Kiš, Knjiga o Jobu u hrvatskoglagoljskoj književnosti, Zagreb 1997. –

Wiener Slavistisches Jahrbuch, 44, 1998, 217–221.
12. Townsend, Charles E. and Janda, Laura A.: Common and Comparative Slavic: Phonology and Inflection. With special attention to Russian, Polish, Czech, Serbo-Croatian, Bulgarian, Columbus/Ohio (Slavica Publishers) 1996. – Kratylos, 44, 1999, 107–112.
13. Gerhard Podskalsky, Theologische Literatur des Mittelalters in Bulgarien und Serbien 865–1459, München (C. H. Beck) 2000. – Österreichisches Jahrbuch für Byzantinistik, 51, 485–486.
14. Alekseev, A. A. Pičchadze, M. B. Babickaja, I. V. Azarova, E. L. Alekseeva, E. I. Vaneeva, A. M. Pentkovskij, V. A. Romodanovskaja, T. V. Tkačeva, Hrsg., Evangelie ot Ioanna v slavjanskoj tradicii, Sankt-Peterburg 1998 (Rossijskoe biblejskoe obščestvo, Novum testamentum palaeoslovenice, 1), 53 + 98 + 82 S. – Zeitschrift für slavische Philologie, 60/2, 2001, 425–432.
15. Etymologický slovník jazyka staroslověnského, 10: *obrěsti – patěna*, Praha (Academia) 2000. – Wiener Slavistisches Jahrbuch, 47, 2001, 291–296. (в съавт. с H. Eichner).
16. Glagoljski fragmenti Ivana Berčića u Ruskoj Nacionalnoj biblioteci. 1. Faksimili; 2. Glagoličeskie fragmenty Ivana Berčiča: Opisanie. (S. O. Vjalova, Hrsg.), Zagreb 2000. – Wiener Slavistisches Jahrbuch, 47, 2001, 296–301.
17. Словарь древнерусского языка (XI – XIV vv.), том VI (овадъ – покласти), Москва 2000, 604 S. Гл. ред.: И. С. Улуханов, Отв. ред. VI тома: В. Б. Крысько. – Wiener Slavistisches Jahrbuch, 48, 2002, 303–306.
18. Christoph Koch (unter Mitwirkung von Eva-Maria Kintzel und Anke Schröder), Kommentiertes Wort- und Formenverzeichnis des altkirchenslavischen Codex Assemanianus, Monumenta linguae slavicae dialecti veteris, Fontes et dissertationes, tom. XLIII, Freiburg i. Br. (Weiher-Verlag) 2000, 909 S. – Kratylos, 48, 2003, 146–154.
19. L. Taseva – M. Jovčeva – C. Voss – T. Pentkovskaja, Hg., Prevodite prez XIV stoletie na Balkanite – Dokladi ot meždunarodnata konferencija. Sofija 26–28 juni 2003, Sofija 2004. – Wiener slavistisches Jahrbuch, 51, 2005, 287–292.
20. Etymologický slovník jazyka staroslověnského, 11: *patrachъ – patěna*, Praha (Academia) 2002, S. 631–694; 12: *pèpъ – rasti*. Doplňky k bibliografickému aparátu III, Praha (Academia) 2004. – Wiener slavistisches Jahrbuch, 51, 2005, 278–281. (в съавт. с H. Eichner).
21. Alessandro Maria Bruni, Θεολόγος. Drevneslavjanskie kodeksy Slov Grigorija Nazianzina i ich vizantijskie prototipy [I codici slavi antichi delle Orazioni di Gregorio di Nazianzo ed i loro prototipi bizantini, Moskva – Sankt-Peterburg]. Mosca – Pietroburgo 2004. – Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik, 56, 2006, 361–363.
22. K. A. Maksimovič, Zakonъ sudьnyi ljudьmъ. Istočnikovedčeskie i lingvističeskie aspekty issledovanija slavjanskogo juridičeskogo pamjatnika, Moskva 2004, – Wiener Slavistisches Jahrbuch, 52, 2006, 262–265.
23. Etymologický slovník jazyka staroslověnského, 13: *rasti – sice*, Praha 2006. – Wiener Slavistisches Jahrbuch, 55, 2009, 281–284. (в съавт. с H. Eichner).

Съставителство

1. Litterae slavicae medii aevi (= Festschrift für F.V. Mareš zum 60. Geburtstag), München 1985 (Sagners Slavistische Sammlung, 8).
2. (gemeinsam mit Tilmann Reuther:) Ethnoslavica. Festschrift für Herrn Univ. Prof. Dr. Gerhard Neweklowsky zum 65. Geburtstag – Beiträge des internationalen.
3. Symposiums des Instituts für Slawistik der Universität Klagenfurt in Zusammenarbeit mit dem Institut für Slawistik der Universität Wien, Klagenfurt, 7. bis 8. April 2006, Wien, 2006 (Wiener slawistischer Almanach, Sonderband 65).
4. Slavica mediaevalia in memoriam Francisci Venceslai Mareš. Frankfurt am Main–Berlin–Bern–Bruxelles–New York–Oxford–Wien, 2006.

В памет на Олга Александровна Князевская (1920–2011)

Напусна ни една от големите фигури в съвременната палеославистика, учен, създал образци в областта на палеографията и кодикологията, блестящ познавач на славянските ръкописи и щедър учител на няколко поколения специалисти – Олга Александровна Князевская. Учени от цял свят се стремяха да получат нейните консултации и съвети, да чуят нейното мнение за работата си. Българските учени не правеха изключение в това отношение – те бяха сред най-честите гости в нейния дом, не само ползваха богатата ѝ библиотека и не само общуваха с Олга Александровна, но често решаваха съвместно сложни научни проблеми. Свидетелство за нейния интерес към българското книжовно наследство са изданията на *Житието на архиепископ Методий* (1986; 1999), *Успенския сборник*, паметник от края на XII в. (1971), българския *Норов псалтир*, паметник от XIV в. (1989), както и на един от най-древните кирилски кодекси от X в. – т.нар. *Савина книга*, изборно евангелие, писано в Източна България (1999). Немалко са статиите и рецензиите, в които тя взема отношение към изследвания и публикации на български учени по въпроси, свързани с българистиката, напр. ценната студия за ръкописите на митрополит Киприан и тяхната правописна норма като отражение на Търновската книжовна школа (1976). Посещавайки неведнъж България през 80-те и 90-те години, О. А. Князевская участваше в многобройни конференции, в кръгли маси и работни срещи, нейният авторитет и строга преценка бяха добре известни сред филолози, историци, езиковеди и културолози. Нейният свят, нейното ежедневие бяха средновековните ръкописи – в Археографската комисия на Руската академия, в Института за славянознание, в библиотеките и хранилищата на Русия, Швеция, Литва, Армения, Украйна, Германия, България, Сърбия и др.

Олга Александровна е родена в с. Сокур, Вязовски район, Саратовска област. Завършва Московския институт за история, филология и литература „Н. Г. Чернишевски“ (МИФЛИ) със специалност „Руски език“ (1937–1941). През 1942 г. е приета за аспирантка във Филологическия факултет на Московския университет, а през 1945–1946 вече е младши научен сътрудник в Ръкописния отдел на Държавния исторически музей. Защитава дисертация, посветена на ръкописното евангелие от 1358 г. от Синодалната сбирка на Държавния исторически музей (ГИМ № 69) през1952 г., в която изявява своите способности за комплексен анализ на средновековната книга. Периодът след 1950 г. е важен за младия учен и с това, че започва преподавателска работа най-напред като асистент в Катедрата по руски език във Филологическия факултет на МГУ

(1950–1955), след това старши преподавател (1955–1958) и доцент (от 1958 г.). Както по-късно отбелязват нейните ученици и последователи, по това време Олга Александровна възприема знанията и професионализма на Марфа Вячеславовна Щепкина и Татяна Николаевна Протасиева, най-ярките специалисти медиевисти в Държавния исторически музей, които са не само учители по палеография и кодикология на изследователката, но ѝ предават най-ценното от трайните и дълбоко вкоренени традиции на руската наука, пиетета към християнското книжовно наследство и към неговото изучаване. От 1958 г. О. А. Князевская е научен сътрудник в Института за руски език, където допринася извънредно много за изучаването на историята на руския език и за създаването на лингвистичен фонд, който гради основите за бъдещия многотомен речник.

От 1972 до 2006 г. тя е старши научен сътрудник в Археографската комисия на АН СССР (от 1991 г. – РАН). Именно през тези няколко десетилетия О. А. Князевская създава своите най-ценни трудове, които са значителен принос в европейската и световната медиевистика. Достатъчно е да се спомене, че сводните каталози на славянските ръкописи от XI–XIII в. (1984) и от XIV в. (2002) в хранилищата на Киев, Лвов, Вилнюс, Москва, Петербург и др. не биха могли да станат факт без нейните описания на пергаментните кодекси; тя е съавтор и на описанието на ръкописите в Централния държавен архив в Москва (Каталог славяно-русских рукописей XI–XIV вв., хранящихся в ЦГАДА СССР. М., 1988). Споменатите каталози представляват не само ценен източник за изворовия материал, щателно подложен на предатиране и на внимателно идентифициране на текстовете – те са настолна книга за археографа с добре обмислената и изчерпателна структура на описанието, отразяваща специфичните черти на славянската ръкописна книга. Един вид „съпътстващ“ продукт на нейните занимания по археография са описанията на малкоизвестни и неизвестни пергментни ръкописи, също с непреходна стойност.

В продължение на много години О. А. Князевская чете лекции по палеография в Московския университет. Ненадминат майстор в определяне на хронологията и локализацията на древните кодекси, тя създаде школа, която реализира значителни резултати през 90-те години на миналия век и през настоящото десетилетие; нейните ученици А. Л. Лифшиц, А. А.Турилов, Л. В. Мошкова, О. Е. Кошелева и др. продължиха нейното дело и на свой ред допринесоха много за разкриването на средновековното писмено наследство. Но тези имена не изчерпват последователите ѝ – те са много повече, сред тях са не само филолози, но и историци, изкуствоведи и реставратори.

Мястото на О. А. Князевская в палеославистиката задълго ще остане празно. Нейната кончина като че ли бележи края на една епоха, в която проницателността и инвенцията на археографа и палеографа предизвикваше възхищение и преклонение не само в библиотечните зали и в академичните аудитории. Олга Александровна беше пример за нас, тъй като ни учеше да про-

никваме отвъд пергаментните страници на книгата, за да прозрем образа на нейния създател, средновековния книжовник. Но още по-важно – тя ни учеше да раздаваме знанията си, да споделяме нашия опит щедро и безкористно, за да могат следващите поколения да продължат напред.

Анисава Милтенова

Избрана библиография

1. К истории русского языка в северо-восточной Руси в середине XIV в. (Палеографическое и фонетическое описание рукописи Московского Евангелия 1358 г.). – Труды Института языкознания. Т. VIII. М., 1957, 107–177.
2. „Крестьянские селения“. – В: Пособие для подготовки и составления региональных словарей русского языка. М., 1960, 72–86.
3. О лингвистических изданиях древнерусских рукописей. – Известия Академии наук. Серия литературы и языка. Т. 20, 1961. 70–74.
4. Правила лингвистического издания памятников древнерусской письменности. М., 1961. 64 с.
5. Восемь пергаменных рукописей из собрания ЦГАДА. – Труды Отдела древнерусской литературы. Т. XVIII. М.–Л., 1962, 434–441.
6. О произношении гласных неверхнего подъема в первом предударном слоге после мягких согласных в некоторых говорах Новгородской области. – В: Материалы и исследования по русской диалектологии. Новая серия. Т. 3. М., 1962, 148–155.
7. Об одной пергаменной рукописи XIII в. из собрания ЦГАДА (Палеографическое описание). – Известия Отделения литературы и языка АН СССР. Т. 21, 1962. Вып. 6, 528–536.
8. О совещании по проблемам источниковедения и издания памятников русского языка. М., 20–22 ноября 1961 г. – Вопросы языкознания. 1961. № 3, 153–155.
9. Некоторые вопросы словоделения текста. – В: Лингвистическое источниковедение. М. 1963, 24–34.
10. О лингвистическом аннотировании древнерусских рукописей. – В: Исследования по лингвистическому источниковедению. М., 1963, 5–19.
11. Орфография и отражение на письме явлений языка (На материале рукописей XI–XIV вв.). – В: Источниковедение и история русского языка. М., 1964, 59–68.
12. Комиссия по составлению словаря общеславянского литературного (церковнославянского) языка (ОСЛ–ЦСЛ) Международного комитета славистов. М., 25–29 апреля 1966 г. – Вопросы языкознания. 1966. № 5, 147–150.
13. Древнейшая книга для чтения („Успенский сборник“ XII–XIII вв.). – Русская речь. 1969. № 1, 105–107.
14. К исторической фонетике ростово-суздальских говоров (На материале ростовских рукописей XIII в.). – В: Кузнецовские чтения. 1970. Тезисы докладов конференции по фонологии и морфонологии. М., 1970, 36–37.

15. Weiher E. Der Dialektik des Johannes von Damaskus in Kirchenslavischer Übersetzung. Wiesbaden, 1969. – Известия Академии наук. Серия литературы и языка. Т. 29, 1970. Вып. 5, 457–459. *(Рец.)*
16. О ростовских рукописях начала XIII века. – В: Проблемы истории и диалектологии славянских языков: Сборник статей к 70-летию чл.-корр. АН СССР В. И. Борковского. М., 1971, 145–153.
17. О ростовской рукописи XIII века из Научной библиотеки Московского университета. – In: Studia palaeoslovenica. Sb. Studia věnovaných sedmdesatinam univ. prof. dr. Josefa Kurze. Praha, 1971. 169–174.
18. Успенский сборник XII–XIII вв. М., 1971. 754 с. (совместно с В. Г. Демьяновым и М. В. Ляпон).
19. Вопросы диалектологии и истории языка. Совещание в Кишиневе. – Вестник АН СССР. 1972. № 2, 98–99 (совместно с Р. Я. Удлером).
20. Об одной графической особенности ростовских рукописей XIII в. – В: Русское и славянское языкознание. К 70-летию чл.-корр. АН СССР Р. И. Аванесова. М., 1972, 124–130.
21. Протасьева Т. Н. Описание рукописей Синодального собрания, не вошедших в описание А. В. Горского и К.И. Невоструева: В 2-х частях. Ч. 1. М., 1970. – Известия АН СССР. Серия литературы и языка. Т. 31, 1972. Вып. 2, 189–191. *(Рец.)*
22. Об одной рукописи XIII в. из ростовской книгописной мастерской (графико-палеографическое описание). – В: Кузнецовские чтения 1973: История славянских языков. М., 1973, 18–19.
23. Рукопись Евангелия XIII в. из собрания Московского университета. – В: Рукописная и печатная книга в фондах Научной библиотеки Московского университета. Вып. 1. М., 1973, 5–18.
24. Буквы О, Е на месте редуцированных гласных в ростовских рукописях начала XIII века. – В: Лингвистическая география, диалектология и история языка. Ереван, 1976, 327–336.
25. Новая книга о пергаменных рукописях Библиотеки Академии наук СССР. – Археографический ежегодник за 1977 год. М., 1978, 340–342.
26. Пособие по славянской палеографии [рец. на кн.: Българска ръкописна книга X—XVIII в. Каталог. София, 1976]. – Palaeobulgarica. 1978, № 1, 96–97.
27. Болгарская рукописная книга X–XVIII вв. – Археографический ежегодник за 1978 год. М.: Наука, 1979. 357–358 (совместно с Н. А. Долдобановой).
28. Палеографическое исследование в изданиях и описаниях славяно-русских рукописей (Постановка вопроса). – В: Всесоюзная научная конференция „Проблемы описания рукописей и факсимильные издания памятников письменности“. Ленинград, 14–16 февраля 1979 г. Тезисы докладов. Л., 1979, 21–22.
29. Рукописи митрополита Киприана и отражение в них орфографической реформы Евфимия Тырновского. – В: Търновска книжовна школа. Т. 2. Ученици и последователи на Евтимий Търновски (Втори международен симпозиум. Велико Търново, 20–23 май 1976). София, 1980, 282–292 (совместно с Е. В. Чешко).

30. Факсимильные издания памятников кириллической письменности. – Археографический ежегодник за 1979 год. М., 1981, 163–168.
31. Древнерусские пергаменные рукописи в Швеции. – Археографический ежегодник за 1979 год. М., 1981, 167–171 (совместно с А. П. Шебергом).
32. Палеографическое исследование в изданиях и описаниях славяно-русских рукописей (Постановка проблемы). – В: Проблемы научного описания рукописей и факсимильного издания памятников письменности. Материалы всесоюзной конференции. Л., 1981, 118–122.
33. Вопросы описания документальных памятников в трудах Археографической комиссии. – Археографический ежегодник за 1981 год. М. 1982, 247–254 (совместно с В. А. Черных).
34. Описание Норовской Псалтыри. – В: Древнерусское искусство. Рукописная книга. Сборник третий. М., 1983, 121–142.
35. Федоровское Евангелие. О времени создания и происхождении рукописи. – В: Древнерусское искусство. XIV–XV вв. М., 1984, 128–140 (совместно с А. А. Туриловым).
36. Фрагменты одной древнерусской рукописи XII в. – В: История русского языка в древнейший период. М., 1984, 154–188.
37. Сводный каталог славяно-русских рукописных книг, хранящихся в СССР. XI–XIII вв. М., 1984. 405 с.
38. Древнейшая славянская рукопись Хроники Георгия Амартола. – В: Восточные славяне. Языки. История. Культура. К 85-летию академика В. И. Борковского. М., 1985, 253–259.
39. Отрывок древнерусской рукописи конца XII начала XIII века. – In: Litterae slavicae medii aevi (Francisco Venceslao Mareš Sexagenario obligata). München, 1985. 157–170.
40. К вопросу об определении времени написания древнеславянских рукописей. – Проблеми на българистиката и славистиката. Годишник на Софийския университет „Климент Охридски“. Факултет по славянски филология. София, 1985, 56–58.
41. Жития Кирилла и Мефодия. Москва –София, 1986, 181–246. (ред., подготовка текста, описание рукописи Успенского сборника, содержащей „Пространное Житие Мефодия“, „Похвальное слово Кириллу и Мефодию“; перевод и комментарии Б. Н. Флори).
42. Информация о Сводном каталоге славяно-русских рукописных книг „Каталог рукописных сокровищ“. – Информационный бюллетень МАИРСК. № 15. 1986, 74–76.
43. Марфа Вячеславовна Щепкина (1894–1984). – Археографический ежегодник за 1984 год. М., 1986, 329–330 (совместно с Т. Н. Протасьевой).
44. Вопросы палеографии и кодикологии в трудах академика Д. С. Лихачева (к 80-летию со дня рождения). – Археографический ежегодник за 1986 год. М., 1987, 143–147 (совместно с Н. И. Толстым).
45. Древнейшие славяно-русские рукописи в собрании ЦГАДА. – Russian Linguistics. Vol. XI, 1987. № 2/3. S. 201–208 (совместно с Л. В. Мошковой).

46. Каталог славяно-русских рукописей XI–XIV вв., хранящихся в ЦГАДА СССР. М., 1988. Ч. 1–2. 348 с. (совместно с Н. С. Ковалем, О. Е. Кошелевой, Л. В. Мошковой).
47. Норовская псалтырь – среднеболгарская рукопись XIV в. София, 1989. Ч. 1–2. (совместно с Е. В. Чешко и др.).
48. Археографическая деятельность Д. Богдановича в 1950–1980-х годах. – Археографический ежегодник за 1988 год. М., 1989, 124–127 (совместно с Р. В. Булатовой).
49. О значении кодикологического исследования рукописных источников. – Общественное сознание, книжность, литература периода феодализма (К 60-летию Н. Н. Покровского). Новосибирск, 1990, 128–133.
50. Древнерусское дополнение в рукописи № 14 Типографского собрания (Центральный государственный архив древних актов. Москва). – Wiener Slavische Almanach. Wien, Bd. 25/26, 1990, 217–231.
51. Древнерусская рукопись паремийника XII–XIII вв.. – В: Исследования по славянскому историческому языкознанию. Памяти проф. Г. А. Хабургаева. М., 1993, 30–34.
52. Древнерусские пергаменные отрывки Пролога в Швеции. – Russian Linguistics. Vol. 18, 1994. 177–183 (совместно с Л. Стенсландом).
53. The Chronicle of George Hamartalos an Old Russian Ms. of the 14th Century. – Polata knigopisnaja. 27–28, 1995, 90–112.
54. Буква *ω* в рукописи Быбельского Апостола. – Русистика. Славистика. Индоевропеистика. Сборник к 60-летию Андрея Анатольевича Зализняка. М., 1996, 276–281.
55. Древнерусская рукопись середины XIV в. № 1367 из библиотеки МГУ. – Мир старообрядчества. М., 1998. Вып. 4, 413–419 (совместно с Н. А. Кобяк).
56. Об изучении рукописи Саввиной книги (РГАДА, ф. 381, № 14). – В: Слово и культура. М., Т. 1, 1998, 406–414.
57. Саввина книга. Древнеславянская рукопись XI, XI–XII и конца XIII в. Ч. 1. Рукопись. Текст. Комментарии. Исследование. М., 1999, 703 с., 7 л. ил. (совместно с Л. А. Коробенко, Е. Дограмаджиева и др.).
58. Отрывок пергаменной рукописи в Новгородском областном архиве. – Новгородский архивный вестник. 1. Великий Новгород, 1999, 37–41 (совместно с И. Ю. Анкудиновым).
59. Житие Мефодия. – В: Библиотека литературы Древней Руси. Т. 2. XI–XII века. СПб., 1999, 66–81.
60. Совместное исследование славянских отрывков в Швеции. – Археографический ежегодник за год 1998. М., 1999, 189–190.
61. Древнейший список Паремийника (первая половина XII в., РГАДА, ф. 381, оп. 1, № 50). – В: Роль библейских переводов в развитии литературных языков и культуры славян. Тезисы докладов международной научной конференции (Москва, 23–24 ноября 1999 г.). М., 1999, 44–46.
62. Об употреблении буквы „*ω*“ в некоторых древних украинских рукописях. – В: Рукописна україніка у фондах Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України та проблеми створення інформаційного банку даних = Manu-

script ucrainica in the holdings of Lviv Stefanyk scienific library of the National academy of sciences of Ukraine and the problems of creating information databases: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 20–21 вересня 1996 р. Львів, 1999, 361–362.

63. Пергаменные рукописи собрания Виленской Публичной библиотеки (Библиотека Академии наук Литовской Республики, ф. 19). – In: Krakowsko-Wilńenskie Studia Slawistyczne. T. 3. Kraków, 2001, 7–60 (совместно с А. Л. Лифшицем и А. А. Туриловым).
64. Сводный каталог славяно-русских рукописных книг, хранящихся в России, странах СНГ и Балтии. XIV в. Вып. 1 (Апокалипсис толковый Летопись „Лаврентьевская“). М., 2002. 768 с. (*в соавторстве*).
65. Мазуринская Кормчая: Памятник межславянских культурных связей XIV–XVI вв. Исследование. Тексты. Отв. ред. Я. Н. Щапов. М., 2002. 853 с., 12 л. факс.: табл., схем. (совместно с Е. В. Беляковой и др.).
66. Древнейшая славянская рукопись Паремийника (РГАДА, ф. 381, № 50). – Хризограф. Сборник статей к юбилею Г. З. Быковой. М., 2003, 33–43 (совместно с Л. А. Коробенко).
67. Русская палеография. Программа. – В: Русский язык и его история. Программы кафедры русского языка для студентов филологических факультетов гуманитарных факультетов. 2-е-изд. М., 2007, 248–251.

В памет на Ванда Смоховска-Петрова (1939–2011)

На 20 юни във Варшава, Полша, малко преди да навърши 92 години почина ст.н.с. д-р Ванда Смоховска-Петрова, дългогодишен сътрудник в Института за литература при БАН, литературен историк и компаративист, изследовател на българската и полската литература, популяризатор на полската култура и на полското литературознание, университетски преподавател, преводач, участник в демократичното преустройство на българския духовен живот през 90-те години на XX век.

Родена и израснала във Варшава, Ванда Смоховска идва в България през 1939 г., в началото на Втората световна война. Завършва специалностите „Педагогика“ (1944) и „Славянска филология“ (1950) в Софийския университет. Създава семейство и приема страната за своя втора родина. В продължение на шест десетилетия тя разгръща богата и разностранна творческа дейност, основана на добрите традиции в българската предвоенна наука и школата на полската хуманитаристика.

В. Смоховска-Петрова постъпва като научен сътрудник в Института за литература през 1960 г., защитава докторат във Варшавския университет (1969 г.) и се хабилитира през 1975 г. Научните ѝ интереси се съсредоточават в проблематиката на българо-полските отношения през епохата на Българското възраждане. Автор е на монографични изследвания за основните фигури на българо-полската взаимност през XIX век: „България в творчеството на Зигмунд Милковски (Теодор Томаш Йеж)“ (1955), „Михаил Чайковски-Садък паша и Българското възраждане“ (1973). Ценни нови документи от полските архиви и нови интерпретации внася книгата ѝ „Неофит Бозвели и българският църковен въпрос“ (1964). Принос в българската литературната историография е трудът ѝ “Национално своеобразие на литературата на Българското възраждане“ (2003). Интересни идеи за рецепцията на Достоевски съдържа последното ѝ голямо проучване „Пътят към смъртта и възкресението у Достоевски“ (2008). Мемоарите ѝ „Ванда в страната на българските чудеса“ (2009) отразяват качества на нейната забележителна личност и мъдри размисли за българския обществен и научен живот.

Смоховска-Петрова активно присъства в българското литературознание през 60-те–80-те години. Многобройни нейни студии, научни и научнопопулярни статии, прегледи, рецензии са посветени на български и полски писатели от XIX и XX в., на отделни значителни творби, на процеси в българската и в полската литература; засягат теоретични проблеми на сравнителното литературознание, на

рецепцията, практически въпроси на превода; внасят нови социологични идеи. Авторката отстоява принципа за самостойност на всяка култура и подчертава значението на културните интерференции за духовното израстване в общността. Отличителна черта на историческия ѝ поглед е акцентът върху постиженията и извисяванията на българския дух. Националната тема тя третира през духовността и етиката.

Значителна е нейната преводаческа дейност, допълнена от консултантското ѝ присъствие в преводите на емблематични творби.

През 90-те години Смоховска-Петрова сътрудничи на първите демократични издания в България. Обществените промени я насочват към нови теми. В преводи, статии и отзиви тя припомня началата на християнската етика и разяснява християнските корени на съвременна Европа.

Делото на Ванда Смоховска–Петрова е безценен влог в българската наука и в българската култура.

С благодарност и дълбока почит – поклон пред светлата ѝ памет!

Стефана Таринска

В памет на Ангел Давидов (1931–2011)

През юни 2011 г., броени дни преди 80-годишния си юбилей, от нас си отиде проф. д-р Ангел Давидов. Напусна ни един голям палеославист, учен с международна известност, дългогодишен университетски преподавател. Изгубихме грижовен учител, добронамерен критик на нашите трудове, колега, на когото винаги сме разчитали.

Ангел Давидов е роден в гр. Полски Тръмбеш. Завършва гимназиалното си образование в родния си град (1949), а през 1953 г. – специалност „Българска филология“ в СУ „Св. Климент Охридски“. През 1963 г., след 10-годишно учителстване в Полски Тръмбеш и Павликени (1953–1963), свързва съдбата си с новооткрития Висш педагогически институт „Братя Кирил и Методий“ във Велико Търново, като по този начин става един от първите преподаватели и основатели на днешния Великотърновски университет, с който е свързан неговият 40-годишен творчески път. През 1963–1969 г. стремително извървява пътя от асистент до главен асистент. От този период датират и две специализации във водещи световни центрове в областта на палеославистиката – в Москва по старобългарска лексикология и палеография (1967) и в Санкт Петербург по лексикология и текстология (1969). Близките контакти със световноизвестни учени като Р. И. Аванесов и М. В. Шчепкина оставят траен отпечатък върху младия изследовател и затвърждават научния интерес на проф. Давидов към славянската и българската историческа лексикология и лексикография. През 1971 г. той защитава дисертационен труд на тема „Лексиката на Презвитер Козма“. От 1972 г. е доцент, а от 1977 г. професор по старобългарски език и история на българския език във ВТУ „Св.св. Кирил и Методий“. В развитието и утвърждаването на Великотърновския университет А. Давидов участва не само като един от най-изявените членове на академичното тяло. Успоредно с научната и преподавателската си дейност той отделя много време и сили за административна и управленска дейност. През дългите години на своята кариера той е заемал постовете: заместник-декан на Филологическия факултет (1971–1973), заместник-ректор (1973–1979), ректор (1979-1985), ръководител на Катедрата по кирилометодиевистика (1978–1985) и на Катедрата по старобългарски език, общо и славянско езикознание (1989–1991). Проф. А. Давидов беше желан гост в редица университетски центрове в чужбина. Бил е гост професор в университетите в Хелзинки (1980), Пиза (1987), Амстердам (1991), Одеса (1992). Бил е и лектор по български език в Римския университет (1985–1988).

Научните интереси и приноси на проф. Ангел Давидов са свързани изключително с изследванията върху старобългарската лексика. Когато в края на 60-те години на XX в. ученият пристъпва към първите си проучвания в областта на лексикологията и лексикографията, голяма част от днешните основополагащи изследвания в областта на старата славянска лексикография правят първите си стъпки или още са на равнище идеен проект. Водеща в целия му научен път става необходимостта от попълването на представата за словното богатство на старобългарския език с привличането на нови източници. В изследванията си върху лексиката на Презвитер Козма и Григорий Цамблак ученият за пръв път в старобългарската лексикология използва статистически методи (т.нар. честотен речник), като доказва, че комплексното използване на различни изследователски подходи дава възможност по-достоверно да се разкрие лексикалното богатство на анализираните произведения. Комплексният подход е характерен и за лексикографските трудове на проф. Давидов. Неговият „Речник-индекс на Презвитер Козма“ е основополагащ труд, с който се оценява цялостно лексиката на оригинално произведение на старобългарски книжовник. Лексемите са представени в пълната им семантична структура, илюстрирани са с обилен материал, дадени са сведения за тяхната фреквентност, рекция, словоупотреби и фразеологични съчетания. Важно методологическо значение имат и съставените от автора още два речника на „Беседа против богомилите“ – обратен и честотен. Същият успешен и специфично негов, авторски, комплексен лексикографски подход е използван и в останалите речникови трудове на А. Давидов – за „Похвално слово за Евтимий“ и за „Мъчение на Йоан Нови“ от Григорий Цамблак.

Трайният интерес на проф. А. Давидов към лексикографското представяне на старобългарската лексика и големият му изследователски опит естествено доведоха до включването му като съавтор и един от членовете на редакционната колегия на двутомния академичен „Старобългарски речник“ (1. 1999; 2. 2009). Верен на идеята за максимално цялостно представяне на словното богатство на старобългарската лексика, ученият издава „Малък речник на старобългарския език“ (в съавторство с проф. Д. Иванова-Мирчева). Макар и скромно определен като „учебно помагало“, този лексикографски труд е един от пионерските опити на българската историческа лексикография за разширяването на известния речников фонд от „класическите старобългарски паметници“ със старобългарски оригинални и преводни произведения, известни в по-късни преписи (творби на Климент Охридски, Йоан Екзарх, Константин Преславски, Черноризец Храбър, Пандектите на Антиох, Синайския патерик и др.)

От самото начало на научния път на проф. Давидов основен контрапункт в неговите изследвания представлява „Беседата против богомилите“ на Презвитер Козма. Освен като тема на няколко лексикографски труда, Беседата е обект на многобройни съпоставителни изследвания, които, от една страна, открояват личността на нейния автор, Презвитер Козма, на фона на т.нар. старобългарски

канон, от друга, набелязват основни опорни пунктове за сравнение с езика на други емблематични имена на книжовници от Преславската книжовна школа и не на последно място, насочват към обобщаващи изводи за развоя на старобългарския книжовен език през вековете в езика на последователите на Търновската книжовна школа.

В продължение на повече от 10 години проф. Ангел Давидов чете спецкурс по старобългарска лексикология пред студенти българисти във ВТУ „Св.св. Кирил и Методий“. Този лекционен курс ляга в основата на пионерския за българската палеославистика труд „Старобългарска лексикология“. Обобщаващото изследване е плод на дългогодишните занимания на автора в областта на историческата лексикология и лексикография. За пръв път на едно място, в монографичен труд, са разгледани въпросите за формирането на речниковия състав на старобългарския говорим и писмен език – праславянската лексика, лексиката на класическите старобългарски паметници, словното богатство на оригиналните творби на старобългарските писатели. Отделено е и специално място на старобългарската лексика, съхранена в българските диалекти. Макар и далеч от покриването на изискванията за основополагащ труд в областта на старобългарската лексикология, монографията на проф. Давидов събира на едно място както безспорните постижения на палеославистиката в тази област, така и набелязва главните нерешени или спорни проблеми. С нейното създаване българската палеославистика прави първа стъпка към дългочаканата поява на академична старобългарска лексикология.

През последните десетина години от живота си проф. Давидов достойно и тихо се бореше с тежко заболяване. Понасяше достойно това, което му беше отредила съдбата, без да се оплаква, без да изпада в отчаяние. Благородно и с трогателна грижа раздели огромната си библиотека с колеги и приятели. Дари на библиотеката на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ ръкописни бележки и копия на ценни издания.

На учения, на обичания преподавател, на строгия рецензент, на колегата, на добрия човек проф. д-р Ангел Давидов – благодарим, че те познавахме и работихме заедно!

Елка Мирчева

ОТЗИВИ

Смъртта и погребението в юдео-християнската традиция. Studia Mediaevalia Slavica et Byzantina. Vol. 1. С., Боян Пенев, 2011. 267 с.

Сборникът, под съставителството на Регина Койчева и Анисава Милтенова, се вписва в едно от направленията, които се разработват предимно от медиевисти химнолози – старобългарската и световната химнография. Неслучайно сборникът е посветен на Стефан Кожухаров – водещ специалист, откривател на неизвестни творби на видни старобългарски книжовници (напр. Наум Охридски). Сборникът е резултат и от откритите и систематизирани нови научни факти в областта на библеистиката, църковната ритуалност, литургиката, литературната история на определен тип важни средновековни кодекси (требник, евхологий, служебник). Извороведческият материал и неговата интерпретация се концентрират в една основна проблематика, изразена в сполучливо подбраното наименование на сборника – „Смъртта и погребението в юдео-християнската традиция“. Много добрата филологическа и богословска подготовка на авторите в съчетание със своебразната, изискваща специфични знания тема, са предпоставки за безспорно приносния характер на сборника. Резултатите от своите научни изследвания са представили учени от България, Русия, Италия, Гърция, Дания.

Предговорът представя в обобщен вид предмета и целите на сборника, изследователските принципи, заложени в него, спецификата на материала и системата на проблемите, залегнали в отделните публикации. Избраният комплексен изследователски подход, съчетаващ лингвистични, текстологически, съпоставителни и литературноисторически методи на анализ дава своите успешни резултати.

Първият раздел – „Смъртта и погребението в юдео-християнската традиция“ съдържа девет статии, които са обединени около три основни проблемни ядра: историколитературно проучване на темата, изследване на погребалните обичаи и текстове в различни книжовни извори. характеристика на погребалния канон. В „Библейските плачевни песни в техния древен близкоизточен контекст“ Н. Шиваров прави широк преглед на погребалната ритуалност и свързаната с нея поезия (с нейното жанрово многообразие: „оплакване“, „опело“, „жалейка“, „плачевна песен“) от епохата на мезолита и неолита, от извънбиблейските

писмени находки от древен Шумер, Асирия, от старозаветни (книга „Плач Еремиев“, оплакваческата традиция в прочутите библейски родове и други) и новозаветни извори (*Опело Христово* се различава съществено от шумерските песни). Авторът анализира основно две групи текстове: колективни и индивидуални жалейки в поетическа форма („оплакване на разрушения град и храм“, на отделна личност), спира се на библейския еврейски термин за оплаквателната поезия *Кина* (евр. kînâ^{h}), обозначаващ разнообразни литературни форми, използвани по различни поводи. Анализът на произхода на библейските плачевни песни има за цел да запознае читателя със структурите и идейното съдържание на тези песни като част от човешкото битие и творчество, както и да подчертае влиянието на тази поезия върху наследството на старобългарските книжовници. Ст. Смядовски разглежда в теоретичен аспект различното тълкувание на темата в трудовете на Климент Александрийски, Ориген, Йоан Златоуст, Василий Велики, Йоан Лествичник, Климент Охридски и други. Д. Петканова проследява аспектите на темата в няколко традиции: шумерската и акадската култура, древноегипетската поезия, древноеврейската книжнина, във фолклора (трудовете на Н. Кауфман, Хр. Вакарелски), старите славянски литератури. П. Пенкова (Дания) анализира погребалния чин в южнославянските ръкописи от XIV в., като нейните наблюдения представят една нова гледна точка към проблематиката. Е. Велковска (Италия) и Кл. Иванова поставят акцент върху чина за монашеско погребение в български требник от XIV в. и гръцките му паралели; откриването на гръцкия текст представлява новост както за палеославистиката, така и за византологията. Е. Мирчева разглежда сравнително чинът за погребение на свещеник в требниците от XVII в. Ст. Паренти (Италия) характеризира тропарите-евлогитарии по неизвестни досега данни. Р. Кривко (Русия) представя сравнително проучване на Канона за Успение Богородично във византийската и славянската химнография. Р. Койчева публикува неизвестни фрагменти от акростиха на старобългарския погребален канон за шести глас.

Вторият раздел – „Славянският требник“ – обединява конкретни разработки върху литературната история на един от най-важните средновековни кодекси. Руският учен Михаил Желтов изследва последованието на заупокойната панихида в руски служебници от XIV век. Нови наблюдения и интересни резултати от проучването на Чина на великата ангелска схима в старобългарския Синайски евхологий, съдържащ най-ранните по датировка славянски химнографски текстове, предлага М. Йовчева.

Третият раздел – „Азбука и Устав – основа на средновековната славянска книжовност“, включва проучванията на гръцките медиевисти Йоанис Тарнанидис (асоциативните възгледи относно триезичния гръцко-латинско-славянски Абецедар на монах Димитър (Sin.Slav.3/N) и Илиас Евангелу (Новосаваитското богослужение и въвеждането му сред южните славяни през XIV в.), като се от-

кроява ролята на св. Сава Сръбски и на св. Евтимий Търновски за усвояването на този типик в Сърбия и България.

Сборникът представлява ценен извор на специфични познания в областта на средновековната обредност и съпътстващия корпус от сакрални литературни текстове. Той ще е полезен не само за специалистите, но и в университетското обучение (за богослови, филолози, изкуствоведи, лингвисти, историци на църквата).

Елена Томова

Нови приноси в университетската поредица „История и книжнина“

През 2011 г. университетската поредица *История и кижнина* бе обогатена с няколко нови издания, сред които: „*Повест полезна за латините* – паметник на средновековната славянска полемика срещу католицизма“ от Ангел Николов, „*Сказание на Исайя* пророка и формирането на политическа идеология на ранносредновековна България“ от Иван Билярски и „Слово и обред. Тълкуванията на литургията в контекста на други културно близки текстове на Славянското средновековие“ от Георги Минчев. Монографиите са написани специално за проекта *История и историзъм в православния славянски свят. Изследване на идеите за история*, финансиран от Националния фонд за научни изследвания (НФНИ). Както сп. „Българистика“ вече имаше случай да отбележи[1], проектът се осъществява от изследователски екип с ръководител проф. Анна-Мария Тотоманова. Забележително е присъствието на млади учени сред участниците от различни институции и с различни специалности – историци, филолози, философи, антрополози, културолози. В редакционната колегия на поредицата (с главен редактор проф. Татяна Славова от СУ „Св. Климент Охридски“) се открояват имената на Марио Капалдо от Римския университет La Sapienza и Татяна Лалева от Университет Complutense, Мадрид – учени с висок авторитет в европейската палеославистика. Поредицата се издава с общо оформление и с логото на проекта от ПАМ Публишинг Кампани.

Книгата на Ангел Николов „*Повест полезна за латините* – паметник на средновековната славянска полемика срещу католицизма“ е посветена на неизследвано полемично произведение, достигнало до нас в славянски (вероятно български) превод, в което се разглеждат отликите между източното и западното християнство, причините и последиците за разкола между църквите, подкрепени с богословски аргументи. Текстът с пространното заглавие „Повест полезна за латините, кога се отлъчиха от гърците и от светата Божия църква и как си измислиха ерес да служат с безквасен хляб и хула срещу Светия Дух“ възхожда към изгубено днес анонимно византийско съчинение, възникнало още в първите десетилетия след Великата схизма от 1054 г. Съчинението се е радвало на голяма популярност в славянската традиция – в Русия, Украйна, Сърбия, Атон, Влашко, Молдова и др. Полемичната литература, създадена около разкола между църквите, не е проучена достатъчно и текстовете нямат съвременно издание и коментар,

[1] *Топалова, В*. Премиера на университетската поредица „История и книжнина“. – Българистика, 20, 2010, 71–72.

затова монографията на А. Николов представлява несъмнен принос в знанието за историята, книжовността и културата на Средновековието. Книгата има няколко раздела, в които се анализират и публикуват 14 преписа от различните версии. Най-старият новооткрит препис е български, от втората половина на XIV в. В първата глава се проследява историографията на полемичната литература и нейните издания, на фона на които споменаванията за разглежданото съчинение са извънредно ограничени, то остава почти непознато. Във втория раздел авторът представя ръкописната традиция на произведението, паралелите с някои български и руски книжовни паметници, като аргументира времето и мястото на създаването на превода – вероятно около началото на XII век. Третият раздел е посветен на текстологическо проучване, което дава възможност да се групират текстовете на „Повест полезна за латините“ и да се разкрият механизмите на възникването на отделни преработки. Последната част на книгата съдържа издание на текстовете от трите групи с разночетения, от съкратената версия и от контаминираната редакция на Владислав Граматик, превод на произведението на съвременен български език и коментар. Справочният апарат обхваща списък на използваната литература, на изворите и резюме на английски език. Значимо достижение на автора е откриването и интерпретацията на историческите сведения за българите, които се съдържат в текста на „Повест полезна за латините“. На първо място това е разказът за покръстването на българите, който има аналог в „Повесть временных лет“ – с други думи съчинението вероятно е един от изворите на руското летописно съчинение. Не по-малко интересен е буквалният паралел с „Български апокрифен летопис“, който потвърждава тезата, че съставителят му е познавал източник, в който произходът на българите е бил свързан с древните скити. Детайлни наблюдения са направени върху мястото и ролята на Охридската архиепископия за отношенията между Източната и Западната църква през XI–XII в., като се дават нови сведения не само за антилатинската пропаганда в югозападните български земи, но и се характеризират по нов начин византийско-славянските взаимоотношения в религиозната сфера през този период – особено на фона на кръстоносните походи. Последно, но не маловажно свидетелство за разпространението и влиянието на „Повест полезна за латините“, е отзвукът ѝ в интерполациите в Манасиевата хроника през 30-те и 40-те години на XIV в. Изданието на текста, преводът и коментарът са изпълнени на високо професионално равнище. Монографията представлява образцово изследване на един писмен паметник, като попълва сложната картина на религиозното и историческото съзнание с неизвестни досега данни и показва зависимостта между политическата идеология и източноправославното богословие.

Книгата на Иван Билярски изследва оригиналната българска творба „Сказание на Исайя пророка как бе взет от ангел на Седмото небе“ (известна в научната литература като *Български апокрифен летопис*) в контекста на посланията на библейските текстове. Библиографията върху летописа е обширна,

немалко филолози и историци са проучвали съчинението, тъй като то е съхранило българската гледна точка върху историческите събития от времето на Първото царство до към края на XII в. в една уникална композиция и стилистика. Настоящата монография има несъмнена стойност не само като обхват и анализ на проблематиката, но и като иновативни интерпретации, свързани с историческия хоризонт на средновековния човек. Предложена е една недостатъчно разработена досега, но ключова гледна точка към текста – изграждането на християнската идентичност чрез образи и мотиви от старозаветната (канонична и псевдоканонична) литература. Чрез обосновани съпоставки с библейските образци е разкрита концепцията за властта и преди всичко образите на владетелите като реплики на богопомазаните ветхозаветни царе. За първи път се разкрива ролята на старозаветните парадигми в структурата на текста. Новото в концепцията за разбирането на *Апокрифния летопис* е основано на отлично познаване на съвременните тенденции в медиевистиката и на успешно прилагане на херменевтичния подход. Ив. Билярски достига до извода за парабиблейската същност на текста, в който анонимният български автор следва идеята за образа на българите като Нов Израил – като се започне от рамката на повествованието, изградена върху предвождащата и напътстваща роля на пророк Исайя, през поредицата от владетели, обрисувани в старозаветен план и се завърши с месианистичната идея за борбата с нашествениците. Съществени елементи в интерпретацията са: тълкуването на географските параметри на старозаветната идея, основаването на градовете, вписването на действията на българските царе в основни библейски архетипи (преди всичко цар Изот и Давидовото царство, цар Испор и Мойсеевото царство, както и други библейски паралели). Авторът предлага една нова датировка на произведението, като е склонен (със съответната научна предпазливост и критичност) да го отнесе към една малко по-късна епоха, а именно към началните десетилетия на XIII в. Публикувано е ново издание на текста с точно предаване на особеностите на правописа в единствения препис и фототипно възпроизвеждане на тази част от ръкопис № 123 от сбирката на Хлудов, ГИМ – Москва. Трите екскурса в края на книгата представляват продължение на идеите на автора за връзката между власт и старозаветни архетипи по отношение на *Именника на българските ханове* (екскурс I), образите на царете-основатели (екскурс II) и неразривната връзка между Царството и Църквата (екскурс III). Идеите в монографията са защитени по убедителен начин и са поднесени в увлекателна за читателя форма.

В монографията „Слово и обред. Тълкуванията на литургията в контекста на други културно близки текстове на Славянското средновековие“ Георги Минчев е разгледал една малко позната страна на тълкувателната литература в Славянското средновековие – каноничните и псевдоканоничните интерпретации на Светата литургия и визуализацията на тези тълковни текстове в иконографията и ритуала на Източното православие. В първата глава на изследването е дискутирана тер-

минологията, с която съвременната медиевистика си служи за означаване на псевдоканоничните текстове – апокрифи, псевдоепиграфи, квазиканонична литература и др. Разисква се въпросът за съществуването и обема на т.нар. народна литература през Средновековието. Във втората глава се проследява историята на византийските мистагогии и славянските тайноводства, като се обръща специално внимание на мистичното единение на небесната и на земната литургия. Несъмнен интерес представляват проучванията на автора върху псевдоканоничните обяснения на отделните части на литургията, в които е изявена вярата за реалното присъствие на Христос и небесните сили в църковното пространство. Нови данни се съдържат в прегледа на славянските тайноводства, като се поставят и множество въпроси, които предстоят да бъдат изследвани – особено тези текстове, които се разпространяват през Късното средновековие на Балканите в сравнение с украинските и руските съчинения с дидактично съдържание.

В трета глава Георги Минчев разглежда *Видението на княз Амфилох за светата литургия* – едно произведение, което няма детайлно изследване в нашата съвременност. Авторът е открил нов препис на съчинението от XVI–XVII в. със среднобългарски правопис и с вероятен украински произход в Държавния архив в Букурещ. Този препис е сравнен с известните източници, както и с автографа на Спиридон Габровски, съдържащ се в ръкопис № 1322 от НБКМ в София, от XIX в., като са изнесени важни наблюдения за ролята на текста в тълкуването на Светата литургия. В четвъртата глава се анализират средновековни текстове, които освен интерпретации на литургията съдържат елементи на проповед или на предупредителни наставления. Това са преди всичко т.нар. тълковни служби, които се приписват под имената на св. Григорий Богослов, Василий Велики, Ефрем (Сирин) или са анонимни и имат богата традиция в славянските ръкописи. В същата глава в отделна част се разисква катехитичното предназначение на тълкуванията – като книжнина за обучение под формата на кратки въпроси и отговори. Без съмнение тези произведения имат своите гръцки първообрази, които все още не са достатъчно проучени. Авторът добавя към вече известните преписи още два от Късното средновековие – ръкописи № 275 и № 718 от НБКМ, в които се съдържа и по-разгърната финална част под формата на проповед, вероятно добавена на българска почва. В последната част на четвърта глава се насочва вниманието към монашеските текстове за литургията, а именно – *Видението на авва Доротей* и някои патерични разкази. В пета глава център на изследването е връзката между иконографията и текстовете, съдържащи тълкувания на литургията. Разглеждат се както евхаристични теми в църковната живопис (във връзка с псевдоканонични текстове), така и визуализацията на небесните сили и на литургическите действия. Подчертана е интегралността на средновековния текст и неговата обединяваща функция в храмовото пространство. В книгата не са пропуснати

фолклорните измерения на темата, които допълнително внасят спецификата на устната култура. В приложение са публикувани неизвестни досега преписи от славянската традиция и подбран илюстративен материал.

Трите новоизлезли книги от поредицата *История и книжнина* са плодотворен резултат от изследователските търсения на българските учени. Изданията убедително демонстрират значимостта на проекта, в рамките на който са създадени, чертаейки перспективи за по-нататъшно развитие на медиевистиката.

Анисава Милтенова

Българската общност в Австрия – историческо, лингвистично и етноложко изследване. Т. 1. С., 2011. 127 с.

Сборникът „Българската общност в Австрия – историческо, лингвистично и етноложко изследване“ представя доклади, изнесени на научна конференция (Виена, 2009 г.), посветена на изследванията на българската общност в Република Австрия.

Проектът „Българската общност в Австрия (културноантроположко, лингвистично и етноложко изследване)“ е съвместно изследователско проучване на Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“, Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН и Балканската комисия при Австрийската академия на науките. В своята практическа и научна работа учените са получили подкрепа от различни български и австрийски институции.

Публикациите в изданието условно могат да се разделят на няколко типа: лингвистични, етноложки, исторически, културоложки.

Изцяло лингвистична по същността си е работата на А. Кочева *Резултати от билингвалната интерференция в езика на виенските българи*. Авторката представя наблюденията си върху българската етническа общност във Виена, като посочва, че тя е основно билингвална – т.е. с различна степен на владеене на немски език и книжовен български език или мезолект. Въз основа на изследванията върху езика на виенските българи Кочева прави извода, че може да се говори за действително съществуване на междинен (смесен) българо-немски език у българите емигранти и техните наследници. Тази своя теза тя подкрепя с множество конкретни данни (поговорки, етикетни фрази, фразеологични съчетания, възклицания и пр.) от езика на „австрийските“ българи.

Съпоставителен характер има статията на Сл. Керемидчиева *Особености на публицистичния стил в изданията на българските езикови общности в чужбина (в съпоставка с пресата в България*). Авторката проследява промяната в изказа на българските журналисти, господството на колоквиализацията (имитацията на разговорност) в пресата, както и реактуализацията на турските думи и прави извода, че подобен стил, търсещ провокативност и ефект, е неприсъщ на излизащия на български език задграничен печат.

На електронните медии в Австрия е посветен материалът на Иван Карчев „Българските емигрантски електронни медии в Република Австрия“. Авторът представя програмите на „Радио България“ в Линц, „Студио България“ в Залцбург, посочва основните рубрики в тях и уточнява, че за тези две медии е характерна двуезичната модерация. Само на български звучи радиопредаването във Виена „Ние, българите“ , в което членовете на българската общност се информират

за различни културни събития, представят се интересни личности, дискутират се проблеми на българската литература, култура, езикознание. От ноември 2007 г. в програмата на телевизия „ОКТО“ е включено и българското предаване „Бригада“, което има три основни и две плаващи рубрики и е двуезично – на български и немски, което се постига посредством субтитри. Така, освен че служат на българите емигранти, тези медии спомагат местната аудитория да опознава България, българите и да формира отношението си към тях.

Две разработки имат исторически характер. Румяна Прешленова изследва проблемите на българските студенти във Виена и Грац от Освобождението до 1918 година в статията *Интеграция чрез образование. Българските студенти във висшите учебни заведения на Виена и Грац (1879–1918 г.*), като доказва, че в процесите на приобщаване към модерния свят студентите играят ключова роля.

Костадин Гърдев пък разгражда културно-просветния живот на българите в Австрия между 1944 г. и края на 50-те години на XX век, т.е. след установяването на комунистическия режим в България *(Културно-просветният и организационният живот на българите в Австрия след 1944 г. до края на 50-те години на XX век*). Студентите в Австрия, започнали обучението си преди края на Втората световна война, са подложени на натиск от страна на българската легация да се завърнат в родината си, а през 1950 г. посланик Божилов счита, че те въобще не бива да се допускат да учат там. Броят на студентите, организирани в Българското студентско дружество, непрекъснато намалява през годините, но отново нараства през 1958 година.

На процесите на миграция и свободното придвижване на хората в Европейския съюз е посветена работата на Снежана Йовева-Димитрова *Австрия през фокуса на процесите на миграция и свободното движение на хора*. Авторката посочва, че тези два процеса са взаимно свързани и са обусловени най-вече от търсенето на по-добър начин на живот. В този процес не се изключват и други причини – политически, социални, здравни, екологични. Австрия е страна, в която доминират две миграционни общности – мюсюлманската (предимно турска) и т.нар. югославянска или сръбска, които са от седемте официално признати етнически общности от австрийското законодателство. Сн. Йовева подробно запознава читателите с проекта на Жан Моне – създаване на европейска общност чрез интеграция, но поставя и въпроса за това, че милиони хора, превърнати в социални, културни и трудови аутсайдери, могат да се окажат сериозен икономически, социален и хуманен проблем.

Социолингвистична е другата статия на Снежана Димитрова *Женският дискурс в чуждоезична среда (Речевите пространства на групи български жени от Австрия и Словения)*. В съпоставителен план Димитрова разглежда мотивите и принципите на обединяване на представителките на българската общност в Словения и Австрия, анализира техните социални и етнокултурни роли, кои са

основните обединяващи ги теми; съпоставя социокултурните статуси на двете представяни групи българки.

Владимир Пенчев ни запознава с един емблематичен представител на българската общност в Австрия – Кирил Филипов, който е събрал няколко тома спомени, свои и чужди публикации, посветени на емигрантския живот и на българската общност. След смъртта на Филипов архивът му се съхранява в Държавна агенция „Архиви“.

Българската народна музика през погледа на емигрантите представя Весела Тончева в работата си *Българската народна музика в живота на различни поколения български емигранти във Виена*. Потребността от българските ритми, свързващи емигрантите с родината, е голяма. Мнозина от емигрантите посочват, че са оценили българската народна музика, едва когато са заминали в чужбина, а носталгията също поражда потребност от слушането на българска музика, тя е средството за връзка с корените на емигрантите в Австрия.

Интерес буди и последната публикация в сборника *Образът на своето и чуждото у австрийските българи* на Владимир Пенчев. Това са части от записи на интервюта на отделни членове на българската общност в Австрия. Те споделят свои наблюдения, размишления и опит както върху по-общи философски въпроси, така и за ежедневието си в Австрия, за да се стигне до: „...Иначе от България по-хубаво си няма, просто и като страна, и като всичко...!“.

В изданието са включени и три интервюта на Ана Кочева с емблематични личности, ръководители на едни от най-важните институции във Виена. *Много е лесно българинът да заживее като австриец* – интервю с г-н Ради Найденов, извънреден и пълномощен посланик на България в Австрия 2005–2010 г.; *Австрийците ни гледат под лупа* – с г-н Борислав Петканов, директор на Българския културен институт „Дом Витгенщайн“ във Виена и *Българите много лесно се адаптират в чужда среда* – интервю с д-р Ирина Владикова, директор на българо-австрийското училище „Св.св. Кирил и Методий“.

Сборникът „Българската общност в Австрия – историческо, лингвистично и етноложко изследване“ запълва празнина в българската социолингвистика. Изследването на българската общност в Австрия показва как се запазва българската национална идентичност в чуждоезикова и чуждоетнична среда, дава ни представа за живота на българските емигранти, посочва пътя за създаване на европейска общност чрез интеграция.

Лиляна Василева

Българска анкета по полския въпрос (1915–1916). С., Боян Пенев, 2011. 208 с. / Ankieta bulgarska w sprawie polskiej (1915–1916). 192 с.

Като едно от значимите славистични събития през 2011 г. беше възприето публикуването на *Българска анкета по полския въпрос (1915–1916)* /Ankieta bulgarska w sprawie polskiej (1915–1916). Това издание е по повод предстоящата стогодишнина на единствената по рода си у нас политико-журналистическа анкета, проведена сред видни български интелектуалци, университетски преподаватели, общественици и членове на правителството през 1915 и началото на 1916 г. с оглед предстоящото освобождение и обединяване на полската държава след близо 150-годишната ѝ подялба между три могъщи европейски монархии: Русия, Прусия и Австро-Унгария. В България провеждането на анкетата е поверено на младия полски журналист д-р Тадеуш Станислав Грабовски, по-късно блестящ дипломат и първи официален пълномощен министър на Република Полша у нас (1925 г.). Поради редица историко-политически обстоятелства анкетата е издадена само на полски език и сега за пръв път излиза на български, както във връзка със стогодишнината ѝ, така и по повод 130 години от рождението на нейния талантлив и енергичен реализатор – Тадеуш Грабовски.

Едновременно с анкетата, която представлява луксозно двуезично издание, излиза и очеркът „Българската мисия на Тадеуш Грабовски – пратеник на възкръсваща Полша“ (С., Изд. център Боян Пенев, 2011. 138 с.), посветен на българския период от живота и дейността на проф. Грабовски, в който авторката Магда Карабелова е осветлила подробно аспектите от дейността на този значим полски учен и дипломат, общественик, патриот и радетел за свободите и демократичното развитие на двата народа.

Обединени от усилията да възстановят за българската общественост големи имена в българската наука, култура и политика, авторката на проекта Магда Карабелова, редакционната колегия и институциите, които вземат организационно и финансово участие (Институтът за литература при БАН, Институтът за литературни изследвания при Полската академия на науките, Полският институт в София, Националната библиотека „Св.св Кирил и Методий“ и Централната библиотека на БАН), успяха да завършат двете издания и да ги представят в Полския институт в София, където бяха поканени проф. Миколай Соколовски, директор на Института за литературни изследвания при ПАН и проф. Панайот Карагьозов, декан на Факултета по славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. На премиерата, посетена масово от специалисти и граждани, беше подчертано, че изданието е в подкрепа на българските учени и университетски преподаватели, които днес са поставени в

изключително тежко и унизително положение, без пълно заплащане и сигурност за утрешния ден. По този начин анкетата и нейното първо българско издание имат не само научен, журналистически и дипломатически, но и стратегически ефект. Те напомнят за тежката ситуация в България между две национални катастрофи и няколко поредни войни, когато гладната и изтощена страна единодушно се обявява – в лицето на своите 32 видни представители – за бъдеща свободна, целокупна и независима Полша. Пространните отговори на политици, учени, писатели, общественици и журналисти, придружени с компетентни и понякога силно емоционални анализи, говорят за зрелостта на нашата интелигенция и трезвостта на част от политиците ни, които се оказват искрени поддръжници на полската кауза и сериозни критици на руската имперска политика. За разлика от „професионалните“ русофили, които хвалят всичките ѝ скрити и явни домогвания, не само спрямо Полша, но и спрямо независимостта на българската държава. Българските политици, начело с министър-председателя Васил Радославов, който по-късно ще отговаря за действията си по време на войните, проявяват обективна и ясно изразена проевропейска насоченост както по отношение на националната политика, така и относно бъдещата полска позиция.

Голямата заслуга е на младия тогава Тадеуш Грабовски, едновременно журналист, специалист по романски филологии, социолог и вещ политолог, бъдещ познавач на Балканите и балканската история, политика и култура, автор на няколко монографични изследвания, писани на български език, което е удивително поради краткия му едногодишен престой у нас. Те се отнасят до българо-полските исторически и тогавашни политически и културни връзки и са придружени с доста сполучливи народопсихологически анализи и прогнози. Патриот, но и европеец по национална нагласа, личност с модерно държавническо мислене и стратегически размах в действията си, бъдещият посланик на свободна Полша и голям приятел на българските интелектуалци, с мощната си енергия и невероятната си работоспособност, с модерните си свободолюбиви идеи и невинаги обективните си, но много добронамерени изказвания спрямо българите, се превръща във видна фигура от българския политико-културен и дипломатически живот, който е изпратен с всеобщо съжаление и големи почести, включително и от цар Борис III.

Анкетата отразява личността на Т. Грабовски посредством неговия обширен предговор, анализ и бележки за българските участници, отразяващи необичайно прозорливото му отношение при представянето на учени, интелектуалци и политици, посредством брилянтно написаните биографични справки, прекрасно оформени на отделни страници, което прави изданието една много модерна книга, дори и към днешно време. Това довежда до решението да бъдат запазени вида и формата на анкетата като рядък пример за авангардно поведение на издател и автор едновременно, който би могъл да служи за подражание.

Като продължение на личностно-професионалната характеристика на проф. Грабовски, който след 1925 г. напуска България и става посланик в Бразилия, а почти до седемдесетте години на века е преподавател в няколко големи полски университета може да се добави, че той следва житейски времеви-пространствения модел на активната полска емиграция от времето на Романтизма през XIX в., без реално да е бил част от нея. Грабовски осъществява значима част от делата си извън Полша, но винаги в нейно име и заради нейното възраждане. Той е личност с колосална енергия и способности, които влияят силно върху българската обществена среда, върху интелектуалците, политиците и обществените деятели. Тадеуш Грабовски и съпругата му успяват да повлияят дори върху дипломатическия етикет при връчване на акредитивните писма с оглед на осъществяването на церемониите на български и полски език, което е предложено от българския цар в израз на висока оценка и изключителна симпатия към полския посланик.

Тадеуш Грабовски оставя след себе си единственото по рода си, по съдържание и по значимост списание „Българо-полски преглед“, както и прочутата Полска библиотека към него. С него най-доброто от полската култура, история и литература достига както до интелигенцията и студентите, така и до българската жена и домакиня, която с увлечение чете преводите на полски романи и поезия. Самият Тадеуш Грабовски се превръща в институция с дейността си, днес незаслужено забравена. Проектът по издаването на анкетата след тригодишен упорит труд помогна да се изградят два писмени паметника на тази изключителна личност: единият е издаването на самата анкета, а вторият е очеркът за него.

С този проект българската полонистика запълва съществена празнина и може да възприеме това успешно начинание като първа страница от голямата инициатива да се издирят и публикуват българо-полски научни архиви и документи, което без съмнение ще се окаже дело най-вече на съвместните усилия на българската академична полонистика и богатия архив на Българската академия на науките. Това усилие на съвременните учени от българска и от полска страна ще помогне за обогатяване на цялостния научен процес и диалогичността между двете култури и научни общности. Ще помогне и за утвърждаване на приемствеността, ще бъде гаранция за континуитета на общото и проевропейското развитие на двете общества като един от най-ефикасните начини за духовна подкрепа и единение.

Никола Казански

Лучия Антонова-Василева, Георги Митринов. Речник на българските говори в Южните Родопи, Драмско и Сярско. С., БАН, Институт за български език, 2011. 372 с.

През 2011 г. излезе от печат „Речник на българските говори в Южните Родопи, Драмско и Сярско“, издание на Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“ при БАН. Речникът включва материал от българските диалекти, които днес са извън държавните граници. Теренните проучвания са финансирани от МОМН по проекта „Проучване на езиковите маркери за национална идентичност на малки и изолирани общности“, чиято основна цел е да се изследва съвременната езикова ситуация в селищата с българско население на територията на днешна Северна Гърция. Интересът на изпълнителите на проекта доц. д-р Л. Антонова-Василева и доц. д-р Г. Митринов към говорите в Южните Родопи, Драмско и Сярско е провокиран от твърденията на някои чужди учени за отсъствие на континуитет между българския език и диалектите в тези райони, от употребата на термини като „славяноезично“, „помашко“ за населението и създаването на помашки граматики и речници.

Българските говори в Северна Гърция принадлежат типологично към рупските говори. В тях са запазени редица архаични особености, които ги доближават до старобългарския език. Въпреки че през миналия век тези говори привличат вниманието на българските езиковеди, сложната историческа съдба на населението в Южните Родопи и Беломорието е причина една част от селищата, особено тези с българомохамеданско население, да останат почти непроучени. Засилен интерес към българските диалекти в Беломорието се наблюдава през 70-те и 80-те години на XX в., когато се появяват изследванията на: *Т. Бояджиев. Говорът на с. Съчанли, Гюмюрджинско* (Трудове по българска диалектология. Т. 7, С., 1972), *Т. Бояджиев. Българските говори в Западна* (*Беломорска*) *и Източна* (*Одринска*) *Тракия* (С. 1991 г.), *Й. Иванов. Български диалектен атлас. Българските говори от Егейска Македония. Т. I.* (С., 1972), *Й. Иванов. Български преселнически говори. Говорите в Драмско и Сярско* (Трудове по българска диалектология. Т. 9, 1977). Защитени са и редица дисертации за рупските говори: *М. Китанова. Караачкият* (*Одринският*) *говор*. (С., 1981 г.), *Н. Павлова. Лозенградският говор*. (С., 1981 г.), *М. Витанова. Говорът на село Кръстополе* (*Еникьой*), *Ксантийско* (1986 г.), *Л. Антонова. Говорът на с. Волак, Драмско* (1987 г.), *И. Ботева-Владикова. Говорът на с. Янюрен, Димотишко* (1995 г.) и др.

С появата на „Речник на българските говори в Южните Родопи, Драмско и Сярско“ се цели да се продължи системното изучаване на диалектите в южните краища на българското езиково землище и да се включи в научно обръщение нов диалектен корпус. Лексиката дава възможност да се установят и някои

тенденции в развитието на говорите, като се съпостави с материалите, събрани на по-ранен етап.

Терените проучвания са проведени в периода 2007–2010 г. в Ксантийско, Гюмюрджинско, Димотишко, Драмско и Сярско. Речниковият материал от рупските говори в Ксантийско, Гюмюрджинско и Димотишко е събран от Г. Митринов, а от Драмско и Сярско – от Л. Антонова-Василева.

В част от селищата от предварително изготвения списък вече не живее българско население, тъй като по икономически, политически и религиозни причини населението е напуснало своите селища. При други под влияние на екстралингвистични фактори диалектите се пазят главно в речта на старото и средното поколение.

Речниковите статии имат следната структура: основен вариант, след който се посочват регистрираните фонетични и акцентни варианти, морфологични форми (членувани форми, форми за множествено число и др.), граматична характеристика, значение, илюстративен материал, географско разпространение. Включени са и регистрираните устойчиви словосъчетания. Илюстративният материал дава възможност да се направят наблюдения и върху особеностите на словореда и синтаксиса в проучените говори.

Както в повечето диалектни речници, предимство има диференциалната лексика – номинативни, семантични и словообразователни диалектизми, срв. *главѐш* ‘годеж’, *главенѝца* ‘годеница’, *каленѝк*, *каленѝца* ‘стомна’, *лàнта* ‘буза’, *лескàвица* ‘светкавица’, *вѐдини* ‘вярвания’, *летѝ* ‘вали’, *кадѐш* ‘пушек’, *малчѝл* ‘февруари’, *учѝлник, учѝлница* ‘училище’, *усѝпиште* ‘свлачище’, *ỳрда* ‘извара’, *чѝча* ‘леля’, *котрѝ*, *сѐкутри* ‘всеки’, *чѝкатра* ‘чия’, *гàл’ам* ‘обичам’, *шѐтам* ‘искам’, *врѐв’а* ‘говоря’, *тѐрам* ‘търся’, *мразѝ* ‘студено е’, *зафчѐрашник* , *л’у* ‘само’, *йàце* ‘много’, *чѐстиш* ‘често’ и др. Включването на общобългарска лексика с различни фонетични и акцентни варианти в този речник е оправдано и дори много важно, тъй като една от целите на авторите е да покажат неразривната връзка на изследваните говори с българския език, с останалите рупски диалекти в държавните предели. Събраният материал представя изключително богатата на разнообразни и интересни форми местоименна система на рупските говори, особено показателната. Включен е и топонимичен материал – названия на селища, местности и др.

Представената в речника лексика не включва изцяло събрания по време на терените проучвания диалектен материал. Предстои обработката и публикуването на материалите от последния етап от работата по проекта. Авторите имат намерение да ги обнародват както в специализирани научни издания, така и в списания с научнопопулярен характер.

Речникът представлява интерес за езиковеди от различни направления – диалектолози, етнолингвнисти, етимолози, старобългаристи и др., за фолклористи и етнографи.

Марияна Витанова

Albina G. Khairullina-Valieva. ***Linguistics and Culture of Ancient Migrants to Europe in a Broad Historical Context. Sofia, 2011. 181 c.***

Наскоро в София беше представена книгата на доктора на филологическите науки Албина Хайруллина-Валиева „Linguistics and Culture of Ancient Migrants to Europe in a Broad Historical Context“ (2011) издание на Националната библиотека „Св.св. Кирил и Методий“ и посветена в частност на историята, културата и езика на волжските българи.

Авторката е работила в Института по език, литература и история на Академията на науките на Република Татарстан, а в последно време преподава в Нов български университет – София. Тя изучава придвижванията на големи маси от хора през Античността и Ранното средновековие от Азия към Европа и резултатите от контакта между културите на племената и народите от древността в двата континента. Във основа на данни от историческите извори за търговията и за размяната на стоки през IV–VII в. сл.Хр. А. Хайруллина-Валиева прави всестранна характеристика на темата за произхода и присъствието на волжските българи в световната история. Внесени са нови акценти, свързани с препитанието и свързаното с него движение на това население. Първата глава, озаглавена „Древни традиции при търговията с кожи, чиито главни доставчици са огур-алтайските и фино-угорските народи в Евразия“, обглежда маршрутите на търговците с ценни кожи и тяхното значение. Тази тема е продължена във втората глава на монографията, където вниманието е насочено към търговията с ценни кожи по брега на Балтийско море, извършвана от европейските хуно-българи още по времето на династията Мужунк, от която произхожда Атила. Историческите извори са обогатени с разказите на арабски пътешественици за търговските отношения, в които са участвали представители на страната Идел-Булгар (Волжска България).

В третата глава под заглавие „Историко-лингвистичен анализ на лексиката за кожи при народите на региона Идел (Волга) и Йаик (Урал)“ се привеждат нови езикови данни за живота на волжските българи. Разглеждат се термини, които се употребяват за кожи и произведения от кожа – дрехи, шапка, обуща и др., както и ключовите етнически термини ‘болгар’ и ‘болгари’. Тази тема е продължена в по-широк контекст в четвъртата глава „Древните етнически и културни развития, отразени чрез ролята на коня в част от Евразия“, където номадството и културата на номадите е разгледана във връзка с лингвистични данни, с данни за бита, вярванията и символиката в ежедневната култура на волжските българи. Особен интерес представлява петата глава, озаглавена „Ролята на коня в Българската империя Хсиюнг-Ну във Вътрешна Азия и в Българо-

хунската империя в Европа“. В нея авторката анализира етимологията на имената на продължителите на династията на Мужунк, а именно Бледа, Атила и др. В центъра на вниманието е произходът на имената-рангове на предводители на конни корпуси на европейските хуно-българи и на някои монархически титли. Ролята на конете, на бита, свързан с номадския живот, и неговото влияние в лексиката дава възможност за нов поглед върху образуването на титлите, напр. „ичургу-ичирги боил“ е обяснен като „длъжностно лице, което възсяда седлото на властта“, т.е неговият ранг е обяснен чрез фигуративен израз, свързан с коня; подобен произход имат фразите „възсядане на трона“ и „юздите на властта“. Дадени са примери и от бита и по-специално от храната на номадските народи, напр. изяснява се произходът на названието „качамак“ във връзка с тохарските езици.

В приложение е даден списък с лексеми с протобългарски произход, които улесняват използването на труда, както и фотокопия на редки карти и илюстрации.

Монографията ще открие нови хоризонти на тази актуална тема както за специалистите, така и за обикновените читатели.

Никола Казански

ABOUT THE CENTRAL LIBRARY OF THE BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES

The Central Library of the Bulgarian Academy of Sciences is a multidisciplinary scientific library responsible for the creation and the organization of the national library collection and of the library and information services of the readers and users with Bulgarian and foreign scientific literature and data bases in the field of mathematical, physical, chemical, biological sciences, Earth sciences, technical sciences, humanities and social sciences. The Central Library is a center of the special bibliography in the research fields covered by the Academy. The Library is a depository for the publications of the World Bank. It manages a network of 48 special libraries of the permanent research units of the Academy in an integrated library complex. The Central Library carries out research and development activity in the field of library and information sciences. It publishes monographs, reference works, bibliographies, studies and articles. Carries out expert activity in the field of the library and bibliographic standards and technologies. Collaborates in national and international projects. The Central Library is a base for education of students in library and information sciences.

The Central Library is the **first** scientific library in Bulgaria, founded in 1869 in Braila, Romania, as a book collection of the Bulgarian Learned Society, today Bulgarian Academy of Sciences. The whole academic library stock in 2004 is 1 888 763 volumes, from which 1 073 533 volumes of book and special kind of publications, and 815 230 volumes of periodicals. The academic collections contains more than 70 personal libraries and unique collections (old-printed books, microfilms of Slavonic and Greek manuscripts, Slavic literature). Promotes international cooperation with more than 1 500 institutions all over the world. Annually more than 1000 readers are served with over 20 000 library units and access to foreign data bases. In the Central Library is implemented the automated system for management of information resources ALEPH 500. An electronic catalogue is build for up to date and permanent 24-hour service and access to foreign data bases. The Library is a national coordination center for international standards MARC 21 and AARC2, and possesses rightful license from the Library of Congress to exchange data with leading libraries in the world.

БЪЛГАРИСТИКА
BULGARICA

ИНФОРМАЦИОНЕН БЮЛЕТИН

23/2011

Редактор ст.н.с. д-р Анисава Милтенова

Съставители ст.н.с. д-р Никола Казански, Емилия Волева
Коректор Жасмина Кръстева
Художник Велина Богданова Мавродинова

Предпечатна подготовка ЦБ БАН Нели Байкова

Формат 70Х100/16 Печатни коли 8,5

ISSN 1311-8544

Издателство „Изток–Запад“